

VATAN UCHUN, MILLAT UCHUN, XALQ UCHUN!

VATANPARVAR

Gazeta 1992-yilning
24-iyunidan chiqa
boshlagan

2025-yil 8-avgust
№32 (3146)

MILLIY ARMIYAMIZ YANGI O'ZBEKISTONNING MUSTAHKAM QALQONIDIR!

www.mv-vatanparvar.uz

*Vatanni
qo'rimoq
bobomerosdir!*

IJTIMOIIY-SIYOSIY, MA'NAVIY-MA'RIFIY, HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

t.me/mv_vatanparvar_uz
vatanparvar-bt@mail.uz
facebook.com/mudofaavazirligi

t.me/mudofaavazirligi
instagram.com/mudofaavazirligi
youtube.com/c/uzarmiya

TURKISTON JADIDLARI:

Markaziy Osiyoda, ayniqsa 1905–1907-yillardagi rus inqilobi davrida jadidlik harakati oddiy ma'rifiy oqimdan chiqib, ijtimoiy-siyosiy xarakter kasb eta boshladi. U burjua-liberal qarashlarga ega, inqilobiy harakatlarga qarshi siyosiy va mafkuraviy oqimga aylandi. Uning ijtimoiy tayanchi asosan yangi shakllanayotgan milliy burjuaziya va intellektual qatlam vakillaridan iborat edi.

1917-yilgacha Markaziy Osiyo jadidligi mustahkam tashkiliy tuzilma va yagona dasturga ega bo'la olmadi. Jadidlar ko'proq mahalliy maktablar, gazeta va jurnallar, xayriya jamiyatlari atrofida to'plangan guruhlar shaklida faoliyat yuritgan. Ular jamiyatdagi feodal qoldiqlarni yo'q qilish, islomni cheklangan tarzda isloh qilish, diniy maktablarni zamonaviylashtirish va musulmon jamiyatini burjua rivojlanish yo'liga olib chiqishni maqsad qilgan. Ular diniy va dunyoviy islohotlarni uyg'unlashtirish orqali zamonaviy, milliy, dunyoviy va taraqqiyparvar jamiyat barpo qilishni ko'zlagan.

Markaziy Osiyo jadidlik harakatining yetakchilari orasida Turkistonda Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat, Ubaydulla Xo'jayev, Buxoroda Fayzulla Xo'jayev, Xivada esa Polvonniyoz hoji Yusupov kabi faol va vatanparvar ziyolilar bor edi. Ularning aksariyati keyinchalik sovet tuzumi tomonidan ta'qibga uchragan, surgun qilingan yoki qatliomga yo'liqqan bo'lsada, ularning milliy uyg'unlash va istiqloq g'oyasi bugungi mustaqil O'zbekiston mafkuraviy negizlaridan biriga aylangan.

“Jadid” atamasi dastlab o'z faoliyatini zamonaviy ta'lim g'oyalari asoslangan maktablar ochish bilan boshlagan islohotchi ziyolilarga nisbatan ishlatilgan. Bu harakat asosan buyuk qrim-tatar ma'rifatparvari Ismoil G'aspirinskiy

ta'sirida shakllangan edi. U ochgan “usuli jadid”, ya'ni yangi metodli maktablarda diniy fanlar bilan birga dunyoviy, ilmiy bilimlar ham o'qitilgan.

G'aspirinskiy Parijdagi Sorbonna universitetida tahsil olayotgan yillarida yangi – analitik-fonetik uslubda savod o'rgatish metodikasi bilan tanishib, musulmon ta'lim tizimini isloh qilish orzusini qalbga jo etadi. 1884-yilda Vatanga qaytgach, u ilk usuli jadid maktabini ochadi va atigi 40 kun ichida 12 nafar o'quvchini savodli qilib chiqaradi. “Natija barcha kutganimdan oshib tushdi”, deb yozgan edi u keyinchalik. Bu muvaffaqiyatli tajriba asosida yangi uslub yana bir nechta maktablarda sinab ko'riladi va oradan ko'p o'tmay, bu metod 200 dan ortiq maktabda qo'llanila boshlaydi.

Ismoil G'aspirinskiy o'z g'oyalari 1883–1914-yillarda “Tarjumon” gazetasida keng targ'ib qildi. Bu gazeta musulmon o'quvchilarga ilg'or fikrlar, zamonaviy tafakkur va ma'rifat eshiklarini ochdi. Gazetaning ilk obunachilari orasida Marg'ilon, Toshkent, Buxoro va samarqandlik ziyolilar ham bor edi.

G'aspirinskiyning ta'siri shunchalik kuchli ediki, Buxoro amiri Said Abdulla Ahad Bahodir ham 1893-yilda Rossiyaning markaziy shaharlari bo'ylab sayohati doirasida maxsus Boshqirdistonga borib, G'aspirinskiy bilan uchrashadi. Amir uni “Ko'tarilayotgan

Yulduz” oltin ordeni bilan mukofotlaydi va uning oilasiga ham ehsonlar qiladi. Aynan shu yilda G'aspirinskiy birinchi marta Turkistonga tashrif buyurib, Toshkent, Samarqand va Buxoroni ziyorat qiladi.

1883-yilda Buxoroda amir izni bilan ilk usuli jadid maktabi ochiladi, undan keyin Samarqandda ham G'aspirinskiy tarafdorlari tomonidan shunday maktab ochiladi. Biroq bu maktablar rasmiy rus mustamlakachilik ma'muriyatining rozilgisiz faoliyat boshlagani sababli tez orada yopib qo'yiladi. Shunga qaramay, G'aspirinskiyning ma'rifiy g'oyalari Turkiston jamiyatiga kirib kelishga ulguragan edi.

U “Tarjumon” sahifalarida Rossiyadagi musulmon xalqlariga murojaat qilib, ularning ilgari sivilizatsiyaga qo'shgan hissasini eslatar, bugungi kunda esa qoloqlik va jaholatda yashayotganlarini achinish bilan tilga olar va ularni ilmi, ma'rifati, madaniyatli xalq bo'lishga chorlar edi.

G'aspirinskiyning bu da'vati yuzlab islohotchi yoshni o'ziga tortdi. Ularning ichida ko'plar jadidlik harakatini keng yoyishga va milliy uyg'unlash g'oyalari targ'ib qilishga kirishdi. G'aspirinskiy turkiy xalqlar orasida xalq ta'limini isloh qilishning mustahkam asoslarini yaratdi. Bu ta'sir o'z samarasini berdi – ilg'or yoshlar o'z davrining yangiliklarini his etib, rus tilini o'rganishga, dunyo ilmlarini egallashga intila boshladi.

Turkistonda jadidlik harakatining yetakchilari quyidagilar edi:

Toshkentda – Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydulla Xo'jayev;

Samarqandda – Mahmudxo'ja Behbudiy, Abduqodir Shakuri, Said Ahmad Siddiqiy;

Buxoroda – Abdurauf Fitrat, Fayzulla Xo'jayev, Sadridin Ayniy;

Farg'ona vodiysida – Hamza, Muhammadjon Ibrat, Cho'lpon;

Xivada – Polvonniyoz hoji Yusupov va Baba Axun Salimov.

Bu ziyolilar o'z faoliyatlari bilan jadidlik harakatining ilk poydevorini yaratgan fidoyi ma'rifatchilar bo'ldi.

Ular yangi usuldagi maktablar ochish bilan cheklanib qolmay, yoshlarni

Rossiya, Turkiya, Misr va G'arbiy Yevropa kabi mamlakatlardagi nufuzli oliygohlarda tahsil olishga undadi. Bu orqali ular musulmon yoshlari orasida zamonaviy tafakkur, ilmiy bilim va dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qildi.

Jadidlar yoshlarni zamonaviy tibbiyot, muhandislik, yurisprudensiya, agronomiya kabi sohalarida bilim olishga, xalqiga va yurtiga sadoqat bilan xizmat qilishga, ma'rifatli, vatanparvar, halol kadrlar bo'lishga undadi.

Ularning orzusi – jamiyatda yangicha tafakkurga ega ziyolilar qatlamini vujudga keltirish, milliy mustaqillikka yetaklaydigan kuchli ma'rifiy zamin yaratish edi. Shunday qilib, jadidlar nafaqat ta'lim sohasini isloh qilishga harakat qilgan, balki ular istiqloq g'oyasining mafkuraviy asoslarini ham barpo etgan.

Jadidlik harakatining yirik mafkuraviy rahnamosi va atqli vakillaridan biri Abdurauf Fitrat edi. U dastlab an'anaviy maktab va madrasalarda tahsil olgan, biroq iqtidorli va ilg'or qarashli yigit sifatida e'tirof etilgach, jadidlar uni Turkiyaga o'qishga yuboradi. 1908–1913-yillar oralig'ida u Istanbulda tahsil olib, turk islohoti va inqilobiy o'zgarishlarning guvohi bo'ladi. Fitrat bu voqealarni chuqur tahlil qilib, Buxorodagi ahvol bilan solishtirar ekan, jamiyat taraqqiyotining eng katta to'sig'i sifatida ommaviy jaholat va diniy fanatizmni ko'radi.

Uning bu qarashlari “Bahs” va “Hind sayyohi” kabi kitoblarda aks etgan. Bu asarlar orqali u Buxoro amirligi davlatchiligi va ruhoniylar tizimini keskin tanqid ostiga oladi.

Fitrat o'z asarlarida xalqqa shunday murojaat qiladi:

“Mana bu muqaddas Buxoro! To'rt yuz ming olim yetishtirgan, ilm-marosimining har tarafga yoyilishiga sababchi bo'lgan shahardir. Ilgari bu yer ilm-fan qudratining poytaxti edi. Ammo hozir-chi? Barcha imkoniyatlar bo'la turib, bu yurt jaholat tog'lari bilan o'ralgan, mensimaslik zanjiriga kishanlangan holda qolmoqda. Ajdodlarimiz ikki yuzdan ortiq madrasani bunyod etib, ilmga intilgan, kutubxonalar

MILLIY UYG'ONISHDAN ISTIQLOL G'OYASIGACHA

ochgan. Lekin biz-chi? Biz, ularning avlodlari bu qadar imkonlar bilan hamon nodon, savodsiz va kambag'alimiz!"

Fitratning bu fikrlari jadidchilik harakatining asosiy maqsad va ruhini to'la ifoda etadi: xalqni zulmat va jaholatdan chiqarish, uni ilm, madaniyat va ma'rifat yo'li bilan uyg'otish.

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida jadidlar Turkistonda ilgari surgan ma'rifiy dastur quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olgan edi:

- islomiy ta'lim tizimini isloh qilish, yangi usuldagi maktablarni ommalashtirish, zamonaviy fanlar bo'yicha bilimlari, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash;
- ana shu mutaxassislar vositasida iqtisodiyot, sanoat va qishloq xo'jaligini rivojlantirish, Turkistonni Rossiya imperiyasining eng taraqqiy etgan hududlaridan biriga aylantirish;
- xalqning hayot darajasini oshirish, ijtimoiy farovonlikni ta'minlash;
- milliy kapitalni shakllantirish, mahalliy burjuaziya sonini ko'paytirish va ularni xalq oldida ijtimoiy mas'uliyatli kuchga aylantirish;

- davlat boshqaruv tizimini mahalliyashtirish (*korenizatsiya*), ya'ni xalq orasidan chiqqan malakali kadrlarni davlat xizmatiga jalb qilish.

Bunday ilg'or va aniq ishlab chiqilgan dastur na podsho Rossiyasi, na keyinchalik sovet hokimiyatiga ma'qul tushdi. Har ikki tuzum jadidchilik harakatining asosiy g'oyalardan xavfsirab, uni turli yo'llar bilan to'xtatishga, yetakchilarini siyosiy va jismoniy yo'q qilishga urinadi.

Sovet davrida jadidlar "pantlikist", "panislomist", "burjua millatchilari" kabi atamalar bilan qora bo'yogga bo'yaldi. Ular olib borgan islohotlar esa xalqdan begona, "milliy burjuaziya manfaatlarini ifodalovchi" harakat sifatida talqin qilindi. Biroq bu asossiz qarashlar ostida xalqni uyg'otish, o'zligini anglatish va milliy rivojlanishga yo'l ochish kabi yuksak maqsadlar yotgan edi.

1917-1919-yillardan boshlab Turkistonga Markaziy Rossiyadan muntazam ravishda bolshevik kadrlar

yuborila boshlandi. 1920-yillarning o'rtalariga kelib ular deyarli barcha davlat idoralarni egalladi. Natijada Turkiston amalda sovet imperiyasining mustamlakasiga aylandi. Bunday ahvolga jadidlar ko'nikmadi. Aynan shu yillarda ayrim sobiq jadidlar, past lavozimli davlat lavozimlarida ishlayotgan bo'lsa-da, davlat boshqaruvini mahalliy kadrlashtirish masalasini ko'tardi. Bolsheviklar bu tashabbusni millatchilik sifatida talqin qilib, ularni jamiyatdan chetlashtirdi. 1937-yilda esa barcha sobiq jadidlar yo'q qilindi.

Hatto ular qatl etilgandan keyin ham, 1980-yillarning o'rtalarigacha jadidlik mavzusi taqiqlangan bo'lib qoldi. Behbudiy, Cho'lpon, Fitrat kabi ulug' jadidlar ismlarini "xalq dushmani" yoki "millatchi" degan tamg'asiz tilga olishning iloji yo'q edi.

Jadidlar faqat xalq ta'limini isloh qilish bilangina cheklanmay, balki milliy matbuot, adabiyot va teatrning asoschilariga aylandi. Ular o'z davridan ilgarilab ketgan buyuk siymolar edi. Ma'lumki, Turkiston adabiyoti ildizlari asrlar osha davom etib keladi. Biroq XX asr boshlarida hayot o'zgacha adabiyotni, ya'ni xalqning dard-u hasratini, orzu-intilishlarini, haqiqatini aks ettiradigan adabiyotni talab etardi. Jadidlar aynan shunday adabiyot yaratdi – tili bilan ham, mazmuni bilan ham xalq qalbiga yaqin bo'lgan asarlar yozildi.

Yangi adabiyotning asoschilari – Fitrat va Cho'lpon – an'anaviy aruz vaznidan voz kechib, og'zaki xalq ijodiga xos barmoq vazniga murojaat qildi. Ularning vatanparvarlik va ozodlik g'oyalariga boy she'rlari xalq ongiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Jadidlikning ma'rifiy, mustamlakachilikka qarshi va ozodlik g'oyalari faqat she'riyatda emas, balki nasriy asarlarda ham yorqin ifoda topdi.

M. Behbudiy o'z faoliyatini publitsist va noshir sifatida boshlashidan avval 1911-yilda ilk o'zbek dramaturgik asari – "Padarkush" pyesasini yozgan. 1913-yilda ushbu asar sahnalashtirilishi bilan o'zbek teatr san'ati boshlandi. Behbudiy va uning izdoshlari teatr orqali xalq ongiga ta'sir etish mumkinligini

anglab, 1910-yillarda o'nlab zamonaviy pyesalarni yozdi. Ular bu pyesalarda savodsizlik, giyohvandlik, dabdabali to'ylar, ayollarga bo'lgan feodal munosabat kabi dolzarb muammolarni ko'tardi. Bu spektakllar keng jamoatchilikda katta qiziqish uyg'otdi.

Jadidlar teatr truppalari bilan butun Turkistonni kezib chiqib, teatrni ommaviy adabiyotning bir shakli sifatida ommalashtirdi. Spektakllar orqali xalq hayotining muhim masalalari sahnada aks ettirildi.

1917-yilgacha jadidlar harakatining rasmiy dasturi mavjud emas edi. Ularning norasmiy dasturi Fitratning "Munozara" va "Hind sayyohi" asarlari hisoblanadi. 1917-yilda Fitrat ishtirokida yozilgan "Yosh buxoroliklar qo'mitasining Buxoro loyihasi" bizgacha yetib kelgan kam sonli siyosiy-huquqiy hujjatlardan biridir. Bu hujjat 13 bo'limdan iborat bo'lib, "yervus masalasi", "vaqf yerlari", "harbiy ish", "moliyaviy ish", "ichki ishlar" kabi masalalarni qamrab olgan va Yosh buxoroliklar partiyasining siyosiy dasturi sifatida ko'riladi. Unda maorif masalasiga alohida e'tibor qaratilgan.

"Yurtimizdagi davlat hisobidan ochilgan barcha maktablar – o'qituvchilar

tayinlash, oliy o'quv yurtlari ochish, o'quv dasturlarini tuzish va boshqalar – Ma'orif vaziri tomonidan boshqarilishi lozim. Davlat vaqf maktablaridan tashqari istalgan shaxs maktab ochishi mumkin, bunga hech kim to'sqinlik qila olmaydi. Bitiruvchilarga diplomlar Maorif vaziri va Oliy pedagogik kengash ishtirokida beriladi: masalan, muftiy, mudarris, qozilik diplomlari", deyiladi hujjatda.

Jadidlikning ma'rifiy harakatdan siyosiy harakatga o'tishini tushunish uchun Fitrat bilan birgalikda Yosh buxoroliklar partiyasini boshqargan Fayzulla Xo'jayevning "Buxorodagi inqilob tarixi" nomli kitobiga murojaat qilish lozim. U 1914-1915-yillarni Buxorodagi jadidchilik harakati inqirozi davri deb ataydi. Ikki tomonlama senzura tufayli gazetalarning yopilishi, jadid jamiyatlariga bosimlar kuchaydi. Istanbul va Orenburgdan qaytgan talabalar esa avvalgi ustozlari bilan fikr jihatdan ziddiyatga tushib, siyosiy talablar ilgari surishni boshladi. Natijada jadidlar safida birinchi ideologik tafovutlar yuzaga keldi.

Toshkent va Farg'ona jadidlarida esa bu yillarda inqiroz kuzatilmadi, aksincha ularning faoliyati kuchaydi. "Sadoyi Turkiston", "Sadoyi Farg'ona" gazetalarning chiqishi, Cho'lpon, Tavallo, Avloniy kabi adiblarning asarlari, M. Behbudiy, Hoji Muin, Nusratulla Qudratulla pyesalariga sahnalashtirilgan spektakllar, 1916-yil isyoniga bag'ishlangan miting va namoyishlar jadidchilikka yangi sur'at berdi. Ular haqiqatan ham xalq manfaatlarining ifodachisiga aylandi.

1917-yilgi Oktabr to'ntarishidan so'ng jadidlar tashabbusi bilan 1917-yil oktabr oxirida Qo'qonda Turkiston Muxtoriyati e'lon qilindi. Ammo 1918-yil fevralida sovet qo'shinlari muxtoriyatni bostirib, jadidlarga og'ir zarba berdi. 1920-yildan keyin ayrim jadidlar bolsheviklar tomoniga o'tishga majbur bo'ldi. Boshqalari esa sovet idoralarda ishlashni davom ettirib, o'z ma'rifiy missiyasini saqlab qolishga urindi.

1920-yillarda ular "Nashri Maorif" jamiyatini tuzib, xalq madaniy merosini

saqlab qolish – kitoblar, tarixiy yodgorliklar, amaliy san'at asarlarini asrashga harakat qildi. Ular tomonidan tashkil etilgan ekspeditsiyalar natijasida Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asari topilib, ilmiy muomalaga kiritildi.

Sovet tarixchilari jadidlarni millatchilikda, rus xalqiga nisbatan nafrat uyg'otishda, xalqdan uzilganlikda aybladi. Aslida esa, agar bu to'g'ri bo'lganida, Turkiston Muxtoriyati tarkibida rus, yahudiy, polyak va qozoq vakillari bo'lmadi. Munavvarqori Abdurashidxonov, Salimxon Tillaxonov, Fitrat, Cho'lpon, Batu kabi ko'plab jadidlar rus ayollariga uylangan edi. M. Behbudiy "faqat ikki emas, to'rt tilni o'zlashtirish kerak" degan shiorni ilgari surgan, ya'ni o'zbek, fors tilidan tashqari rus va biror yevropa tilini ham o'rganishni tavsiya qilgan edi.

Sobiq jadidlar – Fayzulla Xo'jayev, Fitrat, Munavvarqori Abdurashidxonov va boshqalar milliy kadrlarni ilm-fan, madaniyat, qishloq xo'jaligi kabi sohalarida tayyorlashga alohida e'tibor qaratdi. Shu maqsadda 1920-yillarning boshlarida 60 dan ortiq iqtidorli yoshni – o'zbek, qozoq, qirg'iz, tatar, tojik millatiga mansub yigit-qizlarni Germaniyaga o'qishga yubordilar. Ularning boshlig'i etib tatar ziyolisi Galimjon Idrisiy tayinlandi. Fayzulla Xo'jayev, Turar Risqulov va boshqalar Germaniyaga borib, bu yoshlarning ta'lim olishini ta'minlab, to'sqinlik qilgan kuchlarga qarshi turdi.

1923-yildan boshlab Ubaydulla Xo'jayev, Saidnosir Mirjalilov, "Milliy ittihad" tashkiloti rahbari Munavvarqori Abdurashidxonov va boshqalar qamoqqa olinadi. Ubaydulla Xo'jayev Butirka qamoqxonasida tatar siyosiy arbobi Ilyos Alkin bilan birga bir yildan ortiq saqlanadi. Munavvarqori 1929-yil oxirida "Milliy ittihad" tashkilotining rahbari sifatida ayblanib, 1930-yilda Salimxon Tillaxonov, Said Ahroriy, Jasubek Aymautov, Abdurahmon Bayildin kabi ozodlik kurashchilari bilan birga Vagankov qabristonida maxfiy ravishda otib tashlanadi.

1937-yil oxirida esa Fayzulla Xo'jayev, Turar Risqulov, Alixon Bukixonov kabi davlat rahbarlari bilan bir qatorda Fitrat, G'oziy Olim Yunusov, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Bulat Saliev kabi yirik olim, yozuvchi va pedagoglar "xorij razvedkalari agenti", "millatchi", "panturkist" degan ayblovlar bilan NKVD tomonidan o'qqa tutildi. Natijada 1930-yillarning oxiriga kelib Turkiston jadidlik harakati vakillaridan birortasi tirik qolmadi. Ularning barchasi – yozuvchi, ziyoli, jurnalist, pedagog va mudarrislar – SSSR NKVDsi tomonidan yo'q qilindi.

Jadidlar harakati bu faqat maorif, matbuot yoki adabiyotdagi yangilanish emas, balki mustamlaka zulmidan ozod bo'lish, millatni uyg'otish va mustaqillik sari yetaklash yo'lidagi jasoratli qadamlardir. Fitrat, Behbudiy, Avloniy, Cho'lpon, Munavvarqori va boshqa jadidlar xalqni jaholatdan chiqarish, uni ilm, fan va taraqqiyotga yetaklashni o'z hayotlarining bosh maqsadiga aylantirdi. Ular xalqni nafaqat o'qitish, balki uni o'zligini anglashga, Vatan va erkinlik uchun kurashishga da'vat etdi.

Jadidlarning istiqlool yo'lidagi fidokorona xizmatlari xalq xotirasida abadiy yashaydi. Shu bois ularning merosini o'rganish va targ'ib qilish nafaqat tarixiy adolat, balki bugungi avlod uchun ham g'oyaviy dasturdur.

Sanjar AHMEDOV,
Oriental universiteti dotsenti v.b.,
tarix fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD).
Kichik serjant
Abbosxon SAFARALIYEV

Mardi maydonlar

XARAKTERI OG'IR ODAM

Borini boricha qabul qilolmaydigan odamman, aka. Gaplarim qanchalik kulgili tuyulmasin, ammo bu haqiqat. Hayotimda uchragan har qanday – xoh u mayda, xoh katta muammo bo'lsin – barini ulkan tashvish o'laroq qabul qilaman. Aslida bular haqida so'zlamasligim kerak edi. Biroq kimgadir aytmasam bo'lmaydi-da.

Balki, sizda ham shunday bo'lar? Aytmoqchimanki, sitamlar to'liqida chayqalib-to'lg'anib suzib yurgan kapitansiz kemalek yashab kelayotgandirsiz? Yo'qmi? Ha, unday bo'lsa, baxtli ekansiz. Mening esa bo'lganim shu. Bu taqdirni o'zim tanladimmi? Aslo. Kaminaga qolsa, hammasini o'zgartirgan bo'lardim. Boshqalardek hayot gulshanida quvnab, shodon kulib, Bog'i Eramlarda chapak chalib yurmasmidim? Xullas, borida yo'q narsani istab, qayg'u va alamlarning nishoniga aylanadi. O'q bo'lish kerak, aka.

O'sha kuni (avvalgi gurunimizda so'zlab bergandim) kapitan Orifjon Mamajonov ovozi ko'tarib o'shqirgani yuragimga og'ir botgandi. U yelkalarimdan mahkam ushlagancha qattiq siltab tashlaganidan hamon alamzada edim. Go'yo cho'g' ustida yorgan odamdek oyoqlarim miyamdanda borayotgan buyruqqa bo'ysungisi kelmayotgandi. To'g'ri, u xavfsizligimni o'ylab shunday qildi. Biroq bu narsalar ko'ringanidek oddiy va shunchaki kechirib yuboriladigan holat emasdi. Shuning uchun keyingi kuni harbiy xizmatchilar ishtirokidagi navbatdagi amaliy mashg'ulot davomida faqat tumtayib, qovoqlarimni uyib, chehramni umuman ochmay yurdim.

– Ko'ngilni kengroq qiling, – dedi o'ng tomonimdan ketayotgan kapitan Mamajonov. U kalta-kalta, ammo tez-tez qadam tashlab borardi.

Quyosh hali butunlay uyg'onishga ulgurmagandi. Tepamizda moviy gumbazdagi bulutlar joyida qotib qolgan, ular vaqtning qarshisida tik turib, ado bo'layotgan maysalarning so'nggi nafasiga guvohlik qilayotgandi. Havoning dimligidan nafasim qisilib ketayotgandi.

– Bu charchoq alomati xolos, – dedim xira ovozda. So'ng: – Faqat ko'ngilning egasigina uni boshqaradi. Bizning vazifamiz borini ijro etish. Isyonkor qalb qahrga to'ladi, – dedim.

– Shuncha gapni bilasiz-u, biroq g'azabni

boshqarishga kelganda, barini unutasiz.

– Inson unutuvchi bo'ladi, – dedim xo'mrayib.

Aka, oxirgi aytgan gapim barcha harakatlarimning tamoman teskarisi bo'lib yangradi.

Mamajonov gaplarimni eshitmaganga olib, yo'lida davom etaverdi.

Aytgancha, Sharqiy harbiy okrugning dala-o'quv maydonlariga borganmisiz?

Unda gaplarimni o'sha – o'zingiz yurgan tuproqlarning o'tkir ta'mi, har tomondan kelib uriladigan mayin shabadaning yoqimli erkalashini eslab, eshitasiz-da, maylimi? (Biroq men borganda hatto sarg'ayib ado bo'layotgan maysalarning boshloqlari ham qilt etmasdi. Aksincha, hamma tomonimdan faqat jaziramaning o'tkir va yoqimsiz hidi kelib, tanamni ayovsiz savalardi.)

Manzilga yetib borganimizda amaliy mashg'ulotlar boshlanib bo'lgan ekan. Harbiy xizmatchilar allaqachon o'z pozitsiyalarini egallab, nishonlarni aniqlash ishlarini olib borayotgandi. Bilasiz, bunday vaqtlarda ayniqsa asablar yanada taranglashadi. Chunki bajarilayotgan vazifalar ko'lami keng va murakkab edi. Qolaversa,

topshiriqlarning ado etilishiga qarab, shaxsiy tarkibning jangovar shayligiga ham baho beriladi. Bu degani – hech kimning adashishiga haqqi yo'q. Qisqasi, biz turgan joyda mas'uliyat shu darajada his etilayotgandiki, natijada uning og'irligi butun maydon bo'ylab qanotsiz va sassiz kezib yurardi. Shuning uchun ham har bir yuzni jiddiylik qamrab olgan. Aytgancha, o'zi umuman, harbiy xizmatchilarning nigohiga hech ko'zingiz tushganmi? Ha, ularing qarashida hamisha vajohat bo'ladi. Bu tug'mami yoki yillar davomida shakllanib boradimi, ochig'i, bilmayman. Balki, siz shu haqda biron-bir ma'lumotga egadirsiz? Mayli, keyinroq aytib berarsiz. Kamina esa hikoyangizni jon deb eshitaman.

– Kechikibmiz, – dedi kapitan tashvish chekib. So'ng tusi birdan o'zgardi. Sariq qoshlari chimirildi. Qizil yuzida jiddiylik alomatlari ochiqdan ochiq o'zini namoyon eta boshladi. Odatda uning jahli chiqsa, buni butun tanasi bilan atrofga ko'rsatardi – qiladigan ishini esa tez bajaradi.

Qo'limga fotoapparatni olib, Orifjon akaning ortidan ergashdim. Endi quyosh ortimizdan tushgandi. Ketyapmiz-u, ammo oyoqlarimiz ostidagi soyalarimizga sira ham yetolmayapmiz. U ham shoshyapti-da. Ro'paramizdan birdaniga birin-ketin o'qlar otila boshladi. Mamajonov shartta menga qaradi-da:

– O'zim rasmga olaman, – dedi qo'lini menga uzatib. – Siz shu joyda turib, jarayonlarni kuzating. Tag'in kechagidek o'q otilayotgan maydonga kirib bormang. Gaplarimni uqdingiz, a?

Uning ovozida buyruq ohangi bor edi. Ko'z qorachilari biroz kengaygan. Men boshimni qimirlatib qo'ydim.

So'ng kapitanga bo'ynimda osib olgan apparat berdim-da, turgan joyimda tosh qotdim. Ishonasizmi, yuragim shunaqangi achishdiki, hammasini tashlab, ketvorgim keldi. Miyamda kechgan o'ylarning oxiri yo'q edi. Qonim ham qaynay boshladi. Yanada xo'mrayib oldim. Mamajonov garchand mendan tashvishlanayotgan esa-da,

Kapitan Orifjon MAMAJONOV

EDIM...

uning ovozida bo'lib o'tayotgan barcha voqealarga faqat sen aybdor, degan ohang ham bordek edi.

– Ketish kerak, – dedim o'zimga o'zim g'oldirab.

Ortg burildim-da, indamay jo'navordim. Qoshlarimni qattiq chimirganimdan u ko'p o'tmay og'rib qoldi. Hatto ko'zlarim yumilib, yo'limni ham ko'rmay qolgandim. Boshimning ikki chekkasi lo'qillab og'riy boshladi. Issiqdanmi yoki g'azabning isyonidanmi lablarim qurib, chanqoqni his qilardim. Ichimda alanga paydo bo'lgandi-da. Gavdamni tik, qo'llarimni musht qilib olganman. Shu alamzadalik bilan chamasi 500 qadamlarcha yurdim. Keyin qattiq portlashdan xayollarim o'nglandi. Shoshib ovoz kelgan tomonga qaradim. Katta tepalikning bag'ridan ko'tarilgan tuproq ko'kda muallaq osilib turar, atrofga zarrachalar uchib borardi. Keyin bir nechta yengil zirhli harbiy texnikalar pastdan g'uvullagancha shaxt bilan o'sha tomonga harakatlandi.

O'qlarning ovozi yanada balandlashdi: qasir-qusur, bada-bang... minomyotdan otilgan keyingi snaryaddan tizzamga titroq kirdi.

Quyosh ostida bo'zarib turgancha harbiy xizmatchilarning barcha harakatlarini kuzatdim. Daf'atan alamzadalik o'rnini xotirjamlik egalladi. O'pkamni to'ldirib nafas oldim-da, avvalgi – Mamajonov bilan oxirgi gaplashgan joyimizga qarab sekin qadam tashladim.

Kapitan o'tkir ko'zlarini porox hidi kezib yurgan maydon tomonga tikib o'tirardi. Qo'lida mening apparatim. Yoniga bordim.

– Mashg'ulotlar u tomonda emas, bu yoqda bo'lyapti, – dedi u boshi bilan harbiy xizmatchilar navbatma-navbat pozitsiya o'zgartirayotgan tomonga imlab. – Bir qancha rasm oldim. Yaxshilari bor. Xohlasangiz, o'zingiz ham oling. Faqat kechagidek yaqindan emas, uzoqdan turib, kelishdikmi?

So'ng tizzasiga ingan changni tez qoqib, gavdasini rostlab oldi.

– Qadamlarimiz manzilga eltadi, – dedim g'uldurab.

– Nima?
Indamadim.

Keyin kapitan Mamajonovga kimdir telefon qilib qoldi. U go'shakni ko'tarib, mendan uzoqlashdi.

Aka, kechadan buyon ikkimizning gaplarimiz bir-biriga sira ham qovushmayotgandi. Hammasi o'sha – minomyotdan boshlandi. Mamajonov o'shandan buyon ilmoqli so'z tashlardi. Go'yoki xatolarimni sanab, hisob-kitob qilib yurgandek edi. Shularni o'ylab, hammasiga qo'l siltagim kelardi. Ammo jahlning yo'rig'iga kirib, uning mahbusiga aylanishdan xavotirda edim. Lekin o'shanda haqiqatni angladim. Shu kunga qadar o'zimni nazorat qilmay, atrofidagilar menga moslashishi kerak, bunga ular majbur, degan qarash bilan yashab kelibman. Ammo boshqalarning ham ko'ngli – ha, xarakteri borligi haqida o'ylab ko'rmagan ekanman. Chunki, avval aytganimgdek, har ko'ngilda bir uy bor. U uyning ombori esa qadamlarimiz mevasi bilan to'ladi. Xatolar xatolarga doya, ko'zyoshlar muhabbatning qadrini anglashga xizmat qilishini tushunmay yashabman. Yoki bularni istamaganman. Ko'zlarim shiraga, qalbim qumga to'lganga o'xshaydi. Agar bunday bo'lmaganida allaqachon yoyga aylanardim, nishonga emas.

Ehtimol, Mamajonovning o'zini tutishi, mening tumtaygan chehramdagi noma'lum ifodalar bilan hisoblashishga majbur emasligi, mudrab – jafo chekishni istamay kelayotgan qalbimni qayta tiriltirgandir. Aytgancha, sizning ham xuddi mening kapitanim singari, barchasiga qo'l siltab, o'z yo'lida yuradigan va bir vaqtning o'zida tarbiyalab qo'yadigan kapitaningiz bormi? Agar bo'lsa, uni albatta qadrlang. Aks holda, nimanidir esdan chiqarasiz – ko'rishni istagan, biroq tan olmagan ko'zlaringiz mudom anglashga harakat qilmay, hatto shuuringizni ham o'tmaslashtiradi.

Darvoqe, mashg'ulotlar haqida gurunglashayotgandik.

To'g'ridan kelayotgan ikki nafar harbiy xizmatchiga ko'zim tushdi: ular yonmayon, bir xilda qadam tashlardi. O'ng tomondagining bo'yi balandroq. U sherigining chap bilagidan mahkam ushlab olgan. Yelkasida ikkita yo'lxalta – bittasi hamrohiniki bo'lsa kerak. Narigi harbiy xizmatchining qadam olishlari biroz sekin. Yaqinlashganida yigitlarga yaxshilab qaradim: lekin yuzlaridagi ifodani to'laligicha ko'rolmadim. Chunki ikkisi ham niqobda edi.

Faqat maxsus bosh kiyim ostidan

ko'rinib turgan dumaloq ko'zlari chaqnaq turibdi. Ular biz bilan salomlashib, yonimizdan o'tib ketdi. Ha, ulug' jangchilardek. Hamon bir-biriga yelkalari tegib turardi. Ko'p o'tmay, yigitlar maydalashdi, keyin butunlay ko'zga ko'rinmay qoldi. Ha, go'yo quyosh nurlariga singib ketgandilar.

– Mudofaa vazirligi Tog' tayyorgarligi o'quv-mashqlari markazining "Oltinkon" tog'-o'quv bazasida ham amaliy mashg'ulotlar bo'layotgan ekan, – dedi Orifjon aka oldimga qaytib kelganidan so'ng. – Ertaga o'sha hududga boramiz. Balki, siz ham istarsiz tog'lar bilan uchrashishni?

– Tog'dan boshlangan yo'l tog'da tugamasa bo'ldi.

Mamajonov o'qrayib qarab oldi-da, suratga olish vositalarini yo'lxaltaga joylashtirdi.

Keyingi kuni biz xo'roz qichqira boshlaganida ulkan qoyalar boshlangan soyda turardik. Qolgani haqida keyinroq aytib beraman.

Kapitan Shohrux SAIDOV,
"Vatanparvar"

– Keyingi jarayonlar qayerda bo'lar ekan? – dedim past ovozda. – Yoki shu bilan tugaydimi?

– Dala-o'quv maydonida hech qachon mashg'ulotlar tugamaydi, – dedi u menga qaramay. – Chunki bu yer poligon, – u bu so'zni cho'zib va balandroq aytdi, – biri yakunlansa, ikkinchisi albatta boshlanadi. Nima, ko'nikmalarni o'tirgan joyda mustahkamlasa bo'ladimi? Yo'q, unday bo'lmaydi.

– Shuni so'rayapman.

U menga yelka osha bir qarab oldi.

Keyin:

– Yillar umr ko'rgan odam bir joyda o'tirib, yakunda o'zini tajribaliman, hamma narsani bilaman, desa ishonasizmi? Yo'q, men aslo ishonmayman. Chunki u bir umr tek turdi-ku. Shuni esingizda saqlang: daraxtning uchiga chiqib olish uchun ham dastlab tanasiga qadam qo'yishni bilish kerak.

O'QUV YIG'INI QIZG'IN PALLADA

So'nggi yillarda barcha sohalarda bo'lgani kabi Davlat xavfsizlik xizmati Chegara qo'shinlarida ham harbiy kadrlarning bilim va ko'nikmalarini yanada oshirishga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilishi, davlat chegarasini ishonchli qo'riqlash va himoya qilishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xususan, mamlakatimizdagi oliy harbiy ta'lim muassasalarini tamomlab, Chegara qo'shinlariga qabul qilingan yosh ofitser kadrlar ishtirokidagi o'quv yig'inlarini o'tkazish yaxshi an'anaga aylangan.

Surxondaryo viloyatida joylashgan DXX Chegara qo'shinlari o'quv markazida o'tkazilayotgan bu yilgi o'quv yig'inining dastlabki kunida Chegara qo'shinlari mas'ul ofitseri polkovnik O. Muhamedov tomonidan ishtirokchilarga kun tartibi, mashg'ulotlar jadvali, ko'zlangan asosiy maqsad va vazifalar yetkazib o'tildi.

Shundan so'ng yosh ofitserlarning soha yuzasidan bilim va ko'nikmalarini oshirish maqsadida DXX Chegara qo'shinlarining tajribali ofitserlari tomonidan "Markaziy Osiyo mintaqasidagi harbiy-siyosiy vaziyatning o'ziga xosligi va O'zbekiston Respublikasi milliy xavfsizligiga tahdidlar", "O'zbekiston Respublikasi Davlat chegarasidagi vaziyat va zamonaviy sharoitda uning rivojlanish tendensiyalari", "Ofitserning jamoadagi obro'-e'tibori - bo'linmani samarali boshqarishning muhim omili", "Bo'linmalarda jangovar tayyorgarlikni rejalashtirish va tashkillashtirish" kabi mavzularda nazariy hamda amaliy-ko'rgazmali o'quv mashg'ulotlari tashkil etilib, mazkur jarayonda yosh kadrlarning xizmatga tez va oson moslashuviga ko'maklashish, ularning nazariy bilimlarini amaliyotga dadil tatbiq eta olishlariga erishish, shuningdek

dunyo va mintaqamizda ro'y berayotgan harbiy mojarolar hamda zamonaviy jang amaliyotlarini tahlil etish orqali kasbiy ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Yuqoridagilar bilan bir qatorda markaz hududida ko'rgazmali mashg'ulotlar ham tashkil etilib, bugungi kunda davlat chegarasini qo'riqlash va himoya qilishda foydalanilayotgan zamonaviy qurol-aslahalar, harbiy texnikalar, uchuvchisiz uchish apparatlari, eng so'nggi muhandislik texnologiyalaridan foydalanish tartibi, shuningdek xizmat hayvonlari va ular bilan harakatlanishning o'ziga xos xususiyatlari haqida zarur tushunchalar berilmoqda.

Zero barcha zamonlarda ham ofitser kadrlar qo'shinlarning asosiy tayanch bo'g'ini bo'lib kelgan. Xizmat jarayonida ularning zimmasiga anchayin jiddiy va mas'uliyatli vazifalar yuklangani bois ofitserlar har tomonlama barkamol, qat'iyatli, izlanuvchan hamda tashabbuskor bo'lmoqlari zarur. Shu bois o'tkazilayotgan o'quv yig'ini davomida ham qatnashchilar o'zining bor salohiyatini namoyon etib, mashg'ulotlarni diqqat bilan tinglashga va yaxshi o'lashtirishga harakat qilmoqda.

Yig'in davomida uzoq va qisqa masofaga yugurish, turnikda tortilish kabi jismoniy tayyorgarlik sinovlari orqali ishtirokchilarning aqliy salohiyatlari bilan birga jismoniy imkoniyatlari ham namoyon bo'lmoqda. Ushbu jarayonda ko'rsatilayotgan natijalar birma-bir tahlil qilinib, ularni yanada yaxshilash uchun mutaxassislar tomonidan zarur tavsiyalar berilmoqda.

Yosh ofitserlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida ular o'rtasida o'tkazilayotgan shaxmat-shashka, minifutbol, stol tennisi kabi turli bellashuvlar ham samimiy va do'stona ruhda kechmoqda.

O'quv yig'ini rejasiga ko'ra, barcha tadbirlar yakuniga yetgach, ishtirokchilarning egallagan bilim va ko'nikmalarini yanada mustahkamlash maqsadida ulardan yakuniy test sinovlarini qabul qilish ko'zda tutilgan.

Ta'kidlash joizki, o'tkazilayotgan bu kabi keng qamrovli tadbirlar davomida yosh ofitserlar sarhadlarimiz daxlsizligini ta'minlash ishining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish va egallagan bilimlarini kelgusidagi xizmat faoliyatlarida keng qo'llay olish imkoniga ega bo'lmoqda.

Mayor Farida BOBOJONOVA,
leytenant Nodirjon ORTIQOV
DXX Chegara qo'shinlari

HARBIY SOHADA ASOSIY TUSHUNCHALAR, AXBOROT-TAHLILIY FAOLIYAT: PRINSIPLAR VA USTUVOR YO'NALISHLAR

Bugungi islohotlar davrida axborot-tahliliy faoliyat har qanday davlat va jamiyatning turli sohalarida, tashkilot hamda muassasalarda doimiy ravishda amalga oshirib kelinmoqda.

Tinchlik va xavfsizlikni ta'minlash, xalqimizning hayot darajasini oshirish, ma'naviyatimizni yuksaltirish, Qurolli Kuchlarning salohiyatini rivojlantirishda **jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlarning rivojlanish yo'llari va ilg'or tajribalari** har tomonlama o'rganilib, amaliyotga tatbiq etilmoqda. Ushbu yo'nalishda axborot-tahliliy faoliyat muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'kidlash joizki, dunyoda shiddat bilan o'zgarib borayotgan murakkab vaziyatda Qurolli Kuchlarga, umuman, harbiy kadrlarga qo'yilayotgan **talablar ham kun sayin kuchayib** bormoqda, ularning **professional tayyorgarligini oshirish, zamonaviy, kreativ, tahliliy fikrlash va boshqaruv ko'nikmalarini oshirish** eng muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni Sh. Mirziyoyev o'z chiqishlarida zamonaviy kadrlar bo'yicha quyidagi ta'riflarni keltirib o'tgan: **“Yangicha va mustaqil fikrlaydigan, mas'uliyatli, tashabbuskor, ilg'or boshqaruv usullarini puxta o'zlashtirgan, ishga tahliliy jihatdan yondashadigan, vatanparvar, halol kadrlarni tanlash va tayyorlash bo'yicha samarali tizim yaratilmas ekan, davlat boshqaruvida sifat o'zgarishi yuz bermaydi”**.

Axborot-tahliliy faoliyat bilan davlat, hokimiyat organlari, ta'lim va tadqiqot markazlari, Qurolli Kuchlar (*shtablar, boshliqlar va komandirlar*) hamda alohida tahlilchi-mutaxassislar shug'ullanadi.

Axborot (lot. informatio – tanishtirish, tushuntirish) – falsafada qadim zamonlardan buyon tatbiq etib kelinayotgan, taraqqiyot davrida kengroq ma'no-mazmun kasb etgan asosiy kategoriyalar sifatida qo'llaniladigan tushuncha.

Tahlil nuqtayi nazaridan esa **axborot – muayyan ma'lumot hamda bilimlar yig'indisi**.

Axborot-tahliliy faoliyat – bu bir **ijodiy, kreativ jarayonki**, uning natijasida alohida fakt va dalillar **rejalashtirish** va **qaror qabul qilish** bilan bog'liq davlat organlari va mansabdor shaxslar uchun mo'ljallangan **tayyor tahliliy mahsulotga aylanadi**.

Shu bois hozirgi davrda har bir xodim axborot-tahlil ishining **zamonaviy usul va vositalarini** yaxshi o'zlashtirishi hamda yuzaga kelgan vaziyatlarni tadqiq etishda ulardan samarali foydalana olishi lozim.

Ilmiy tadqiqot prinsiplari va uslublarini e'tiborga olmaslik yoki ulardan oqilona foydalanmaslik nafaqat vaqt va kuchni besamar ishlatishga, balki **muhim qarorlar qabul qilishga** ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Axborot-tahliliy ish bu turli usul va uslublardan (*mantiqiy, statistik, matematik, boshqa*) foydalanilgan holda muammoni har tomonlama o'rganish va tahlil etish, ularni samarali tarzda yechish bo'yicha **taklif va tavsiyalar** ishlab chiqish jarayonidir. Axborot-tahliliy ta'minot uslubiyati tahlilga asoslangan holda axborotni qidirish, qayta ishlash va tizimga solish, tarqatish tizimida qo'llaniladigan vosita va usullar majmuasidir.

Tahlil bir butunni xayolan yoki real holatda, amaliy **tarkibiy qismlarga bo'lgan** holda o'rganish; biror obyektning har tomonlama o'rganish va tadqiq qilishdir. Ma'lumotlarni mantiqiy asoslangan aloqadorlik (*zamon-makon, sabab-oqibat*) tizimiga keltirishdir.

Tahliliy hujjatlar **hukumat, vazirlik va idoralar, muassasalar uchun xulosa, tavsiya, taklif, prognoz** shakliga ega bo'ladi. Tahliliy hujjatlarni ishlab chiquvchi bo'linmalarining (*“aqliy markazlar”*) asosiy vazifasi **xalqaro, mintaqaviy muhit omillari, real va ehtimoliy xavf va tahdidlarning mamlakat xavfsizligi va mudofaasiga ta'sirini** kompleks baholashdan iborat.

Tahliliy hujjatning asosiy maqsadi turli darajadagi qarorlarni qabul qilish jarayoniga amaliy ko'mak berishdan iborat. Shu maqsadda tayyorlangan tahliliy hujjat **“buyurtmachi”** va **“iste'molchi”**larga taqdim etiladi.

AXBOROT-TAHLILIY FAOLIYAT PRINSIP VA USUBLARI

Har qanday axborot-tahliliy faoliyat, xoh u topshiriq rejasini ishlab chiqish bilan bog'liq bo'lsin, xoh tahliliy hujjatni tuzish yoki ish natijalarini muhokama etish bo'lsin, **ma'lum prinsiplar (tamoyillar)** asosida amalga oshirilishi lozim.

Chunki aynan ushbu tamoyillar doirasida **tahlilchi** va **“buyurtmachi”** o'rtasidagi talab va taklif mexanizmi hamda tahliliy mahsulot sifatiga baho berish tizimi shakllanadi.

Axborot-tahliliy ishda tahlilchi asoslanishi lozim bo'lgan quyidagi prinsiplarni ko'rsatish mumkin.

Maqsadni aniqlash tamoyili. Har bir axborot-tahliliy topshiriqqa yondashuv olingan natijalar qanday maqsadlarda foydalanilishi omilidan kelib chiqib belgilanishi zarur.

Tushunchalarni ifodalash tamoyili. Ta'riflarning aniq bayon qilinishi tahliliy faoliyat uchun juda ham muhimdir. Ta'rif va tushunchalarning puxtaligi aniq fikrlashga undab, ko'zlangan maqsadga erishishda yordam beradi va xato qilishning oldini oladi.

Manbalardan foydalanish tamoyili. Ushbu tamoyil o'rganilayotgan mavzu bo'yicha ma'lumot olish mumkin bo'lgan barcha manbalardan puxtalik bilan foydalanish lozimligini belgilaydi. Manbalar qanchalik ko'p bo'lsa, olingan ma'lumotlarning ishonchligini aniqlash, qayta tekshirish shunchalik oson kechadi.

Dalillar mazmunini ochib berish tamoyili. Bu tamoyil dalillarning ma'no va mazmunini ochib berishni anglatadi. Tahlilchi keltirilgan dalillarning ma'no-mazmunini to'liq ochib berishga erishishi lozim.

Rivojlanish tendensiyalarini aniqlash tamoyili. Mazkur tamoyil voqea va hodisalarning kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini baholash va tahlil qilishda muhim o'rin tutadi.

Ishonchlilik darajasini aniqlash tamoyili. Ushbu tamoyilga muvofiq, olingan ma'lumotlarning ishonchligini, raqamlarning aniqligi, baholar va xulosalarning to'g'riligini inobatga olish zarur.

Xulosa tuzish tamoyili. Xulosalar tahliliy hujjatning tugallanganini ko'rsatish va o'tkazilgan tahlilning foydalilik darajasini ta'minlash uchun zarur ahamiyatga ega.

AXBOROT-TAHLILIY ISHDA KENG QO'LLANILADIGAN USUBLAR

Uslub (*grekcha – “methodos” – yo'l, tadqiqot, ta'lim berish, bayon qilish usuli*) – voqelikni bilish usullari yig'indisi, tadqiqotchi tomonidan jarayonda foydalaniladigan **vosita va usullar majmuasi**.

Bunday uslublar sarasiga **kuzatish, o'lchash, tajriba almashish, qiyoslash-taqqoslash, induktiv uslub** (*kuzatish va tajriba natijalarini umumlashtirish*), **faktlarni umumlashtirish, ekspert bahosi** va boshqalar kiradi.

Bugungi kunda barcha sohalar kabi harbiy kadrlar sohasida ham **tizimli tahlilning** zamonaviy uslublari keng qo'llanilmoqda, **jumladan:**

qiyosiy tahlil (*taqqoslash, xolis baholash*);

birlamchi tahlil (*“birinchi qarash”*);

retrospektiv tahlil (*“avvalgi sana bilan tahlil”*);

xronologik tahlil (*muammolar, mojarolarning*

rivojlanish umumiy tarixini o'rganish);

fragmentar tahlil (*muammolar, mojarolarni*

davrlarga, qismlarga bo'lib o'rganish);

kontent-tahlil – e'lon qilingan axborotga ishlov

berishga qaratilgan uslub (*kim gapirgan, nima degan,*

qachon gapirgan, qaysi holda gapirgan?);

ivent-tahlil yoki **“voqealar rivoji”**. Ivent-tahlil *tashabbuskor-subyekt* (*kim*); *syujet* (*nima*); *obyekt* (*kimga nisbatan*); *voqea sanasi* (*qachon*) belgilariga ko'ra amalga oshiriladi.

“Breynstorming” yoki **“aqliy hujum”** tahlilning samarali psixologik usuli hisoblanadi.

“Ssenariylar tuzish” uslub.

“Prognoz qilish” uslub.

Tahlil faoliyatida axborotni baholash, muayyan **talablarga** asoslanish axborot oqimlari o'tkaziladigan o'ziga xos **“filtr”** hisoblanadi. Ushbu **mezonlar** qatoridan **dolzarblik** (*o'z vaqtidalik*), **ishonchlilik**, **to'liqlik**, **yangilik** o'rin egallagan.

Axborot-tahliliy faoliyatning asosiy bosqichlari:

1-bosqich. Muammo bilan umumiy tanishish.

2-bosqich. Foydalanilgan termin va tushunchalarni aniqlashtirish.

3-bosqich. Dalillarni yig'ish.

4-bosqich. Dalillarni talqin qilish (*mazmun-mohiyatini chiqarish*).

5-bosqich. Gipoteza tuzish.

6-bosqich. Xulosa chiqarish (*xulosa, prognoz va takliflar*).

7-bosqich. Bayon qilish (*rasmiylashtirish*).

QO'SHINLARDA AXBOROT-TAHLILIY FAOLIYATNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Bugungi kunda harbiy okruglar (*shtablar*), harbiy ta'lim muassasalari, tadqiqot markazlari, harbiy qismlarda axborot-tahliliy faoliyatni takomillashtirish bo'yicha qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, **ijrochilarning** axborot-tahliliy faoliyatni ayrim jihatlarida **yetarli bilim** va **ko'nikmaga ega emasligi** tahliliy hujjatning sifat darajasini chegaralaydi. Xususan:

me'yoriy-huquqiy hujjatlarning talab va normalarini chuqur o'rganmaslik;

ta'lim muassasalari va boshqa bo'linmalarining yetakchi **mutaxassislari bilan tajriba almashmaslik**;

ijrochilarning **so'z boyligi kamligi, termin va atamalarning o'rnida ishlata olmasligi** (*badiiy, adabiy kitoblar, lug'at va ensiklopediyalarni o'rganmaslik*); tahliliy ma'lumotlar ishlab chiqishda **ilg'or xorijiy tajribaga qiyoslash**, takliflarni amaliyotga tatbiq qilishning chegaralangani;

internet tarmog'idan zarur ma'lumotlarni qidirib topish va **zamonaviy axborot texnologiyalaridan** foydalanish **ko'nikmalari, xorijiy tillarni bilishi** yetarli darajada emasligi.

Yuqorida keltirilgan fikrlardan kelib chiqib, tahlilchilarga zarur bo'lgan quyidagi professional sifatlarini keltirish mumkin:

tahliliy (*ijodiy*), tanqidiy va kreativ fikrlash;

tadqiqot obyekti, predmeti, axborot bilan ishlashda nazariy bilim va amaliy metodologik yondashuvning mavjudligi;

mustaqil g'oyaning rivojlantirish ko'nikmalari;

axborot-tahliliy hujjatni yozishdagi uslubiyatga (*hujjatning tuzilmasi, uslublar, tezis-argument, xulosa va takliflar*) rioya qilmaslik;

ijtimoiy-kommunikativ qobiliyat;

jamoda ishlash ko'nikmalari;

axborot-tahliliy faoliyatga qiziqish va motivatsiya.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, harbiy sohada tahlilchi-mutaxassis o'ziga yuqori talablarni qo'yishi, chuqur nazariy bilim, tahliliy va kreativ fikrlash, tahlil obyekti bo'yicha yangi axborotlar, **tahlil algoritmidan foydalanish** amaliyotini o'zlashtirgan bo'lishi zarur.

Boshqa so'z bilan aytganda, tahlilchi nafaqat **“Nima?”**, **“Qachon?”** va **“Qayerda?”** savollariga javob berishi, balki, **“Nima uchun?”**, **“Qanday omillarga bog'liq?”**, **“Qanday natijalar kutiladi?”** degan savollarga ham javob berishi, **istiqbolni belgilab, asoslangan taklif va tavsiyalar berishi** lozim.

Mayor Sharif SUYUNOV,
Mudofaa vazirligi Kadrlar bosh boshqarmasi
boshqarma boshlig'ining o'rinbosari –
bo'lim boshlig'i

"Jadidlarning ma'naviy qahramonligi" tanloviga

SOBIT QAROR

MASHAQQATI

Hujjatli esse

– Nima bo'ldi ekan-a? – deya pichirladi navqiron ziyoli yigit gazeta o'qishdan bosh ko'tarib va og'ir o'yga toldi.

Ko'zlari iztirobga to'lgan yigirma besh yosh atrofidagi bu yigitning ismi Mahmudxo'ja. Samarqanddagi qozixonalaridan birida yaqindan boshlab muftilik qilmoqda. Sovuq xabarni ana shu idoraga muntazam keladigan "Turkiston viloyati gazetisi" xabaridan o'qib bildi.

Mahmudxo'janing ota-bobolari davr oydinlari qatorida Samarqand madrasalarida tolibi ilmlarga saboq bergan. Chor Rossiyasi yurtini istilo qilgan fursatda mudarrislar va ularning oila a'zolarini bosqinchilar qatag'onidan asrash maqsadida Zarafshon daryosi va uning irmoqlari hisoblangan Siyob kanali bo'ylaridagi vaqf yerlardagi mulklarni boshqarish bahonasida ko'chiriladi.

Muarrixlar ta'biricha, madrasalar XI-asrdan boshlab Movarounnahrda yetakchi o'quv yurtiga aylangan va ular vaqf hisobiga ta'sis etilgan. Vaqf daromadlaridan madrasalarda mudarrislar maosh bilan, talabalar stipendiya, turarjoy va o'quv jihozlari bilan ta'minlangan.

Tarixchi va arxeolog olim Amriddin Berdimurodovning o'rganishlari natijasida ma'lum bo'ldiki, chor Rossiyasi 1868-yil Samarqandni bosib olguniga qadar fursatda dushmanga qarshi kurash masalasida aholi ikki guruhga bo'linib qoladi. "Birinchi guruh: savdogarlar, boylar hamda shahar rahbarlari urushsiz taslim bo'lish tarafdori edilar. Ikkinchi guruh: dindorlar, madrasalarning talabalari va oddiy xalq yovga qarshi oxirgi tomchi qon qolguncha kurashish tarafdori edilar".

Olimning ta'kidicha, kurashni maqsad qilganlar mahalliy mutasaddilar (birinchi guruh) tomonidan jazolanadilar... Qahramonimizning padari

buzrukvor Behbudxo'ja Solihxo'ja o'g'li kurashga otlanganlar qatorida bo'lsa-da, mavjud holatni, ayniqsa amirlikning ayanchli harbiy ahvolini, kam sonli qurol-aslahalar o'ta eski ekanini tahlil qilgan ziyolilardan edi. Mutasaddilar taqsimotiga ko'ra, u oilasi bilan Zarafshon daryosi yaqinidagi Baxshitepa qishlog'iga o'rtnashib, vaqf yerlar ishlarini boshqaradi, shu bilan birga masjidda imom-xatiblik qiladi.

Samarqand mustamlakachilar qo'liga o'tgach, bosqinchi zulmi nafaqat shahar, balki chekka qishloqlar aholisigacha yetib boradi. Hudud Rossiya tarkibiga kiritilgach, imperiya talablari sabab xalqning hayotiga bevosita ta'sir qiladi. Jumladan, madrasalarga ajratilgan

dunyoga keladi. Alalxusus, yurt qayg'usi ota pushti kamaridan, ona sutidan farzandiga o'tadi, voyaga yetkazadi.

"Behbudiy afandi 6-7 yoshg'a kimgach, o'zining katta tog'asi Muhammad Siddiq huzurida o'qub xat va savodini chiqardi. So'ngra o'zining otasi Behbudxo'ja qori qildurmoq maqsadi bilan unga oz-oz Qur'on o'rgatib yodlata boshladi. 3-4 yil ichida Behbudiy afandi Qur'onni butun yodladi va ramazon kechalarida xatmlarg'a o'tub yurdi. Behbudiy afandi uch kechalik bir xatmda yolg'uz birgina xato qilg'on, derlar. Bu esa uning quvvayi hofizasi na darajada ekanligini ko'rsatadi" (Hoji Muin).

Mahmudxo'ja bolaligidan ilmga chanqoq bo'ldi, dunyoning rivojlanishining omili yangi bilimlarni o'zlashtirishga harakat qildi. Boshqacha aytganda,

vaqf yerlar ham ularning nazoratiga o'tadi. Bundan tashqari, majburan ekanligidan qishloq xo'jalik ekinlari va buning natijasida asrlar bo'yi ko'z qorachig'idek asralgan suvga munosabat masalasi noroziliklarga sabab bo'ladi, buyruqqa bosh egmaganlar jazolanadi. Turkistonning ko'p tumanlarida paxta plantatsiyalari kengaytirilgan bo'lsa-da, bog'dorchilik qisman saqlab qolinadi, mahalliy xalq odatlariga zid ravishda uzumchilikning vinobop navlariga urg'u beriladi, vino ishlab chiqarish yo'lga qo'yiladi.

O'z davrining ziyolilaridan biri Behbudxo'ja yuzaga kelgan ahvolni ko'rib, anglab, avomdan-da qattiqroq aziyat chekadi. Ota-ona ana shu dardlarni shuurlarida olib yurgan kezlarda Mahmudxo'ja

Qur'oni karimni yod olgach, keyingi bosqichda zamonaviy bilimlarni o'zlashtira boshladi. "Behbudiy afandi yolg'uz qoriliq bilan qanoatlanmay, 15 yoshlarida o'zining tog'asi mufti mulla Odil huzurida dars o'qurga kirishdi. Arabiy sarfu nahvdan "Kofiya" va "Sharhi mullo"ni, mantiqdan "Shamsiya"ni, fiqhdan "Muxtasar ul-viqoya"ning birinchi daftari va biroz "Hoshiya"ni mazkur zotning halqayi tadriseda o'qudi. Hisob ilmini ham (masohatg'acha) shul kishidan o'rgandi" (Hoji Muin).

Yanada chuqur tahsil Samarqand Buxoro madrasalarida davom etdi. Ustozi mufti mulla Odilning so'ziga ko'ra, Behbudiy yoshlik chog'ida o'tkir zehnlilik va o'qib-o'rganishga ishtiyoqi juda baland edi. Ustozining bir

marta o'rgatishi uning xotirasida muhrlangan. "O'zi g'oyat halim, adablik, oz so'zlik va o'yin-kulguni sevmayturg'on bo'lg'on" (Hoji Muin).

O'z davrining yagona o'zbekcha nashri bo'lgan va Oqqoshsho hukumatining mustamlakachilik siyosatini mahalliy aholiga singdirishga mo'ljallangan "Turkiston viloyatining gazetisi"dagi xabarni o'qib o'yga tolgan Mahmudxo'ja Behbudiyning qisqacha tarjimai holi shu.

Gazetadagi sovuq xabar esa Andijondagi Muhammadali xalfa boshchiligidagi g'alayon haqida edi. Mahmudxo'jani o'yga toldirgan joyi shundaki, shu paytgacha bo'lgan xalq g'alayonlari bu taxlit, ya'ni tahqirlash, qo'rqitish ohangida yoritilganini eslay olmadi.

Qozixona 1917-yilgacha hududimizda qozi tomonidan sudlov ishlarini amalga oshiradigan mahkama bo'lgan. Ya'ni bu idorada huquqiy masalalar ko'rilgan. Bunday joylarda faoliyat ko'rsatadigan insonlar hukumatning, bizning misolimizda mustamlakachi siyosatining mohiyatini yaxshi anglashgan. Bunda o'z davrining yagona o'zbekcha nashri "Turkiston viloyatining gazetisi" orqali idora rahbarlarining ongi boshqarib turilgan.

Mahmudxo'ja Dukchi eshon voqeasi haqida savdogarlar ma'lumot yetkazgunicha dastlabki ma'lumotni ana shu nashr orqali bildi.

"Ushbu may oyining 18 inchisida, ya'ni dushanba kuni sahar vaqtida Andijon shahrining amorfida ikki rut Rusiya soldati turadurgan lagerga bir mingdan ko'broq har xil bebosh musulmoniyalar Muhammad-Ali-Xalifa eshon degan ilan kelib soldatlarni bosib, urush qilib 22 adad soldatlarni o'ldurub va 16 adad soldatni yarador qilibdur. Va lekin soldatlar alarni miltiq ilan otgandin so'ngra mazkur bebosh odamlar qo'rqub qochibdurlar. Va alarning ichidan 11 odam o'lub va sakkiz odam yarador bo'lib qolibdur" ("Turkiston viloyatining gazetisi", 1898-yil 23-may).

Isyonda mingdan oshiq odam qatnashibdi. Isyonchilarni mustamlakachi matbuot "bebosh musulmoniyalar" deb atabdi.

"Ul baland darajalik janob Turkiston general-gubernatori general-leytenant Duxuvskiy Turkiston viloyatiga kelmoq uchun shu kunlarda Peterburg' shahridan chiqadirlar emish.

Va general-gubernatorning lavozimotlarini ado qilib turg'uvchi general-leytenant Qurulquf Andijon shahrida bo'lgan katta betartiblik va fitna ishi xususida vayennoy hukm qilmoq uchun ushbu 20 nchi may oyida chahorshanba kuni kechqurun Toshkand shahridin Andijon shahrig'a qarab jo'nabdurlar".

Bunday ziddiyatli damlarda generallar ishtiroki albatta qattiq jazolashlar bilan kechgan. Buning natijasini gazetaning 1898-yil 6-iyul sonida Dukchi eshon qo'zg'oloni ishtirokchilarining qatli, surgun va boshqa jazolar tafsilotlari Turkiston general-gubernatorining e'lon-bildirishi berilganida anglash qiyin emas ("Turkiston viloyatining gazetisi", 1898-yil 6-iyul).

"E'tiqod qiladurigan va insofliq odamlar qilmaydurgan makruhlik gunoh ish yo'lunda, chunonchi, subh vaqtida Farg'ona viloyatidag'i musulmoniyalar ichidan bir katta toifa ilgaridin yoshurun maslahatlarni qilishub va har qanday aslahalarni yig'ib olib, mazkur shaharning yaqinida turgan kam adadliq va uxlagan Rusiya soldatlari qaroqchilardir pusub va soldatlarni bosib, oqpodshoga tobe' uxlagan soldatlarni yarador qilib va o'ldura boshladilar. Bu tariqa beboshliq va jaholatliq voqeag'a hech bir sabab yo'q ekan. Va Rusiya soldatlarig'a shul tariqa beinsofliq va beodoblik muhorabani Rusiya hukumatdorlariga ubudiyatlik va chin ixloslikni doimo ko'rsatadurgan va tinjliq sababi ilan obodlikda foydalanib turgan va o'z ota-bobolaridin merosga qolgan din, millat va qoida, qonunlari va ham o'z tirikchiliklarini, odat va tartiblarini saqlab turgan musulmoniya odamlari qildilar. Va o'shandoq odamlarni

Mingtepadagi devona eshon Muhammadali Sobir o'g'li to'g'ri, tinchlik yo'lidin adashtiribdur. Va ul eshon o'zi xudoyi taoloni yodidan chiqorib va yotsizlik ilan Rusiya podshohi Imperatur a'zam hazratlari tamomi Turkistondag'i fuqarolarg'a ko'rsatgan marhamati oliylarini unutibdur va bu kunlarda Rusiya hukumatdorlarining qo'llarig'a tushgan va hech nima ma'nisi yo'qlik behuda kog'ozni xalqqa ko'rsatib, beaql devonadek fikr va xayol qilibdurkim, musulmoniyaya va Rusiya arosida dushmanliq solmoqqa munga osmondin buyruq bo'ldi deb va ilgari vaqtda mazkur eshonni e'zoz qilgan ba'zi yaqin odamlari anga ishonub va mazkur fitnagarning yomon niyatini Rusiya ulug'lari bilmasun, deb qo'rqub tezlik ilan ul o'z niyatini bajo kelturmakka shoshib ijti hod qilibdur".

Ko'chirmani o'qigan har qanday hushyor harbiy inson uning bir tomonlama, mustamlakachi manfaati birinchi o'ringa qo'yilgani, eshonning devona ekani, qatl qilinganlarga nisbatan mahalliy xalqning nafratini shakllantirishga urinish, soxta dalillarning mavjudligini angelaydi. Xabarda qatl mahalliy xalq tomonidan amalga oshirilganiga urg'u berilganini ko'ramiz.

"Va darhaqiqat, ushbu yilda 12-iyunda Mingtepaning eshoni Muhammadali Sobir o'g'li va uning besh adad katta rafiqlari, chunonchi, Mulla G'oyibnazar Ortiq o'g'li, Subhonqul Arabboy o'g'li, Rustambek Sotiboldibek o'g'li, Mirzo Hamdam Usmonboy o'g'li, Bobotoy Aynaboy o'g'li mazkur joydag'i fuqarolar o'zlarini qo'llari ilan tamomi xalq va askarlar huzurlarida osib o'ldurdilar".

Bu jazolar haqidagi axborotlar qo'zg'olon ko'tarmasligi uchun mahalliy aholining qaddini

bukish, mustamlakachining adolatsizliklariga duch kelganda xayollariga "qo'zg'olon", "isyon" g'oyasi charx urganda ham qo'rquvda saqlashga qaratilgan edi.

Albatta, Behbudiy Farg'ona vodiysiga safar qilib, uch yuzdan oshiq begunoh odam o'ldirilgani, choh qazilib, murdalar ustiga ohak to'kilib, yer bilan tekislangan, ko'plab aholi chor Rossiyasining olis yurtlariga surgun qilingani, qatlning ertasi kuni harbiylar zambaraklarda Mingtepa qishlog'ini to'pga tutib yakson qilganini aniqlaydi. Eng asosiysi, tirnog'igacha qurollangan mustamlakachiga qarshi bir necha ming kishilik ketmon-u qilich bilan bir natijaga erishib bo'lmasligini anglab yetdi va bunday vaziyatlarda duch kelinadigan mangu savolga ro'para keldi: NIMA QILMOQ KERAK?

Bu savolga javob berish uchun u juda ko'p izlandi. Dastlab Amir Temur qurgan qudratli davlat ravnaqi pillapoyalarini, uning parchalanish sabablarini o'rgandi. Dunyo tarixini, jahonda bo'layotgan voqea-hodisalar, jumladan urushlar va ularning sababi, mohiyatini millat manfaati nuqtayi nazaridan tafakkur chig'irig'idan o'tkazdi. Shu bilan birga, tariximizning tanazzul bosqichlari, sabablarini tahlil qildi, kelgusi rejalarini ishlab chiqdi. Haj bahonasida mustamlakada qolgan Sharq davlatlari tanazzulini joylarda bo'lib, mahalliy aholining ma'rifatsizlik oqibatidagi ahvolini tahlil qildi. Eng asosiysi, o'sha yurt ziyolilarining mustamlakaga qarshi kurash yo'llarini ular bilan suhbatlar qurdi, fikrlashdi, Turkiston musulmonlari hayoti, dunyoqarashi, umuman, yutuq va kamchiliklari bilan qiyosladi.

Shunda angladiki, Yevropa mustamlakachilariga qarshi islom bayrog'i ostida birlashish (islomchilik), shuningdek turk bayrog'i tegrasida jipslashish (turkchilik) harakatlaridan xabar topdi, ularning rahbarlari bilan suhbatlashdi. O'z davri va chor Rossiyasi makr-hiyla va qudratini bilgan holda Turkiston ziyolilari yangi yo'lni tanlash kerakligini angladi. Shu bois jadidchilik eski o'qitish tizimiga nisbatan emas, balki ta'kidlangan islomchilik va turkchilik harakatlariga nisbatan milliy ozodlik harakatidir.

Yana bir muhim jihati shundaki, Behbudiy o'rganganlarini, o'ylaganlarini badiiy va publitsistik asarlari, kitob-u ma'ruzalari orqali o'z xalqiga ma'rifat libosida tushuntirishga harakat qildi. Qiziqqanlar uchun ma'lumot: uch yuzga yaqin asarlarining qariyb yarmi ana shu iztiroblar natijasida yozilgandir. Bu ishlarni har bir jadid imkoni doirasida amalga oshirdi. Ularning ma'lum qismi fikrlarini yozib qoldirdi, bir qismi moddiy ko'magini, ba'zilar xolis xizmatlari bilan bu kurashda ishtirok etdiki, ularning har biri o'rganilib, ehtirom ko'rsatilishi biz, avlodlar burchi hisoblanadi.

Jadidlarning dastlabki ma'naviy qahramonligi shundaki, ular, "hammasi xudodan", deya avomni qullikda saqlayotgan mahalliy hukmdor-u "dindor"lardan farqli o'laroq millatni ma'rifatli qilgachgina ozodlik haqida o'ylash mumkin degan sobit qarorga keldilar. Mashaqqatli yo'lni Behbudiy qaysi bosqichdan boshlaydi? Bu endi alohida mavzu.

Halim SAIDOV,
filologiya fanlari doktori,
professor

Harbiy jang san’ati

MUHAMMAD SULTON MIRZONING HARBIY MAHORATI

Temuriylar sulolasi O'zbekiston davlatchiligi tarixida markaziy o'rinni egallagan bo'lib, sulola vakillarining har biri o'ziga xos o'ringa ega. Ushbu sulolaning yorqin namoyandalaridan biri – Muhammad Sulton Mirzo (1375–1403) hisoblanadi. U Amir Temurning eng suyuqli nabiralaridan biri bo'lib, davlat boshqaruvi va harbiy sohadagi salohiyati bilan ajralib turgan. Uning faoliyati Temuriylar sulolasining siyosiy va harbiy hayotida muhim o'rin tutgan.

Muhammad Sulton Mirzo 1375-yilda dunyoga kelgan. Uning tug'ilishi Amir Temur sulolasining siyosiy istiqboli nuqtayi nazaridan muhim ahamiyat kasb etgan, chunki u sohibqironning to'ng'ich va eng suyuqli o'g'li Jahongir Mirzoning farzandi edi. Afsuski, Jahongir Mirzo Muhammad Sulton tug'ilganidan ko'p o'tmay, 1376-yilda vafot etgan. Natijada yosh shahzodaning tarbiyasi bevosita bobosi Amir Temur zimmasiga yuklangan. Temur uni kelgusidagi taxt vorisi sifatida ko'rgan va yoshligidan boshlab harbiy san'at, davlat boshqaruvi va siyosiy faoliyat asoslariga o'rgatgan.

Muhammad Sulton Mirzoning onasi Xonzoda Begim Xorazm hukmdori Husayn So'fining qizi bo'lib, ushbu nikoh Temuriylar bilan Xorazmning nufuzli sulolasi o'rtasida siyosiy ittifoq o'rnatilishiga xizmat qilgan.

MUHAMMAD SULTON Mirzo yoshligidan Temuriylar saroyining siyosiy va harbiy muhitida tarbiyalangan. Ushbu muhit uning kelajakdagi siyosiy faoliyat yo'nalishini erta bosqichda belgilab bergan. Temuriylar sulolasida shahzodalarning yoshligidan harbiy yurishlarda va davlat boshqaruvi jarayonlarida ishtirok etishi an'anaviy holat bo'lib, bu ularning sarkarda va davlat arbobi sifatida shakllanishiga zamin yaratgan. Muhammad Sulton Mirzo ushbu siyosiy-amaliy an'ananing yaqqol namunasidir.

Muhammad Sulton Mirzo nafaqat harbiy va boshqaruv sohasidagi faoliyati bilan, balki ilm-fan va madaniyatni qo'llab-quvvatlovchi homiy sifatida ham tanilgan. U zamonasining fozillari va olimlariga yaqin bo'lib, ularning faoliyatiga rag'bat bilan yondashgan. **Ibn Arabshoh o'z asarlaridan birida Muhammad Sulton haqida shunday ta'rif beradi:** *"Muhammad Sulton fozillarga tayanch, olimlarga homiy bo'lib, saodat kurtaklari uning peshonasi butoqlarida ochiq-oydin ko'rinib turar, pok-pokizalik bashoratlari uning yuzidagi suratidan yaqqol sezilar edi"*.

Temuriylar sulolasida shahzodalarning yoshligidan boshlab davlat boshqaruvi va harbiy san'atga tayyorlanishi muhim siyosiy-amaliy an'ana sifatida shakllangan. Bu holat Muhammad Sulton Mirzo hayotida ham yaqqol namoyon bo'lgan. U atigi o'n bir yoshida siyosiy lavozimga tayinlangan bo'lib, bu Amir Temurning unga nisbatan bildirgan yuksak ishonchi hamda kelajakdagi siyosiy rejalarining ifodasi sifatida talqin etiladi.

1386-yilda Amir Temur Jaloyiriylar sultonligining poytaxti Tabriz shahrini egallaganidan so'ng ushbu strategik ahamiyatga ega shaharga Muhammad Sulton Mirzoni hokim etib tayinlagan. Bu tayinlov bir tomondan, Muhammad Sultonning siyosiy salohiyatiga nisbatan bildirilgan ishonch bo'lsa, ikkinchi tomondan, Temurning uni erta siyosiy faoliyatga jalb etish, shu orqali davlat boshqaruvi tajribasini o'rtirish siyosatining amaliy ko'rinishi bo'lgan. Garchi bu vazifa yosh shahzoda zimmasiga katta mas'uliyat yuklagan bo'lsa-da, Muhammad Sulton Mirzo o'zining siyosiy zukkoligi va qat'iyatligi bilan ushbu vazifani muvaffaqiyatli bajargan.

Muhammad Sulton Mirzoning harbiy faoliyati bobosi Amir Temurning yurishlari bilan bevosita bog'liq bo'lgan. U yoshligidan boshlab ko'plab harbiy yurishlarda ishtirok etgan va bu jarayonda o'zining harbiy salohiyatini namoyon etgan. Ushbu tajriba uning keyinchalik Temuriylar sulolasi harbiy tuzilmasida muhim o'rin egallashiga asos yaratgan.

1391-YILDA Muhammad Sulton Mirzo Amir Temurning Oltin O'rda xoni To'xtamishga qarshi olib borgan harbiy yurishida ishtirok etgan. Dastlab u yurishning boshlang'ich bosqichida dushman harakatini kuzatuvchi ilg'or bo'linmalar tarkibida harakat qilgan, keyinchalik esa Qunduzcha daryosi bo'yida bo'lib o'tgan hal qiluvchi jangda qo'shin markaziga boshchilik qilish vazifasi unga topshirilgan. Mazkur jangda Muhammad Sulton Mirzoning harbiy harakatlari va shaxsiy jasorati Temuriylar qo'shinining g'alabasiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatgan.

1393-yilda Muhammad Sulton Mirzo Muzaffariylar sulolasiga qarshi olib borilgan harbiy yurishda ishtirok etgan. U Qurdiston orqali harakatlanib, bir nechta viloyatlarni egallagan va asosiy qo'shin bilan birlashgan. Sheroz yaqinida bo'lib o'tgan jangda Amir Temur qo'shinining chap qanotini boshqarishni Muhammad Sultonga, o'ng qanotini ukasi Pir Muhammadga, markaziy qismini esa kenja o'g'li Shohruxga topshirgan. Mazkur jang Temuriylar qo'shinining g'alabasi bilan yakunlangan bo'lib, Muhammad Sulton Mirzoning harbiy qo'mondon sifatidagi salohiyatini yana bir bor namoyon qilgan.

1395-yilda Muhammad Sulton Mirzo To'xtamishga qarshi uyushtirilgan navbatdagi harbiy yurishda ishtirok

etgan. Terek daryosi bo'yida bo'lib o'tgan jangda u Temuriylar qo'shinining o'ng qanotiga boshchilik qilgan. Mazkur jangda Muhammad Sulton Mirzo To'xtamish qo'shinining chap qanotiga og'ir zarba berib, uni chekinishga majbur qilgan.

1396-yilda Amir Temur Hurmuz viloyatini egallash maqsadida Muhammad Sulton Mirzoni harbiy yurishga yuborgan. Unga Amir Hoji Sayfuddin, Arg'unshoh, Amir Jalol Hamid va Amir Shohmalik hamrohlik qilgan. Muhammad Sulton Mirzo ushbu yurishda Hurmuzni bo'ysundirgan va Amir Temur tomonidan topshirilgan vazifani to'liq bajargan.

Muhammad Sulton Mirzoning siyosiy faoliyatida Farg'ona viloyati hamda Mo'g'uliston bilan chegaradosh hududlardagi boshqaruv alohida ahamiyat kasb etadi. 1397-yilda Amir Temur uni Farg'ona viloyatiga hokim etib tayinlagan. Ushbu tayinlovning asosiy sabablaridan biri Temurning Xitoyga qilmoqchi bo'lgan harbiy yurishlariga tayyorgarlik ko'rish zarurati bilan bog'liq bo'lgan. Muhammad Sultonga mazkur hududda strategik tayanch bazalar tashkil etish, dehqonchilikni rivojlantirish va harbiy infratuzilmani mustahkamlash vazifasi yuklatilgan edi.

Muhammad Sulton Mirzo bu topshiriqlarni sidqidildan bajargan. U Ashpara va Issiqko'l yaqinida bir qancha qal'alar barpo ettirgan bo'lib, bu inshootlar Temuriylar imperiyasining sharqiy chegaralarini mustahkamlashda muhim rol o'ynagan. Ushbu qal'alar Mo'g'uliston tomondan bo'lishi mumkin bo'lgan harbiy tahdidlarga qarshi mudofaa istehkomlari sifatida xizmat qilgan.

1398-YILDA Amir Temur tomonidan Hindistonga uyushtirilgan harbiy yurish Temuriylar imperiyasi tarixidagi muhim siyosiy-ijtimoiy voqealardan biri hisoblanadi. Mazkur yurishning strategik ahamiyati va unda Muhammad Sulton Mirzoning tutgan o'rni alohida ilmiy e'tiborga molikdir. Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, Muhammad Sulton Mirzo ushbu yurishning asosiy tashabbuskorlaridan biri sifatida tilga olinadi, bu esa uning nafaqat harbiy iste'dodi, balki siyosiy qarashlari va ta'sir doirasidan ham dalolat beradi.

Amir Temur vorislik masalasida dastlab to'ng'ich o'g'li Jahongir Mirzoni taxtga merosxo'r etib belgilangan edi. Biroq Jahongir Mirzoning 1376-yilda nisbatan erta vafot etishi natijasida Temur tomonidan vorislik masalasini qayta ko'rib chiqishga to'g'ri kelgan. Shu munosabat bilan u Jahongir Mirzoning o'g'li – Muhammad Sulton Mirzoni o'ziga valiahd sifatida tayinlagan. Ushbu qaror Muhammad Sulton Mirzoning nafaqat sulolaviy jihatdan yaqinligi, balki harbiy va siyosiy salohiyati bilan ham asoslangan edi.

Muhammad Sulton Mirzoning valiahdlik maqomini mustahkamlash maqsadida bir qator siyosiy-huquqiy qadriyatlar joriy etilgan. Jumladan, uning nomiga maxsus tangalar zarb etilishi bu tayinlovning siyosiy-amaliy ifodasi bo'lib xizmat qilgan. Tangalar zarbi markaziy hokimiyat tomonidan tan olinayotgan vakolat ramzi sifatida qaralgan bo'lib, Muhammad Sulton Mirzoning Temuriylar sulolasidagi o'rmini qonuniy va siyosiy jihatdan mustahkamlab bergan.

BU HOLAT, ya'ni valiahd nomiga tanga zarb qilish amaliyoti Temuriylar sulolasi doirasida hukmdorlik belgilari tizimining bir qismi sifatida shakllangan bo'lib, Muhammad Sulton Mirzoning hokimiyatga da'vogarlik huquqini rasman tan olishga xizmat qilgan. Shuningdek, bu voqelik Amir Temurning o'z nabirasiga bo'lgan ishonchi va uni kelajakdagi

markaziy hokimiyat boshlig'i sifatida tayyorlash yo'lida olib borgan siyosatining tarkibiy qismi sifatida baholanadi.

1402-yilda Amir Temur tomonidan Usmonli imperiyasiga qarshi uyushtirilgan harbiy yurish va uning natijasi bo'lgan Anqara jangi Temuriylar hamda Usmonlilar tarixidagi muhim geosiyosiy voqealardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu jang Temuriylarning harbiy qudratini nafaqat mintaqa doirasida, balki xalqaro maydonda namoyon qilgan voqea bo'lgan.

Muhammad Sulton Mirzo bu jang oldi va jang jarayonlarida muhim strategik vazifalarni bajargan. U Temuriylar qo'shinining ilg'or qismlariga boshchilik qilib, Kamox qal'asini egallagan. Jangning asosiy bosqichlarida Muhammad Sulton Mirzo markaziy qo'shinlarga qo'mondonlik qilgan va Temuriylar harbiy kuchining samarali ishlashini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynagan.

Anqara jangidan so'ng Muhammad Sulton Mirzo Bursa shahriga yuborilgan va u yerni ham egallagan. Anqara jangi natijalari Temuriylarning harbiy-siyosiy salohiyatini ko'rsatib bergan bo'lsa, Muhammad Sulton Mirzoning bu jarayondagi faol ishtiroki uni tajribali sarkarda, strategik fikrlovchi va mas'uliyatli rahbar sifatida namoyon qilgan. Ushbu g'alaba Temuriylarning Yevropa va Osiyo o'rtasidagi siyosiy muvozanatda faol o'rin egallashiga zamin yaratgan.

MUHAMMAD SULTON MIRZO 1403-yilda Usmonlilarga qarshi olib borilgan harbiy harakatlar chog'ida olgan jarohatlari oqibatida vafot etgan. Bu voqea Temuriylar sulolasi tarixida chuqur iz qoldirgan fojiali hodisalardan biri sifatida tarixiy manbalarda qayd etiladi. Ayniqsa, Amir Temur ushbu talafotni og'ir ruhiy iztirob bilan qabul qilgan. Manbalarga ko'ra, Muhammad Sultonning vafoti xabari yetkazilganida sohibqiron uzoq vaqt salmoqli siyosiy faoliyatdan chekinib, motam holatiga o'tgan. U butun qo'shiniga qora kiyim kiyishni, otlarga minmaslikni, motam alomatlarini saqlashni buyurgan. Hatto o'zi ham bir muddat davlat ishlarini to'xtatgan holda iztirob ichida yashagan.

Muhammad Sultonning jasadi Samarqandga olib kelingan va Go'ri Amir maqbarasiga dafn etilgan. Bu jarayonga uning onasi Xonzoda Begim boshchilik qilgan.

Muhammad Sulton Mirzo otasi Jahongir Mirzoga o'xshash tarzda qisqa umr ko'rgan bo'lsa-da, o'zining siyosiy va harbiy faoliyati bilan Temuriylar sulolasida alohida o'rin egallagan shaxs sifatida tarixda tilga olinadi. U Temuriylar markaziy hokimiyati tarkibida nafaqat voris sifatida, balki amaliy faol arbob sifatida shakllangan. Ishtirok etgan harbiy yurishlarida strategik fikrlash, harbiy safarbarlik, harakatni boshqarish kabi jihatlarda yuqori salohiyat namoyon etgan. Ayniqsa, Qunduzcha, Tabriz, Terek, Anqara va Hurmuz kabi muhim harbiy voqealardagi ishtiroki uning sarkardalik tajribasini yaqqol ko'rsatadi.

Shuningdek, Amir Temurning unga nisbatan bo'lgan ishonchi – uni yirik yurishlarda muhim lavozimlarga tayinlashi, nomidan tanga zarb ettirishi va Farg'ona kabi strategik mintaqalarda hokimlikni topshirishi orqali o'z ifodasini topgan. Bu holatlar Muhammad Sulton Mirzoning nafaqat valiahd sifatidagi maqomini, balki amalda ham yetakchi arbob sifatida tan olinganini ko'rsatadi.

Ulug'bek OLIMOV,
O'zbekiston Fanlar akademiyasi
Tarix instituti kichik ilmiy xodimi

Keling, kitob o'qiymiz!

“VAHDAT KUYI” DAN TARALGAN YOG‘DU

Eng buyuk kitob insondir. Dunyo insonlarni qaysidir ma'noda tahrir qilmoqda, buyuk muharrir esa kitoblarni saralab olayotganga o'xshaydi.

Quyosh o'z o'qi atrofida aylanadi, fasllar muttasil kelib ketaveradi. Bu dunyoda biz anglamagan qancha sir-sinoatlar bor hali, anglaganlarimiz esa qaysidir inson xulosalarining hosilasi, aniq javob doim so'roq ostida qolaveradi. Eng so'nggi she'rni kim yozadi-yu, eng birinchisini kim yozgan, hech kim javob berolmaydi. Hamma narsa savoldan iboratga o'xshaydi, go'yo jiddiy qaraladigan bo'lsa, yashab qolishga arzigulik hech vaqosi yo'q dunyoning. Asl shoirlar bu falsafani chuqurroq anglab yuborishadimi, xurjunini yelkalab jo'nab qolishadi.

Yaxshi kitob eng yaxshi do'stdir

Oltin o'z qiymatini necha millionlab yillar chig'irig'ida yo'qotmagandek, yaxshi kitob ham qancha ta'qiq, tazyiqqa uchramasin, kun kelib, albatta bo'y ko'rsatadi. Sizni topib keladi, yo siz topib borasiz. Bu safar davomida yo'lingizda uchraydigan yaltiroq muqovali, gulli kastyum kiygan janoblarga o'xshash nasl-nasabi, jinsi-yu e'tiqodining boshidan oxiri yo'q yo'lto'sarlar ko'p uchrab qolishi mumkin. Rostida, cho'qqidagi zilol chashmaga yetguncha ba'zida loyqa suvlardan totinib, yo'lni davom ettirmoq darkordir. Faqat bu zulmat saroylarda abadiy qo'nim topmaslik nazarda tutiladi. Asl ijodkor esa o'zining nasibasini, albatta topadi. “Vahdat kuyi” kitobi ham o'sha ko'zimiz ilg'amay turgan cho'qqilarning biridir. Bu cho'qqiga esa ko'ngil uyingizni tozalamay chiqib borolmaysiz, anglolmaysiz.

O'zi bilan so'zi bir shoir!

Bugun gazetamiz o'qirmanlariga tavsiya etayotgan kitobim, shoirim kichkina ijod yo'limning katta sarmoyadorlaridan biri, desam, adashmayman.

Asqar Mahkam toza yurakli, haqiqatgo'y shoir, u o'z hayoti davomida oqni oq, qorani qora deya oldi. Faqat rost, yashalgan she'rlar bitdi. Yolg'on-yashiq ko'chalarga qadam boshmadi. Shoirming ta'biri bilan aytganda, “Ijodkorning o'zi va so'zi bir bo'lmog'i lozimdir”. Shoir bu va'dasining ustidan chiqdi.

**Men esa shoirman –
bor-u yo'g'im shu...
Ba'zan she'r to'qiyman
o'shanga atab.
She'r nima bilmagan
va bilmaydi u,
O'ylab ham ko'rmagan
yetmish yil yashab.**

“Bu uyda bir vaqtlar buvim yashagan”

Shoir ijodida buvi obrazi judayam ko'p uchraydi, sog'inchga belangan satrlar bag'rida olis Kofarnihon bo'ylarida nabirasining yo'llariga ko'z tikib turgan qari kampir ko'z oldingizda gavdalanadi. U shunchalar sodda, u shunchalar yaxshi ayolki, beixtiyor siz ham “momo” deb murojaat qilib yuborasiz. U she'r haqida bilmaydi, she'r yozish haqida esa

yetmish yil yashab o'ylab ham ko'rmagan, ammo uning hayoti, uning jonkuyarligi bir shoirni voyaga yetkazgan. Uning o'zi tirik she'rdir! Bu ayolning qo'llarida, peshonasida qarilik bitgan qancha o'qib bo'lmas she'rlar bor-u, nabirasi ularni qanchasini o'qishga ulgurgan, bilmadim. Bilganim o'sha kofarnihonlik momo bizning ham momomizdek qadrlidir.

**Bu yo'llarda mendan keyin ham,
Yana kimdir tentirar bexud.
Kim bo'lar u?
Agar men bilsam,
Oyog'iga kelturgum sujud.**

Bu yo'l bizni qay tomonlarga boshlaydi-yu, qay ko'chalarda sarosar qiladi bizga qorong'i. Shoir ham o'zidek telbavor, yoniq yurakli bir yigit kelishiga ishonadi, kutadi. Agar u men borligimda kelsa, oyog'iga boshimni qo'yaman, deydi. Lekin nega oyog'iga bosh qo'yadi, balki bu yo'ldan qaytarish uchun, shoir chekkan dard-u hasratlardan yiroq bo'lish uchundir. Yana bilmadim...

She'rning so'ngida:

**Keyin...
U ham ketar men kabi,
Yo'l chetidan boqar devorlar...
Bizni esga olarsiz balki
Yuragida jununi borlar!..**

Demak, bu qismat mayidan totguvchi yigit kelishi tayin, balki bugun oramizda yurgandir. Chunki biz doim ham asl ijodkorlarni

qadrlayvermaymiz, ketganidan keyin dod-u faryod etmoqni sevamiz. Asqar Mahkam ijodida yo'l obrazi ko'p uchraydi, xuddi darveshlar Haqni izlab chiqqanidek, bu yo'ldagi barcha qiyinchiliklarga yuzma-yuz keladi. Shoir ham Haqni izlab yo'lga chiqqan, unga yetgan darveshdir.

**So'yladik goh uryon,
Gohi munaqqash...
Yo'q edi haytovur tinglaydiganlar.
Dunyoga keladi
xomush, jununvash
Bizning so'zimizni
anglaydiganlar...**

**Na qizlar daftariga yozdilar uni,
Na hofiz kuyladi devona bo'lib.
Ammo men bilarman
uning umrini —
Dunyoga kelar u...
Biz ketgach o'lib...**

Hamma o'zi bilan o'zi ovora bu zamonda kimlar kelib-ketayotganini anglamay qolamiz. Bu insonlarga xos jihat. Ota-onasi olamdan o'tganidan keyin yillab aza tutishga o'xshaydi. Borida qadrlamay, ketgach yig'lashdan nariga o'tolmagan farzandlarmiz. Asqar Mahkam bu narsalarni bilgan, kitoblari qo'ldan qo'lga o'tib o'qilishini ham. “Men shoirman” degan iddao bilan hayqiriqlar solishni istamagan xolos. Men sevgan, menga ruh, ilhom bergan bu kitobni sizlarga ham tavsiya qilaman.

**Muhammadali G'AFFOROV,
“Vatanparvar”**

“Jadidlarning ma'naviy qahramonligi” tanloviga

O'ZBEK AYOLLARI JASORATI

Ajdodlar merosini o'rganish har bir davr uchun ahamiyatli vazifa hisoblanadi.

Ayniqsa, yaqin o'tmishdagi hodisalarni tahlil qilish va undan to'g'ri xulosa chiqarish maqsadga muvofiq.

Vatanimiz tarixiga nazar solsak, har bir davrda xalqi va yurti uchun fidoyilik qilgan ko'plab xalqparvar ajdodlarimiz nomini ko'ramiz. Bu ulug' siymolar ichidan jadidlik harakati a'zolari, ayniqsa diqqatga sazovor. Chunki ular o'ta murakkab siyosiy vaziyatda, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma'rifiy jihatdan ortda qolayotgan yurt taqdiri uchun butun hayotini baxshida etgan. Masalaning juda nozik jihati shundaki, jadidlik harakatiga nafaqat mard o'g'lonlar, hatto yurt taqdiriga befarq bo'lmagan xotin-qizlar ham faol ishtirok etgan.

Bularga huquqshunos Diloru Yusupova (1911–1981), tibbiyot xodimi Xayriniso Majidova (1905–1938), jurnalist Maryam Sultonmurodova (1905–1971), shifokor Matluba Muhammedova (1911–1968) kabi o'zbek ayollarini misol keltirish mumkin. Ushbu maqoladan maqsad tarixiy ma'lumotlarni takrorlash emas, balki o'sha ma'lumotlarda nomi keltirilgan jadid ayollarning hayoti, ijodi, faoliyati, ayniqsa bugungi kun uchun zarur bo'lgan jasorati, ya'ni har qanday vaziyatda el manfaati, yurt kelajagini har narsadan ustun qo'ygani hozirgi zamon ayollari uchun katta ibratdir.

Birinchi o'zbek ayol huquqshunosi Diloru Yusupova otasi Sobirjon Yusupov bilan birga millatimiz huquqshunoslarining birinchi maktabini yaratishda jonbozlik ko'rsatgani bilan tariximizda o'chmas iz qoldirdi. Diloru Yusupovanning hayoti otasining siyosiy qarashi tufayli ta'qib va quvg'inlarda kechdi. U 1922-yili juda yoshligiga qaramay, Buxoro xalq jumhuriyati tomonidan Moskvaga o'qishga yuborilgan. U yerda O'zbek maorif instituti qoshida ta'lim oladi. 1926-yilda Diloru Toshkent komsomolining okrug qo'mitasida ish boshladi. Ayni paytda

u O'rta Osiyo davlat universiteti (SAGU)ning sud bo'limiga o'qishga kirib, 1929-yilgacha tahsilni davom ettiradi. Diloru 1929-yili institutni bitirib, Samarqandga yo'llanma bilan ishga yuborilgan. U yerda bir yil davomida suv xo'jaligi boshqarmasida ishladi.

Diloru Yusupova Samarqandda Moskvadaligidayoq tanishgan, bu vaqtda O'zSSR Oliy sudi sudyasi bo'lgan namanganlik Muhammadjon Mo'minov (1903–1938) bilan turmush qurgan. Diloru dastlab Muhammadjonning tavsiyasi bilan aspiranturaga tayyorlandi. Ular 1931-yili Toshkentga ko'chib kelgach, Sovet huquqi ilmiy tekshirish institutiga o'qishga kirdi. 1934-yil dekabr oyida institutni bitirish imtihonlarini topshirgach, yo'llanma bilan Respublika prokuraturasiga ishga yuborilgan. Diloru sinov muddatidan so'ng 1935-yildan O'zbekiston Respublikasi Prokurori yordamchisi lavozimiga tayinlanadi.

Yosh oila baxtdan sarmast edi. Ishdagi ziddiyatlar, hasadgo'y kimsalarning bo'htonlariga qaramay, ular har kuni yangi-yangi g'oyalar, asarlar ustida bahslashardi. Ularning bag'rida farzandlari Marat va Surayyo ulg'ayadi. 1937-yil 29-mart kuni tun allamahallida uy eshigini noma'lum nusxalar taqillatishdi. Qo'lida orderini ko'rsatib, M. Mo'minovni “qora qarg'a”ga joylab ketdilar. 1937-yil 22-sentabr kuni “xalq dushmani” Muhammadjon Mo'minovning xotini, erining aksilinqilobiy faoliyatini yashirgan, deb 25 yoshli prokuror yordamchisi Diloru Yusupovani ham hibsga olishgan. Uning 6 yoshli o'g'li Marat hamda 4 yoshli qizi Surayyo bolalar uyiga yo'llandi. 1938-yil 4-oktabrda Muhammadjon Mo'minov 1927-yili Moskvada bo'lgan namoyish rahbarlaridan degan bo'hton bilan otib tashlandi.

Shundan so'ng 1939-yil 14-mart kuni Diloru Yusupovanning ishi ko'rilib, O'zSSR JK 68-moddasida ko'zda tutilgan jinoyat alomatlari topilmadi, degan xulosa bilan jinoyat ishi to'xtatilgan. 1939-yil 19-mart kuni undan tergov vaqtida qo'llangan qiynoq va so'roqlar haqida hech

qachon gapirmaslik haqida tilxat olib, qamoqdan bo'shatishgan. 1956-yil 2-iyun kuni so'roqda huquqshunos olimi Xadicha Sulaymonova ustoz Muhammadjon Mo'minov va Diloru Yusupova haqida shunday deydi: “Men 1932–1935-yillari Sovet huquqi institutida o'qiganimda u kishi direktor edi. M. Mo'minovning ma'ruzalarini hamma sevib tinglardi. U o'z vaqtida

yagona oliy ma'lumotli o'zbek yuristi, haqiqiy olim edi”.

Jurnalist Maryamxon Sultonmurodova Germaniyada tahsil olgan. Undan bolsheviklar chindan ham hayiqar edi. Chunki u xorazmlik haqgo'y va taraqqiyparvar inson Jumanioz Sultonmurodovning qizi bo'lgan. Jumanioz Sultonmurodov harbiy tribunal rahbari, Xorazm Xalq Respublikasi Xalq komissarlari kengashi raisi, Xorazm kompartiyasi kotibi lavozimlarida ishlagan. Maryam Sultonmurodova 1919-yilda Toshkentdagi maorif maktab gimnaziyasini tamomlagach, oliy ma'lumot olish maqsadida 1920–1921-yillarda Orenburg tatar pedagogika institutida o'qiydi. 1921-yili yozgi ta'tilda Xorazmga kelgach, Xorazm kompartiyasi markaziy kengashida avval adabiy bo'limga, so'ng ayollar bo'limiga rahbarlikka tayinlanadi. Biroq og'ir tarixiy sharoit va qiyinchiliklar unga ko'nglidagidek ishlash imkonini bermaydi. Natijada 1922-yil iyulda Toshkentga kelib, O'rta Osiyo davlat

universitetining Ishchi fakultetiga hujjat topshiradi.

1922-yilning oktabrida Maryam Sultonmurodova Buxoro hukumati tomonidan Germaniyaga o'qish uchun yuborilayotgan talabalar safiga kiritiladi. U 1924–1926-yillari Darmstadt oliy seminariyasida ta'lim oladi. 1926–1927-yillarda esa Berlin yaqinida Potsdam shahridagi “Fraunshulle” maktabida amaliyot o'tadi. 1927-yili yozgi ta'vil vaqtida Xayriniso Majidxonova bilan birga 29-iyuldan 18-avgustgacha Parij shahrida bo'ladi. Ularning Parij opera teatri oshxonasida Ahmad Naim va Mustafu Cho'qaylar bilan 2-3 daqiqalik uchrashuvi keyinchalik qatag'on etilishi uchun asosiy bahona bo'lgan. 1927-yilning kuzidan Maryam Berlin shahrining Wedding tumanidagi professor Finkelshteynning olti oylik hamshiralik kursini bitirib, 1928-yili SSSRga qaytgan.

Maryam Sultonmurodova Vatanga kelishi bilan so'roq, ta'qiblar boshlanib ketdi. Avvaliga hech joydan ish berishmadi. Faqat 1929-yil fevralida Germaniyada ta'lim olgan Badri Sayfulmulk yordamida O'zbekiston Sog'liqni saqlash komissarligiga qarashli bolalik va onalikni asrash institutiga hamshira bo'lib ishga kiradi. Maryam 1929-yilning oxirlarida Asqar Ahmadbekov bilan oila qurib, 1933-yilgacha Kattaqo'rg'onda yashagan. Eri qamoqqa olingach, 1933-yili Toshkentga qaytib, O'rta Osiyo davlat universitetiga ishga kirdi.

Biroq 1934-yili yana ishsiz qoldi. So'ng “Guliston” jurnaliga, 1936-yildan ayollarning “Yorqin turmush” jurnaliga adabiy xodim bo'lib ishga kirdi. Maryam o'zbek matbuotida o'zining olmon adabiyotidan qilgan tarjimalari va ayollarning o'tkir ijtimoiy muammolariga bag'ishlangan maqolalari bilan elga tanila boshladi. 1937-yil 13-sentabr kuni Maryam Sultonmurodova Germaniyada o'qigan, “Turkiston” josuslik tashkiloti a'zosi deb, olti oylik norasida qizi Anora bilan qamoqxona azoblariga giriftor etilgan. Jazo muddati tugagach, Vatanga qaytib, Urganch tumanining Yangibozor fuqarolar yig'inida hamshira bo'lib ish boshladi. Biroq uning xursandchiligi yana uzoqqa bormadi. U 1949-yil 30-martda qayta qamoqqa olindi va bu gal ham eski “jinoyatlari” uchun uzoq Krasnoyarsk o'lkasiga surgun qilindi.

Maryam Sultonmurodova 1957-yil 2-avgustda SSSR Oliy sudi harbiy kollegiyasi tomonidan oqlandi. Biroq u to'liq oqlanganidan keyin ham ro'shnolik ko'rmadi. Ta'qib to'xtamadi, sevgan sohasi jurnalistika bilan shug'ullanish u yoqda tursin, uning matbuot sahifalarini o'qishiga ham to'sqinlik ko'rsatildi. Bu haqsizliklar ham Maryamning irodasini sindira olmadi, o'zini bir lahza bo'lsin aybdor deb bilmadi. Haqiqatga ishondi, insoniyatini yo'qotmadi. Bu bilan sho'rolar tuzumining sharmandali tarixida inson matonati timsoli sifatida qoldi.

Maryam Sultonmurodova qalamiga mansub “Mehr koʻzda”, “Kutilmagan baxt”, “Qalbim nidosi”, “Rahmat desinlar”, “Majnunol”, “Karvonlar kelganda”, “Betamiz yigit” kabi koʻplab maqola va ocherklar bu ayolning yuksak iqtidoridan darak beradi.

Matluba Muhammedova Margʻilonning mashhur jadid muallimi Nurmuhammad Dadamuhammedovning qizi. U oʻz zamonasining iqtidorli yoshlaridan edi. Matluba 1926-yilgacha Qoʻqon bilim yurtida tahsil oladi. 1927-yili oʻqishini Toshkentdagi ayollar bilim yurtiga koʻchirib, soʻng opasi Mahbuba Dadamuhammedovanning izidan borib, Moskvadagi Oʻzbek maorif institutiga oʻqishga kirdi. U yerda mashhur shoir Choʻlpon, Botu, Shokir Sulaymondan sheʼriyat sirlarini oʻrgandi. Shokirjon Rahimiy, Qayum Ramazon, Abdulhay Tojiyev suhbatidan bahramand boʻldi. Matluba, ayniqsa oʻzbek talabalarining maʼrifiy kechalarida Choʻlponning vatanparvarlik mavzusidagi otashin sheʼrlarini oʻqib, oʻzi ham shu mavzuda sheʼrlar yozib, juda mashhur boʻlib ketgan. Uning bu shuhrati shoʻro mamlakati chegaralaridan chiqib, Yevropa matbuotigacha borib yetadi. Va bu “mashhurlik” tufayli Moskvada “Komsomolskaya pravda” gazetasida unga qarshi maxsus maqola chop etilgan va natijada u oʻqishdan haydalgan. Koʻp oʻtmay, Matluba ariza yozib, oʻziga qoʻyilgan ayblarning tuhmat ekanini isbotlab, oʻqishiga tiklanadi. Bunga bir tomondan, Oʻzbekiston hukumatining aralashuvi, ikkinchi tomondan, Matlubaning Italiya elchixonasiga fuqarolik soʻrab murojaat etishi ham sabab boʻlgan.

Sovet hukumati Oʻzbek maorif institutini yopib, muammoga yechim topgan edi, goʻyo.

Matlubaxon esa Toshkentga qaytmasdan, Moskvadagi musiqa texnikumiga kirib oʻqishini davom ettirgan. 1929-yili Leningrad arxitektura instituti talabasi Vosiq Muhammedov bilan tanishadi. 1933-yili Toshkentga kelgan Vosiq Muhammedov Matlubaga uylanadi. Vosiq Muhammedov (1905–1938) oʻz vaqtida Munavvarqorining “Namuna” maktabi iftixori, Fitratning “Chigʻatoy gurungi” ishtirokchisi, “Koʻmak” uyushmasining faollaridan edi. U oʻz zamonasining tengsiz yigitlaridan boʻlgan. Vosiq Muhammedov va goʻzal Matlubaxon hayotlarining eng shirin damlariga ham Stalin boshliq totalitar tuzum oʻzining jirkanch panjasini soldi. 1937-yil 17-dekabr kuni qamoqqa olingan Vosiq Muhammedov 1938-yil 5-oktabr kuni otib tashlangan.

1938-yil 17-yanvar kuni Toshkent tibbiyot institutining 3-bosqich talabasi Matluba Muhammad ham qamoqqa olinadi. 19-yanvar kuni ilk soʻroqda u turmush oʻrtogʻining davlat va xalq oldida hech qanday aybi yoʻqligini bayon qildi. 1938-yil 21-fevralda ikkinchi soʻroqda opasi Mahbuba va uning turmush oʻrtogʻi, Germaniyada tahsil olib qaytgan kimyogar olim Sattor Jabborning ham aybsizligini taʼkidlagan. Biroq qoʻyilgan birorta ayblovning isbotlanmaganiga qaramay, 1938-yil 17-may kuni Toshkent viloyati sudi tomonidan Matluba Muhammedova

10 yilga qamoqqa hukm etildi. U nohaq jazoni sovuq Sibirning Usolskiy lagerida oʻtadi.

1940-yil 26-fevralda Matluba Muhammedovanning arizasi qayta koʻrilib, u oqlanishga erishdi. Vatanga qaytgach, urush yillarida Tibbiyot institutini tugatdi. 1937-yil arxitektura institutida talabalik yillarida qamalib ketgan ukasi Fathulla urushdan soʻng Vorkutadagi qamoqxonadan ogʻir ahvolda qaytadi. Matluba ukasi uchun Namanganga borib yashab, uni davolaydi. Faqat Stalin vafotidan soʻng ular Toshkentga qaytib keladi. Matluba Muhammedova koʻp yillar xalq salomatligi yoʻlida halol mehnat qilib, el-yurt hurmatiga sazovor boʻldi. Bir paytlar Vatan ishqida, istiqlol orzusida otashin sheʼrlar bitgan Matluba Muhammedova Oʻzbekistonning mustaqillikka erishganini oʻz koʻzlari bilan koʻrdi. Jiyanlarining xotirlashicha, millat hurligi, mamlakat mustaqilligi eʼlon qilingan kunlarda cheksiz quvonch yoshlarini toʻkkan ekan. Matluba Muhammedova 1998-yili Toshkent shahrida olamdand oʻtgan.

Xayriniso Majidova dastlab Miroboddagi yangi maktabda tahsil olib, rus va nemis tillarini oʻrgangan. Uning dunyoqarashi shakllanishida Turkiston jadid matbuotining, shuningdek bu vaqtda birinchi oʻzbek xotin-qizlar bilim yurtida oʻqiyotgan opasi Oyposhshaxonning ham taʼsiri katta boʻlgan. 1922-yili “Turkiston” gazetasida chop etilgan Xayriniso Majidxonovanning maqolasida endigina 17 yoshni qarshilagan qizning Vatan istiqboli haqidagi orzu-istaklari oʻrin olgan. Maqolani oʻqir ekansiz, eng avvalo, oʻtgan asrning boshida yashagan bir oʻzbek qizining tafakkuri naqadar kengligi, Vatan taqdiri oldida oʻzini qanchalik daxldor sezishi koʻpchilikni hayratga solishi tabiiy.

Xayriniso Majidxonova 1923–1924-yillarda Berlinda “Xorijliklar uchun nemis tilini oʻrganish” maktabida oʻqib, oʻrta maʼlumot toʻgʻrisida shahodatnoma oladi. 1924–1926-yillarda Darmstadttdagi oʻqituvchilar seminariyasida nemis tili va adabiyoti yoʻnalishida oʻqiydi. Soʻng ikki yil amaliyotni Berlin shahridagi oʻquv muassasalarida oʻtab, oʻrta maxsus maʼlumot olgani toʻgʻrisidagi diplomni qoʻlga kiritadi. U Berlinda pedagogik amaliyot bilan birga mashhur doktor Fekkelmannning tibbiyot xodimlarini tayyorlovchi xususiy maktabida ham tahsil olgan.

Xayriniso Majidxonova 1928-yili yurtimizga qaytib, tibbiyot sohasida oʻrgangan barcha yangiliklarni hayotga joriy qilishga bor kuch-quvvati bilan kirishadi. Hatto olis qishloqlardagi bolalar salomatligini oʻylab tashkil etgan bolalar koʻrigi koʻplab yurtdoshlarimizning eʼtirofiga sazovor boʻlgan. Biroq buyuk maqsadlar yoʻlidan borayotgan Xayriniso Majidxonova navqiron 32 yoshida totalitar tuzumning qonli qatagʻoni girdobiga tortildi. 1937-yilning 13-sentabrda “1922–1928-yillarda Germaniyada oʻqigan va 1928-yili SSSR hududiga josus sifatida qaytgan”, degan soxta ayblov bilan qamoqqa olingan. 1938-yilning 9-oktabrida oʻtkazilgan mashʼum “Uchlik” sudi qoʻyilgan ayblarning hech biri isbotlanmaganiga qaramay, unga oʻlim jazosini belgiladi. Hukm oʻsha kuni ijro etilgan.

Bu ilmiy maʼlumotlar, ushbu jadid ayollari zamonasing eng oldi, fidokor va katta jasorat sohibi ekaniga yaqqol isbotdir. Chunki oʻsha davrda ayollarning jamiyatdagi oʻrni, huquqlari ularga boʻlgan eʼtibor haqida gapirishni oʻzi ajablanarli boʻlgan. Ayollar parangi ostida, uydin tashqariga oʻta zarur sabab bilan chiqqan, mahallalarda qizlarga harf oʻrgatadigan kichik maktablar boʻlgan. Ammo bu maktablarda asosan zarur diniy bilimlar, asosan sheʼriy asarlardan taʼlim berilgan. Zamonaviy bilimlar umuman oʻrgatilmagan, chunki bunday fanlarni biladigan muallimlarning oʻzi boʻlmagan. Shunday zamonda qizlarni otinoyidan tahsil olishining oʻzi katta bir ish boʻlgan, mutassib mullalarning taʼna-yu malomatlaridan qoʻrqmay, paranjini tashlab, ilm-maʼrifat olish uchun boshqa shaharga, hatto xorijiy yurtlarga ketishning oʻzi ulkan jasorat va qahramonlikdir.

Jadid ayollar haqida bir qancha ilmiy ishlar qilingan, tadqiqotlar olib borilmoqda. Ammo bunday maʼlumotlar, mashhur jadid ulamolarining nomlari va faoliyati mazmuni kabi keng targʻib qilinmagan. Shu sababdan jadid ayollar nomidan, ularning amalga oshirgan ishlaridan koʻpchilik bexabar. Toʻgʻri jadid ayollar juda oz, ammo bitta boʻlganda ham oʻz davrining Toʻmarisi boʻlgan, bunday ayollarning jasorati tariximiz uchun ulkan iftixordir. Bu maqola orqali men tarixchi-islomshunos, pedagog sifatida jadid ayollar haqidagi ilmiy

maʼlumotlarni maktab darsliklariga, masalan, 10-sinf Oʻzbekiston tarixi darsligiga jadid bobolarimiz nomlari bilan bir qatorda koʻrsatishni, tarbiya darslari va maʼnaviyat soatlarida ularning ibratli fazilatlarini, adabiyot darsliklariga ijod namunalaridan kiritishni taklif qilaman.

Zero Yangi Oʻzbekiston uchun zarur boʻlgan yangi avlodni tarbiyalaydigan yosh qizlarimiz bir qismi oʻta zamonaviylikka, bir qismi esa diniy mutassiblikka berilayotgani hech kimga sir emas. Nafaqat zamonamizdagi, ilmida, sanʼat, sport, musiqa har turli sohalaridagi ilgʻor xotin-qizlarimizni, balki mana shu hurriyat zamonidagi imkoniyatlarni orzu qilgan, bundan oʻta ogʻir jamiyatda yashasa ham oʻz maqsadlaridan voz kechmagan jadid ayollarni oʻrnak qilish bugungi davr ehtiyojiga aylanmoqda.

Fikrimni Vatan uchun yashagan jadid ayollarga boʻlgan hurmat va ehtiromim sabab yozganim, ushbu moʻjaz sheʼrim bilan yakunlayman.

Jadid ayollar

*Qatagʻon yillarning qahratonida,
Boʻhtonlar qorida qolgan lolalar.
Elim deb, yurtim deb yonib yashagan,
Maʼrifat maktabi jadid ayollar.*

*Taʼqiblar, tanqidlar, zulm ostida,
Qaddi bukilmagan jasur ayollar.
Umrini xalqiga baxshida etgan,
Asl oʻzbek ayoli, fidoyijonlar.*

*Bu jadid ayollar, jadid ayollar.
Orzular roʻyobi chinga aylandi,
Hurriyat quyoshi koʻkka boʻyladi,
Oʻzbekim yoʻllari nurga belandi.*

*Nomingiz oqlandi, aslo oʻchmadi,
Qanisiz, bu kunni kutgan ayollar?
Bu aziz ayollar, jadid ayollar,
Shijoat, jasorat sizlardan meros.*

*Ilmni koʻtarmoq bugun bizga xos,
Zulm kishanidan boʻlganda xalos.
Qaydasiz xalqini sevgan ayollar?
Bu jadid ayollar, jadid ayollar.*

*Tarix unutmaydi sizni nomingiz,
Doim qalbimizda sharaf-shoningiz,
Koʻp emas, bilamiz, ozdir soningiz,
Bir oʻzi minglarga tengsiz ayollar,
Bu ulugʻ ayollar, jadid ayollar.*

**Marjona JOʻRAYEVA,
Oʻzbekiston musulmonlari
idorasi Navoiy viloyati
vakilligi maʼnaviy-maʼrifiy
ishlar boʻyicha mutaxassis**

Shonli tarix

UCHUN

MILLAT UCHUN, XALQ UCHUN!

“Vatan uchun, millat uchun, xalq uchun! Ushbu shior milliy ma'naviyatimizni, aziz erkinligimizni saqlash yo'lidagi qat'iyatimizni ifodalaydi. Ularning har biri katta ma'noga ega bo'lib, butun bir xalqning tarixini, mehnatini va fidoyiligini o'zida mujassamlashtiradi. 34 yil – bu shunchaki solnoma emas. Bu davr, shubhasiz, yillar davomida millatimizni shakllantirgan, xalqimizning o'zligini, istiqbolini, kelajagiga bo'lgan ishonchini mustahkamlash yo'lida qilingan mashaqqatli mehnat.

Vatan uchun kurashish, avvalo, o'z yurtining tarixi va madaniyatini qadrlashni anglatadi. O'tgan 34 yil davomida o'zbek xalqining Vatanga bo'lgan muhabbati yanada mustahkamlandi. O'z Vatani sevish, unga xizmati va uni himoya qilish – bu nafaqat milliy g'urur, balki har bir yurtdoshning burchi.

Mustaqillikka erishish oson bo'lmagan. O'tgan 34 yilni, ayniqsa o'zligini qayta tiklagan, jamiyatni isloh qilgan, yangi davrga qadam qo'ygan xalq tarixiga nazar tashlasak, har bir qadamda kurash, mehnat, fidoyilik ko'rinadi. Mustaqillikni qo'lga kiritish uchun o'tkazilgan tinchlik jarayoni, iqtisodiy inqirozlardan chiqish, siyosiy o'zgarishlar, milliy mustaqillikni saqlab qolish har biri alohida ajralmas bo'limlardir.

Millat uchun xizmat qilishning ma'nosi, avvalo, uning qadriyatlarini saqlashda, o'tmishdan o'rganish va uni kelajakka to'g'ri yetkazishdan iborat. Vatanimiz mustaqil bo'lganidan keyin xalqimiz o'zligini qaytarib olishda, milliy madaniyatini yangilashda, dunyo bilan hamkorlikni rivojlantirishda katta muvaffaqiyatlarga erishdi.

Yurtimizda milliy mustaqillikning yillar davomida mustahkamlanishi faqat iqtisodiy o'sish bilan emas, balki milliy g'urur, xalqning birlik va birdamligi bilan ham bog'liq. Biz bir xalq sifatida jamiyatda o'zaro hurmat va ishonchni saqlashga harakat qildik.

O'ttiz to'rt yil davomida xalqimizning fidoyiligi, intilishlari va kurashi bilan ajralib turdi. Boshqa mamlakatlar uchun mustaqillikni qo'lga kiritish oson bo'lgan bo'lsa-da, bizning tariximizda bu jarayon yillar davomida amalga oshdi. Har bir qadamda xalqimizning ehtiyoji, orzulari va milliy manfaatlarini ko'zda tutilgan.

Shu 34 yilda xalqimiz ilmfan, madaniyat, sport, sanoat va boshqa sohalarida o'zining yuksalishiga erishdi. Buning ustiga, o'tmishdan saboq olib, yangi avlodni tarbiyalash, yurti rivojlantirish borasida katta mehnat qilindi. Bundan tashqari, xalqning har bir a'zosining ozodlik, tinchlik, xavfsizlik va o'z erkinligiga bo'lgan intilishi ham milliy g'ururni yanada mustahkamladi. Xalqning doimo taraqqiyotga intilishi, uning ma'naviy boyliklaridan foydalanish, millatning eng yaxshi fazilatlarini rivojlantirishga yordam berdi.

O'ttiz to'rt yil davomida erishilgan yutuqlarni qayd etish lozim. O'zbekistonda iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimining yaxshilanishi, xalqaro aloqalarning mustahkamlanishi – bularning barchasi milliy taraqqiyotning yorqin ifodasi bo'ldi.

Lekin har bir yutuqning o'ziga xos murakkabligi bor. Yana hal qilinishi kerak bo'lgan masalalar mavjud. Iqtisodiyotni yanada diversifikatsiya qilish,

ekologik muammolarni hal etish, yurtimizdagi ijtimoiy tengsizliklarni kamaytirish va ta'lim tizimida o'zgarishlarni davom ettirish – bu barcha masalalar mustaqillikni yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

O'ttiz to'rt yil davomida o'tgan har bir kun millatimiz uchun katta ahamiyatga ega bo'ldi. “Vatan uchun, millat uchun, xalq uchun!” shiori ostida amalga oshirilgan har bir islohot, har bir mehnat va fidoyilik, davlatni yanada rivojlantirishga, xalqni farovon qilishga qaratilgan edi. Mustaqillikning 34 yilligi – bu yurtimizda yaratilgan tinchlik, xotirjamlik, iqtisodiy o'sish va madaniy boyliklarni saqlashga bo'lgan intilishning yana bir isboti.

Kelajakda bu o'tgan 34 yillik shonli o'tmishdan o'rganib, biz yanada mustahkam, ravnaq topgan va o'zining haqiqiy potensialiga erishgan millat bo'lishimiz kerak. Har birimiz bu jarayonda o'z hissamizni qo'shishimiz, kelajak avlodga yaxshi erkin va farovon Vatanni qoldirishimiz zarur.

Shunday qilib, 34 yillik o'tgan vaqtimizni faqatgina o'zimizning o'tmishimiz sifatida emas, balki kelajakka bo'lgan ishonchimiz, millatimizga bo'lgan muhabbatimiz va Vatanga sodiqligimiz sifatida baholashimiz lozim.

Jamshid NAZAROV,
Termiz davlat universiteti
O'zbek filologiyasi fakulteti
tyutori

Ajdodlar merosi

Amir Temur hukmronlik qilgan XIV asr oxiri va XV asr boshlarida O'rta Osiyo nafaqat siyosiy va harbiy qudrati bilan, balki madaniy-ma'naviy yuksalishi bilan ham boshqa davrlardan ajralib turgan.

Bu davrda davlat boshqaruvi, harbiy yurishlar, iqtisodiy rivojlanish qatorida ma'naviy hayotga ham katta e'tibor berilgan. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodining rivojlanishida muhim rol o'ynagan ijodkorlar – baxshilar o'ziga xos mavqega ega bo'lgan va o'z davrining og'zaki tarixchilari, madaniyat targ'ibotchilari sifatida tan olingan.

Muiniddin Natanzining "Muntaxab ut-tavorixi muiniy" asarida keltirilishicha, Amir Temur davrida barcha harbiy yurishlar tafsilotlari hamda har bir jangning bayoni o'z vaqtida baxshilar (*bitikchilar*) tomonidan turkiy tilda uyg'ur yozuvida yozib borilgan.

BAXSHILARNING ASOSIY VAZIFASI tarixiy voqealarni doston qilish, xalq orasida tarqatish bo'lgan. Bu holat yozma manbalar yetarlicha tarqalmagan davrda og'zaki tarixni saqlab qolishda muhim vosita bo'lib xizmat qilgan. Ayniqsa, Amir Temurning To'xtamishxon ustidan g'alabasi, Hindistonga

TEMUR DAVRIDA BAXSHILARNING AXBOROT PROPAGANDASIDAGI MISSIYASI

Tarixning chang bosgan sahifalarini varaqlar ekanmiz, har bir buyuk davlatning qudrati nafaqat qilich, balki so'z kuchiga ham tayanib barpo etilganiga guvoh bo'lamiz.

yurishi, Osiyoning turli hududlariga qilgan safarlari haqida baxshilar tomonidan yaratilgan dostonlar o'sha voqealarning xalq orasida saqlanishiga sabab bo'lgan. Ular har bir yurish tafsilotini, janglarda ko'rsatgan jasoratlarni obrazli shaklda ifodalab, kelajak avlodlarga ibrat sifatida yetkazgan.

Mirzo Muhammad Haydarning "Tarixi Rashidiy" asarida esa Zahiriddin Muhammad Bobur Hamza Sultonga qarshi jangda g'alaba qozonganida, Jonahmad atka boshchiligidagi Muhammad Haydar mulozimlari jasorat ko'rsatib, dushmanning bir sarkardasini tirik ushlashadi. Jangdan so'ng Bobur: **"Bu – Mirzo Haydarning birinchi ishi, binobarin baxshilar daftariga uning nomini yozishsin"**, deya keltiriladi.

Yuqoridagilardan ko'rish mumkinki, baxshilarning vazifasi safar davomida har bir jang yoki boshqa muhim voqea tafsiloti hamda jangda ish ko'rsatganlar nomini darhol, hatto o'sha voqea yuz bergan joyning o'zida qog'ozga tushirish bo'lgan.

Shuningdek, baxshilar askarlar orasida ma'naviy tarbiya beruvchi, ularni janglarga ruhlantiruvchi sifatida ham faol bo'lgan. Harbiy yurishlar oldidan aytilgan dostonlar orqali askarlar qalbida sadoqat, mardlik, vatanparvarlik tuyg'ulari kuchaytirilgan. Temuriylar saroyida

o'tkazilgan marosimlar, bayramlar, tantanali qabul va ziyofatlar baxshilarsiz o'tmagan. Bu esa ularning jamiyatdagi o'rnini yanada oshirgan.

Baxshilar ijodida nafaqat siyosiy va harbiy voqealar, balki xalqning ijtimoiy hayoti, urf-odatlar, axloqiy me'yorlari, diniy e'tiqodlari ham aks etgan. Bu orqali ular tarixiy, madaniy va etnografik ma'lumotlarning og'zaki ravishda saqlanishiga xizmat qilgan. Ularning dostonlarida ko'plab tarixiy shaxslar obrazlari jonli ifodalangan bo'lib, bu obrazlar orqali xalq ongida ideal inson timsollari shakllangan. Ayniqsa, Temurning jasorati, adolati va dono siyosatini madh etuvchi asarlar, uni faqat sarkarda emas, balki xalqparvar va millatparvar rahbar sifatida ko'rsatgan.

Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma" asarida keltirilishicha, Temur davrida baxshilar xalq orasida yurt sultoni qilgan ezgu ishlardan hikoya tarqatib, buyuk sarkardani madh etib, qarshilik ko'rsatgan dushmanlarni turli usullar bilan taslim qilgani haqidagi rivoyatlar bilan odamlar ongiga ta'sir o'tkazgan. Shuningdek, sarbozlar safarbar qilingach, baxshilar jangchilar qatorida qo'rqusiz, hissiz holda har bir yurish tafsilotini kunma-kun, hodisama-hodisa bayon qilib, voqelikni qog'ozga tushirib borgan.

BAXSHILARNING IJODI tarixiy xotirani jonli saqlash bilan birga milliy ong va o'zlikni anglashda ham muhim rol o'ynagan. Ular xalqning turmush tarzini, til boyligini, xalqona hazil-mutoyiba va hikmatlarni dostonlarga singdirgan. Bu esa, o'z navbatida, o'sha davrning ijtimoiy-madaniy manzarasini yanada to'liq tasavvur qilishimizga yordam beradi.

Amir Temur o'zining "Temur tuzuklari"da axloqiy tarbiya, milliy birlik, tarixiy xotira va ruhiy kuch haqida ko'p marotaba ta'kidlaydi. Uning bu qarashlari davr madaniyatida o'z aksini topgan. Baxshilar esa aynan shu tamoyillarni xalqqa yetkazuvchi, ruhiy qudratni mustahkamlovchi vosita sifatida faoliyat yuritgan.

Umuman olganda, Amir Temur davrida baxshilar nafaqat san'atkor, balki madaniyat targ'ibotchilari, tarixiy guvohlar va xalq ma'naviyatining ko'zgusi bo'lgan. Ularning xizmatlari orqali xalq o'z tarixini, qahramonlarini va qadriyatlarini unutmagan.

Baxshilar faoliyatini tahlil qilish orqali Temur davrida so'zning qanday ulkan kuchga ega bo'lganini, madaniyat va ma'naviyatga qanday yuksak e'tibor berilganini ko'rishimiz mumkin.

**Leytenant
Mansurbek JABBOROV,
"Vatanparvar"**

Harbiy libos malikalari

BAHODIRLAR SAFIDAGI GO'ZALLAR

Qaddi tik, chehrasida vazminlik, qadamlari shaxtli harbiy libosdagi ayollarga ko'pchilikning havasi keladi. Axir ular oila bekasi, farzandlarning mehribon onasi, Vatan tinchligining er yigitlar safidagi munosib himoyachisi. Bir tomondan o'ylab qaraganda, ayol ilkidagi oila yumushlari uning nozik vujudiga yetarli darajada yuklangan mas'uliyatdir. Negaki xonadon orastaligidan tortib, farzandlar tarbiyasi, ya'ni onalik, bekalik, rafiqalik burchi ayoldan qanchalar kuch-quvvat, fidoyilik talab etadi. Ta'riflarda aytilganidek, u – ona, tarbiyachi, shifokor, oshpaz, tikuvchi, farrosh... Zimmasidagi mana shu vazifadan ortib, sevgan kasbida faoliyat yuritayotgan ayollarga faqat tasanno, deyish joiz. Zero nozik xilqat egalarining jamiyat rivojiga qo'shgan ulushi katta fidoyilikdir.

Ushbu maqolamizda osmonimiz musaffoligi, samo sarhadlarimiz daxlsizligi yo'lida bahodir yigitlar bilan bir safda xizmat qilayotgan olovyurak harbiy libos malikalari haqida so'z yuritamiz.

HARBIY SULOLANING JONKUYAR DAVOMCHISI

Umrini muallimlik kasbida baxshida etgan Jumagul opa umr yo'ldoshi Erkin akaning suratini qo'lga oldi. "Qani endi, hayot bo'lganingizda, farzandlaringiz bilan qay darajada faxrlangan bo'lardingiz", xayolidan o'tkazdi u. Ular to'rt farzandni birgalikda voyaga yetkazdi. Ikki o'g'il, ikki qizni sevgan kasbini egallashiga yelkadosh, duogo'y bo'lishdi. Quvonarli jihati ularning barchasi harbiy soha vakili bo'lishga bel bog'ladi. Vatan himoyachilari safida qad rostladi, e'tirof topdi. Buning yana bir sababi ularning bobosi va uch amakisi yurt osoyishtaligini asrash yo'lida fidoyi ofitser bo'lganidir, balki. Sizga hikoya qilmoqchi bo'lgan III darajali serjant Dilrabo Quvatova mana shu sulolaning davomchilaridan biri.

Havo hujumidan mudofaa qo'shinlari va Harbiy havo kuchlari qo'mondonligi tasarrufidagi harbiy qismda xizmat qilayotgan

Dilraboning harbiy libos kiyganiga 20 yil bo'lyapti. Harbiy qismda uzatish va qabul qilish radio markazi katta mexanigi vazifasida faoliyat yuritayotgan jonkuyar qahramonimiz harbiy xizmatning barcha sinovlarini mardonavor yengib o'tganidan, kasbga bo'lgan sadoqati va jonkuyarligi ila e'tirof topganidan voqifmiz.

– Inson sevgan kasbida faoliyat yuritsa, bu katta baxt, – deydi Dilrabo Quvatova. – Men ham mana shu baxtli insonlar safidaman. Buning uchun, albatta ota-onam va ustozlarimdan minnatdorman. Sohaga kirib kelganimda dastlab serjant Oksana Lukyanova kasb sirlarini o'zlashtirishimda katta tayanch bo'lgan.

– Harbiy sulola vakili ekansiz, bu faxrli bo'lsa kerak?

– Albatta! Oilamizdagi to'rt farzandning barchasi harbiy sohani tanlashdi va uzoq yillardan buyon faoliyat yuritib kelmoqda. Akam podpolkovnik Farhod Quvatov va singlim kichik serjant Dildora Erkinova bu yil iste'foga chiqdi. Ukam polkovnik Burxonjon Quvatov va men ayni damda Vatan himoyachilari safidamiz. Sulolaning bu faxrli an'anasini avlodlar davom ettirmoqda.

– Harbiy sohaning o'ziga xos mashaqqatlari bor. Bu ayol kishiga og'irlik qilmaydimi?

– To'g'ri, poligondagi sinov mashg'ulotlari, tungi trevogalar, kasbimiz bilan bog'liq ko'rik-tanlovlarga tayyorgarliklarning zahmatli tomonlari bor. Biroq kasbini sevgan inson bu talablarni oddiy qabul qiladi va chin yurakdan bajaradi.

– Har qanday kasb egasi oilada halovat topadi. Ayniqsa, ayol uchun onalik baxtidan ortiq ne'mat yo'q, shundaymi?

– Albatta, ayol kishi qaysi sohada faoliyat yuritmasin, xizmatdan keyin oilasiga shoshiladi. Men ham turmush o'rtog'im bilan ikki o'g'ilni voyaga yetkazdik. Farzandlarimiz Jahongir va Ruslan yurist, ya'ni huquq yo'nalishini tanlashdi, shu sohada faoliyat yuritmoqda. Orzumiz va ayni damdagi harakatimiz ularning to'ylarini qilib, nabiralar ko'rish.

III darajali serjant Dilrabo Quvatovanning xizmatda erishgan yutuqlari, hayotdagi ezgu amallari va kelajak maqsadi haqida uzoq so'z yuritish mumkin. Bir so'z bilan aytganda, Vatan tinchligiga munosib ulush qo'shib kelayotgan lavhamiz qahramoniga tilagimiz: "O'zingiz kabi go'zal baxtingizga aslo ko'z tegmasin!"

HAQIQIY OLOVYURAK AYOL

III darajali serjant Dinara Rustamova bilan suhbat jarayonida bir haqiqatni his qildim. Ya'ni ayol kishi jazm etsa, er yigitlar qodir bo'lgan vazifalarni uddalay oladi. Shu sabab Dinaraning qanday qilib harbiy sohaga kirib kelgani bilan qiziqdim va quyidagi javobni oldim:

– Farg'ona shahrida tug'ilib voyaga yetganman. O'smir chog'imdan yugurish estafetalarida qatnashib, yuqori o'rinlarni qo'lga kiritganman. 15 yoshimda esa shahardagi harbiy qism sport klubiga a'zo bo'lib, parashyut bilan sakrash mashg'ulotlarida ishtirok eta boshladim. Bunda menga polkovnik Rustam Rustamov ustozlik qildi, yutuqlarga

erishishimda katta tayanch bo'ldi. Samolyot va vertolyotlarda parashyut bilan 552 marotaba sakrashga muvaffaq bo'lganman. Bellashuvlarda ishtirok etib, sakrash jarayonida havoda turli mashqlar – figuralar bajarish, bir nuqtaga qo'nish, ya'ni majmuaviy mashg'ulot sinovlarida ishtirok etganman. Yuqori o'rinlarni qo'lga kiritganman. Mana shu jarayonlarda harbiy xizmatchi bo'lish istagi yuragimdan joy oldi. Kutganimdek menga harbiy xizmatchi bo'lish taklifi tushdi. Bu men uchun ayni muddao edi. 2004-yili harbiy libos kiyish baxtiga muyassar bo'ldim.

552 marotaba parashyut bilan sakrash... Ha, Dinarani haqiqiy olovyurak ayol, desak, arziydi. Ayni fursatda u tajribali harbiy xizmatchilar safida. Qo'mondonlik tasarrufidagi harbiy

qismda parvozlarni uchib o'tish markazi katta disptcheri.

Dinara hayotda nafaqat harbiy xizmatchi bo'lish sharafiga erishdi, balki hayotiga yelkadosh bo'lgan umr yo'ldoshini topdi. Podpolkovnik Ravil Asfandiyarov bilan oila qurib, ikki farzandning ota-onasi bo'lishdi. Sportning turli yo'nalishlarida yutuqlarga erishib kelayotgan Samir va Alan ularning istiqbol umidi.

III darajali serjant Dinara Rustamova o'z kasbini a'lo darajada uddalash bilan birga Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv universitetida sirtidan tahsil olayotgan 3-bosqich talabasi ham. Bu degani u harbiy xizmatdan iste'foga chiqqanidan keyin moliya yo'nalishida xizmat qilib, mamlakat rivojiga munosib ulush qo'shadi.

AYOLLAR HAM ULUG' ISHLARGA QODIR

III darajali serjant Malika Haydarovanning "Ayollar ham ulug' ishlarga qodir", degan fikri menga juda yoqdi. Zero To'maris onamiz avlodi bo'lgan Vatan himoyasidagi ayolning fikri o'zgacha bo'lishi mumkin emas. Lavhamiz qahramoni harbiy soha vakili bo'lish bilan birga harbiy oila

bekasi ham. Turmush o'rtog'i podpolkovnik Abdulkarim Haydarov bir oy muqaddam iste'foga chiqdi. Shubhasiz, harbiylar xonadonida voyaga yetgan o'g'il-qizlar Vatanni himoya qilish qay darajada zahmatli va sharaflil ekanini teran anglab ulg'ayadi. Bu borada farzandlar tarbiyachisi bo'lmish onaning o'rni katta. Malikaxon bunga qanday fikr bildiradi, savol-javob qilamiz:

– Harbiy xizmatchi sifatida onalik burchini qanday uddalayapsiz?

– Ayol qaysi kasbda faoliyat yuritmasin, g'ayrati, chaqqonligi, tadbirkorligi bilan ilkidagi burchni uddalay oladi. Vaqtini, imkoniyatini reja asosida to'g'ri sarflasa bo'lgani. Men qizlarimga hayotning shu haqiqatini doim uqtirib kelaman. Ularga "Qo'limdan keladi, albatta uddalayman!" degan maqsad bilan harakat qilishlarini ta'kidlayman. Albatta, buning uchun farzandlarimga, avvalo, o'zim o'rnak bo'lishim kerak. Shu sabab hamisha harakatlardan va o'ylaymanki, buning uddasidan chiqqapman.

– O'g'il-qizlaringiz qaysi sohani tanlashdi?

– Katta qizim Marjona Singapur oliygohini tamomlab, bankda faoliyat yuritaypti. Ikkinchi qizimiz Sug'diyona Toshkent tibbiyot akademiyasida 3-bosqich talabasi. Maqsadi – harbiy jarroh bo'lish. O'g'limiz Abdulaziz esa 7-sinfni tugatdi. Yangi o'quv yilidan harbiylashtirilgan sinfda tahsil oladi. Orzusi – kelajakda otasi kabi ofitser bo'lish.

Tinib-tinchimas Malikaxon Haydarova ham Vatan himoyasiga ulush qo'shish barobarida Toshkent iqtisodiyot va texnologiyalari universitetida sirtidan tahsil olmoqda. Istiqbol orzulari bir olam.

Guvohi bo'lganingizdek, Havo hujumidan mudofaa qo'shinlari va Harbiy havo kuchlari qo'mondonligi tasarrufidagi harbiy qismda xizmat qilayotgan har uchala harbiy libos malikalari ham ilkilaridagi sharaflil burchni a'lo darajada uddalash bilan birga oilada va jamiyatda o'z o'miga ega bo'lib ulgurgan hurmat va e'tibordagi ayollar. Bu hazrati ayollarimizning ezgu ishlarga qodirligi, yovqur yigitlarimizga yelkadosh bo'lishga munosib ekanidan dalolat. Shoirona aytganda:

Asrlardan kelgan ulug' haqiqat:

Ajdodimiz buyuk ona To'maris.

Undagi shaxt yuragingizga payvand,

Yovqurlarga siz ham munosib voris.

Gar keraksiz yurtning tinchlik koriga,

Er yigitlar safidasiz shu laha,

Aylanasiz posbonlarning noriga,

Zafarlarda bo'lasiz kamarbasta.

Zulfiya YUNUSOVA,
"Vatanparvar"

Millatparvarlik

NODIR KOMANDIRNING

QISMATI

Hozir ham Qamashi va Chiroqchi tumanlarida yashovchi keksa yoshdagi kishilarga bu nom yaxshi tanish. Chunki ular bu inson to'g'risida bobo va momolaridan qariyb afsonaga aylangan voqealarni ko'p bora eshitgan.

Darhaqiqat, o'tgan asrning 20-yillarida Qoratepaning Do'stberdi qishlog'ida cho'ponlik qilib yurgan o'spirin yigitning yillar o'tib, el-ulusning tinchini qo'riqlaydigan jasur otryad komandiriga, odamlarning yaxshi yashashi uchun qayg'uradigan adolatli rahbarga aylanishi haqiqatan ham ertakdagi voqealarga o'xshab ketardi-da, o'sha dolg'ali yillarda...

Buxoro amiri Said Olimxonning taxtni tashlab, afg'onga qochishi sho'rolar hukumatining amirlik hududida o'zining yangi hokimiyatini o'rnatishga imkon yaratib berdi. Shu bilan bir qatorda mamlakatning turli burchaklarida o'sha paytda "bosmachi" deb nomlangan uyushmagan to'dalarning paydo bo'lishi esa qizillar uchun yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda edi.

Sho'rolarning Chiroqchi tumanidagi mas'ul idorasi boshlig'i Mirzapoyon Ravshanov asli qoratepalik bo'lib, Nodir bilan tengdosh jo'ra edi. U Buxorodagi Mir arab madrasasida tahsil olgan ziyoli kishi bo'lib, u yangi tuzilayotgan harbiy otryadga hech ikkilanmay, garchi kasb-kori oddiy cho'pon bo'lsa-da, polvonkelbatli, davralarda o'rnini bermaydigan cho'rtkesar va adolatparvar yigitni jalb etdi. Shuni ta'kidlash lozimki, o'sha yillarda o'rmonga o't tushsa, ho'l-u quruq barobar yonadi deganlaridek, chekka qishloqlarda o'z manfaati uchun o'ziga to'q xonadonlarning mol-mulkini talaydigan to'dalar ham

paydo bo'lgan va ularni odamlar cho'nqaymalar deb atardi.

Ana shunday talonchi to'dalar kunlarning birida Sanchiqul qishlog'ida yashovchi usta Norqobilning uyiga bostirib kirib, uning mol-mulkini tortib olib, o'zini otib ketishgan. Oradan bir necha kun xuddi shu qishloqdan tuman moliya idorasi boshlig'i bo'lib ishlaydigan Ibrohim Shernazar o'g'lining xonadoniga ham bosqin uyushtirilgan va faqatgina uy sohibasi Hilol momoning sezgirliigi va topqirligi tufayli oila a'zolarining jonlari omon qolgan. Bunday ko'ngilsiz holatlar, ayniqsa chekka dasht qishloqlarda tez-tez sodir bo'lib turardi, o'sha yillarda...

Nodir Pardayev Chiroqchi tumanida 1919-yildan 1923-yilgacha otryad komandiri bo'lib talonchi to'dalarga qarshi kurash olib bordi va To'ra manqa, Jabborbek, Rustambek boshliq to'dalarni tuman hududidan haydab chiqardi.

Shuni ta'kidlash lozimki, Nodir Pardayev o'sha davr siyosatini yaxshi tushunadigan kishi bo'lgan. U tashkil topayotgan sho'rolar davlatining niyati mustamlakachilik ekanini allaqachon anglab yetgandi. Shuning uchun ham qurolli to'dalarga iqtisodiy nochorlik yoki qutqu tufayli qo'shib qolgan yigitlarni darrov payqar, ularni bir ikki kun hibsdan saqlagach, qat'iy va'dasini olgach, qo'yib yuborar, hatto o'zining shafqatsizligi bilan nom taratgan Rustam qo'rboshining o'limga hukm qilinishini muddatli qamoq jazosiga almashtirishni amalga oshirgan edi.

Oradan uzoq yillar o'tib, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan o'qituvchi Jalil Haydarov Qayqi qishlog'idagi to'yda bexosdan Rustam qo'rboshi bilan uchrashib qoladi. Shunda sobiq qo'rboshining Nodir komandir haqidagi: "Bunday mard odam onadan qayta tug'ilmasa kerak" deganini qishloqdoshlariga so'zlab bergan ekan. Xuddi shunga o'xshash e'tirofni taniqli jurnalist va adiba Guljahon Mardonova ham aytib berdi.

– Onamning otasi Xudoyqul boy Chim qishlog'ining davlatmand kishilaridan bo'lgan. Sho'rolarning quloqlashtirish siyosati boshlangach, bobomni ham surgun qilish uchun Chiroqchidagi hibsxonaga olib borishgan. Bobomni yaxshi tanigan Nodir komandir voqeadan xabar topgan va yo'lini topib u kishini qamoqdan ozod qilgan va tezda oilasi bilan Tojikistonga jo'nab ketishi kerakligini aytgan. Bobom oilasi bilan o'n yil o'zga yurtida umrguzaronlik qilgan. Bu haqda onam va tog'amning ko'zlarida yosh bilan aytganlari hamon yodimda.

Nodir Pardayevning el-ulus osoyishtaligi yo'lidagi xizmati e'tirof etilib, uning nomiga "komandir" so'zini qo'shib aytish haqidagi maxsus qaror va 12-14 raqamli guvohnoma Qashqadaryo viloyati arxivida saqlanmoqda.

1925-yildagi saylovda Nodir Pardayev Do'stberdi qishloq sho'rosi raisligiga saylandi. U chekka qishloqda yashovchi dehqonlarni yerli qilish, qishloq bolalarini savodli qilish ishlariga e'tibor qaratadi va bir nechta maktablar qurilishiga bosh-qosh bo'ldi.

1929–1931-yillarda Chiroqchi tumani militsiyasi boshlig'i, so'ngra Chiyali qishloq sho'rosi raisi vazifalarida ishladi. 1934-yilda esa uni Chiroqchi tumani Ijroiya qo'mitasi raisi etib tayinlashadi. Yangi rais qo'shni Yakkabog' va Shahrisabzgacha bo'lgan bo'z yerlarni o'zlashtirishga alohida ahamiyat beradi va oradan bir yil o'tib, paxta va g'alla rejalari ortig'i bilan uddalandi.

1935-yilda u respublika Markaziy Ijroiya qo'mitasi qurultoyida ishtirok etib, so'zga chiqadi va erishilgan yutuqlar bilan bir vaqtda muammolar ko'pligini aytadi. Hukumat a'zolaridan Qashqadaryo ustidan ko'priq qurilishiga e'tibor qaratishlarini so'raydi. O'zining jo'shqinligi va g'ayratliligi bilan atoqli shoir G'afur G'ulom nazariga tushadi va ko'p

o'tmay, ijodkorning u haqdagi "Nodir komandir" nomli ocherki markaziy gazetada bosilib chiqadi.

Ocherkdagi G'afurona qo'yma satrlarga e'tibor bering:

"Suyagi mehnat bilan qotgan, kunlari va tunlari ezilish, surilish va kurash bilan o'tgan bu g'olib qahramonning keksa tarixi dostonlar va romanlar yaratish uchun keng mavzudur. Do'stberdi qishlog'ining qashshog'i Parda aka bu azamat o'g'lining diydori bilan quvongan, ne-ne mashaqqatlar bilan topgan bir burda qoq non bilan uni boqib voyaga yetkazgan".

Ammo ming afsuski, oddiy xalq orasidan chiqqan mard va halol bu inson ham 1937-yilda boshlagan mash'um qatag'on shamoliga duchor bo'ldi. U Fayzulla Xo'jayev va Akmal Ikromovning izdoshi deb, Qarshi shahridagi Odina masjidi, ya'ni sho'rolar qamoqxonaga aylantirgan turmaga tashlandi va mislsiz qiynoqlar iskanjasida jon berdi. Yana shuni ta'kidlash lozimki, o'sha mash'um yillarda Nodir komandirning "dumi" degan soxta ayblov bilan Qoratepa qishloq sho'rosining raisi Mahmatqobil Avazov, Naymansaroy qishlog'idan oddiy dehqonlar aka-uka Shodi, Turniyozi, Pirnazar Jumanazarovlar ham qatl qilingan.

Garchi Nodir Pardayev ishida jinoyat alomatlarini yo'qligi sababli 1938-yildayoq oqlangan bo'lsa-da, uning aybsizligi haqidagi xat 1962-yilning 11-dekabrida uning oilasiga yetib kelgan.

Ha, bir varaq jonsiz qog'ozdagi xabar, eng avvalo, uning mushfiq ayoli va ota diydoriga to'ymagan o'g'il va qizlari yuragidagi dardga malham bo'lolmasa-da, otalarining unutilmas nomi el-ulus xotirasida yashayotgani taskin berardi, albatta...

**O'rolboy QOBIL,
O'zbekiston Yozuvchilar
uyushmasi a'zosi**

Suhbat

G'ALABANING

asosi – ruhiyat

HARBIYLIKKA QADAM

– 15-16 yoshimdan boshlab, Mudofaa vazirligi sport klubi a'zosi sifatida ringga ko'tarilganman. O'shanda murabbiyimiz Uyg'un Siddiqov harbiy xizmatchi bo'lishim mumkinligi haqida taklif bergan edi. Dadam ham harbiylik kasbiga qiziqqani bois menga berilgan taklifni qabul qilishimni maslahat bergan. Dadam baynalmilal jangchi sifatida harbiy xizmatni o'tagan. Harbiy libos qadrini yaxshi tushunadigan inson. Shu sabab bo'lib, harbiy xizmatni boshlab yuborganman. Bugungi kunda kapitan harbiy unvonigacha yetib keldim. Yashirmayman, sportdagi natijalarim yuqori ko'rsatkichga chiqqanida, boshqa kuch tuzilmalaridan takliflar bo'lgan. Ammo meni shu kungacha qo'llab kelgan Mudofaa vazirligiga sodiq qolishni afzal bildim hamda barcha takliflarni rad etganman. Dadam ham "Daraxt bir joyda ko'karadi, o'z o'ringda qol!" degan maslahatni aytgan.

"BEK THE BULLY"

– Havaskor faoliyatimni yakunlab, professional boksga qadam qo'yganimga 23 yoshda edim. Kerakli ko'riklar va kelishuvlardan keyin "GoldenBoy" promoutrluk kompaniyasi bilan shartnoma imzolandi. Mashg'ulotlar doimiy ravishda okean orti mamlakati – AQShda bo'lar ekan. Men ham manzilga yetib bordim va mashg'ulotlarni boshladim. Shunda yonimda shug'ullanib turgan sportchilar menga qiziq boshladi. Kimman, qayerdan keldim, natijalarim qanaqa va hakoza... Oxiri zarba qabul qiluvchi moslamani qo'llariga kiyib, zarbamni sinab ko'rishdi. Men ham yoshman, qiziqqonligim hali bosilmagan palla ekanmi, barchasiga zarba berishni boshladim. Eshikdan kim kirib kelsa, zarbamni sinab ko'ra boshladi. Shunda bittasi "Bek the Bully" deya baqirdi. Bu so'z "Bek bezori", ya'ni ringdagi bezori degan ma'noni anglatar ekan. O'sha sabab bo'ldi-yu, "Bek Bully" taxallusi bilan ringga chiqadigan bo'ldim. Professional boksdagi debyutim 2019-yil 13-iyun kuni Martin Fidel Riosga qarshi bo'lib o'tdi. O'shanda uning ustidan 1-raunddayoq nokaut bilan g'alaba qozongan edim.

AJDODLARIMIZ TEMIRCHI BO'LGAN

– Temirchilar avlodining oltinchi vakilimiz. Haligacha bobolarimizdan qolgan ustaxonani asrab kelamiz. Nafaqat asraymiz, hatto katta akam ustaxonada temirchilik ham qiladi. Yaqingacha akamga yordam berib, qizigan metal ustiga katta bolg'a bilan ishlov berardim. Ishlov berish jarayoni juda qiziq bo'lib, qizigan metelni bir maromda, xuddi yurak urishi singari ritmini bilib bolg'lash kerak. Agar keragidan ortiq bo'lsa, yoki kam bo'lsa ham ko'zlangan natijaga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun bolg'lash jarayoni boshlandimi, bilingki, bir soatsiz to'xtatilmaligi kerak. Mana shu mashg'ulotlar ham bokschi faoliyatimda katta hissa qo'shgan bo'lsa, ajabmas. Temirchilikdagi me'yorni ushlash, qattiq siqish, uzoq muddatli jarayonga ruhan tayyorlanish, ehtiyotkorlik kabi o'xshashliklar ringdagi jangni eslatadi. Shundan xulosa qilamanki, natijaning asosi ruhiyat ekan.

"Vatanparvar" muxbiri
Sherzod SHARIPOV tayyorladi.

"Inson qaysi sohada faoliyat yuritishidan qat'i nazar, o'z ustida doimiy ishlamasa, biror natijaga erishmaydi. Har qanday natija ortida esa mashaqqatli va og'ir mehnat yotadi. Yaratgan barchamizga, albatta, biror iste'dodni yuqtirgan. Uni anglab yetish va rivojlantirish uchun kunni tunlarga ulash kerak. Aniq qo'yilgan maqsad ortidan yurish, kezi kelganda har qanday qiyinchiliklarga bardosh berish zarur!"

Yuqoridagi fikrlar boks bo'yicha xalqaro toifadagi sport ustasi, WBO Inter-Continental va WBA Continental Americas kamarlari sohibi, Olimpiada vitse-chempioni, "O'zbekiston iftixori" faxriy unvoni sohibi kapitan Bektemir Meliqo'ziyevga tegishli. Farg'ona viloyatining Furqat tumanida tug'ilib voyaga yetgan qahramonimiz, bugungi yutuqlarida oilasining hissasi katta ekanini ta'kidlaydi...

BIRINCHI VA ENG QIMMATLI SOVG'A

– Esimda, o'sha paytlar 10 yoshda edim. Dadam maktabda jismoniy tarbiya o'qituvchisi bo'lib ishlardi. Yashash tarzimiz o'rtahol. Shundan bo'lsa kerak, qo'shimcha ish sifatida "Bolalar va o'smirlar sport maktabi"da ham ishlashni boshlagan dadam yakkakurash murabbiyi Ma'ruf Ahmedov bilan tanishib qoladi.

Tasodifni qarangi, bu tanishuv mening hayotimni butkul o'zgartirib yubordi. Ma'ruf akadan boks bo'yicha ilk saboqlarni olishni boshlagan kezlarim Olimpiya o'yinlarida ishtirok etishni tasavvur ham qilmaganman. Kichik musobaqalarda olgan jarohatlarim buvim va onamga sira yoqmasdi. Har safar boksni tashlashimni talab qilishardi. Bu hol anchagacha davom etgan. Dadam buvimning talabiga ham, menga ham indamasdi.

2007-yilning qishi ancha sovuq keldi. Qor tizza bo'yi yog'gan, ko'chaga chiqishning imkoni yo'q. Shunda buvim va onam sovuqda mashg'ulot bo'lmasligini aytib, meni uydan chiqarishmagan. Ishtiyogim sabab deraza oynasi ostidan emaklagancha mashg'ulotga qochib ketganman. Ma'ruf akani uyidan chaqirib, qor ustida mashq qilganmiz. Qorong'i tushishni boshlagan mahalda dadam vaziyat bilan meni qidirib

maktab stadioniga kelgan. Vaziyatni ko'rganidan keyin jahldan tushgan edi. O'sha sabab bo'ldi-yu, buvim bilan onam ham mening ishtiyogimga qarshi chiqmadi. Qish oxirlab, bahor kelganida mashg'ulotga qatnashim uchun buvim nafaqa pulidan menga yangi velosiped olib bergan. Birinchi va men uchun eng qimmatli sovg'a shu bo'lgan...

TERMA JAMOA A'ZOLIGIGA YO'L

– Furqat tumanida joylashgan eng chekka qishloqda tug'ilib voyaga yetganman. Maktabimizda hatto sport zali ham bo'lmagan. Boksga bo'lgan mehrim bois sharoitning cheklangani meni to'xtata olmasdi. Tinimsiz mashg'ulotlar, turli musobaqalar va natijaning kundan kun yaxshilanib borishi menga kuch berardi. Ammo hammasi ham faqat jismoniy imkoniyat bilan hal bo'lavermas edi. Uzoq hududlarda o'tadigan chempionatlar, terma jamoaga kirish uchun bosqichli sinovlarda ishtirok etish anchagina mablag'ni talab qilar edi. Dadam uyda bir dona bo'lgan sog'in sigirni sotib, mening kelajagim uchun sarmoya qilgani hamon yodimda... Men jahon arenalarida raqibimga qarshi ringga chiqarkanman, oilamning menga qilgan g'amxo'rligi doim ko'z o'ngimda turadi.

Havaskorlik faoliyati:

2014-yil yoshlar o'rtasida Osiyo chempioni
2014-yil yoshlar o'rtasida jahon chempioni
2014-yil yoshlar Olimpiya o'yinlari chempioni
2014-yil O'zbekiston chempioni.
2015-yil Osiyo chempioni
2015-yil jahon chempionati kumush medal sovrindori
2016-yil Olimpiya o'yinlarida kumush medal sovrindori
2017-yil Osiyo chempioni
2017-yil jahon chempionati bronza medal sovrindori

Professional faoliyati:

WBA kamari Amerika qit'asi bo'yab 2-o'rta vazn toifasi (2019–2021)
WBO kamari qit'alararo 2-o'rta vazn (2020)
WBO kamari 2-o'rta vaznda global (2023 – hozirgacha)
WBA kamari qit'alararo 2-o'rta vazn (2023 – hozirgacha)

Bokschining rekordi – 16:1, (16 ta jang, 1 ta mag'lubiyat) 10 ta nokautli g'alaba

Voqeiy hikoya

– Sherzod, qani ur, polvon, ur! Biz yoningdamiz.

O'n yetti yoshlardagi durkun yigit davradagi raqibini ikki musht bilan yerga qulatdi. Atrofini o'rab turgan o'ttiz chog'li kurash ixlosmandlari "qoyil, qoyil!", deya qarsak chalib yuborishdi.

– Mana buni haqiqiy bokschi, deydi, bir soat ichida to'rtta raqibni mag'lub etdi, – uni qo'llab turgan akaxonlaridan biri Rizo davraga chiqib, Sherzodning yelkasiga shapatilab qo'ydi va o'ng qo'lini baland ko'tardi. – Bunday yigitlarga pul tikkan adashmaydi! – dedi g'urur bilan atrofga nazar tashlab.

– Rahmat, aka, hammasi sizlarning sharofatingiz bilan, – erishgan yutuq va atrofidagi hamd-u sanolardan kuchiga kuch qo'shilib, turgan yigitcha "akaxon"lariga mamnun nazar tashladi...

– O'g'lim, yuzingga nima qildi, qovog'ing aralash ko'karib ketibdi? – Mahmuda opa bolasining ahvolini ko'rib, qo'rqib ketdi. – Ko'zing zaxm yemaganmi, ishqilib?

– Oyi, vahima qilavermang, boks bilan shug'ullanishimni bilasiz. Bunday bo'lishi tabiiy hol, – ensasi qotdi Sherzodning.

– Sport to'garagiga qatnayotganingga uch yil bo'lyapti, o'g'lim. Nechta musobaqada o'rin olding. Xudoga shukr, biror marotaba lat yemagansan. Ammo keyingi paytlarda goh oyog'ing, goh qo'ling shikastlanyapti. Tinchlikmi?

– Yosh boladek so'roqqa tutavermasangiz-chi, endi yigitman, aql-u hushim joyida!

– Katta bo'lib qoldim, degin... – o'g'lining qo'pol fe'l-atvoridan ranjidi Mahmuda opa. – Kollejni bitirishingga hali ikki yil bor. Kelajakda institutda o'qishing kerak. Dadang ikkimiz katta sport musobaqalarida ishtirok etishingni, g'olib bo'lib, dunyoga chiqishingni orzu qilamiz. Sen bo'lsang, ko'cha bezorilariga qo'shilib yuribsan, shundaymi?

Sherzodning rangi o'zgardi. "Bundan chiqdi, boks bilan noqonuniy shug'ullanayotganimdan ota-onamning xabari bor. Ularga kim yetkazdi ekan?" qilmishini xaspo'shlashga chora izlay boshladi u.

– Nimalar deyapsiz, onajon, ko'chadagi bezorilarga qo'shilishga mening vaqtim yo'q. Uy, kollej, sport deganlaridek... – kalovlandi Sherzod.

– Unda, nega ustozing "Sherzod bir haftadan buyon shug'ullanishga kelmayapti. Respublika musobaqasiga tayyorlanishi kerak", dedi.

– Trenerim... Rafiq akami? Qachon uyga keldi? – yolg'oni fosh bo'lgan yigitcha hayajonini yashira olmadi.

– Kollejdan seni topa olmagach, uyga kelibdi. Dadang bilan sen haqingda ancha suhbatlashdi.

– Aka, akajoon, ko'zingizga nima qildi? – ona-bolaning suhbatini uch yoshdan oshgan Farangizning nolihi bo'ldi. – Sizni kim urdi, og'riyaptimi?

Akasiga astoydil ichi achib, lablari burilib turgan singilchasini Sherzod qo'lga ko'tardi. Uning mayin tovushi, mehribonligidan muammolarini birzumga unutdi. Uch o'g'ildan keyin tug'ilgan qizaloq akalarining chin malikasi edi.

– Yiqilib tushdim, asallim, shunga ko'karib qoldi. Sizga yangi qo'g'irchoq olib keldim, "inga"lab ovozi chiqaradiganidan, ko'rdingizmi?

– Yo'q.

– Hozir ko'rsataman...

Tanbeh berishga shay turgan Mahmuda opa aka-singilning kayfiyatini buzishni istamadi. "Dadasi tergap qo'yar", xayolidan o'tkazdi u.

– Rizo aka, bir muddat ko'chadagi kurashni to'xtatib turmasam bo'lmaydi, – gavdasidan ot hurkiydigan uch yigitning qarshisida boshini eggan ko'yi uzrini aytdi Sherzod. – Trenerim kecha uyga borib, ota-onamga...

– Ota-onangga shikoyat qilgan, shundaymi? – fikrini davom ettirishga

Surat sun'iy intellekt yordamida tayyorlandi.

qiynalib turgan yigitchaning so'zini ilib ketdi pul uchun uni kurashga yollayotgan yana bir "akaxon"i Akobir. – Namuncha boshingni egmasang, sher yigit? Bizning harakatimiz bilan manaman degan bokschilar tan oldi seni. Hurmating osmonda, boshingni qancha baland tutsang arziydi. O'zingni qo'lga olib, keyingi jang haqida o'yla. Agar hozir ortga qaytsang, sening chekinishingni kutib turganlar yangi raqibidan qo'rqdi, deb o'ylashadi.

– Ustozim Rafiq aka ota-onamga respublika chempionatiga tayyorgarlik ko'rishim zarurligini uqtiribdi. Keyin mana bu ishlarimdan xabar topgan ko'rinadi, – "akaxon"lar qo'lidan osonlikcha qutula olmasligini anglab turgan Sherzod vaziyatni tushuntirishga harakat qildi. – Dadam har bir qadamimni nazoratga olgan.

– Juda yaxshi, darsingdan qolma, shug'ullanishingni davom ettir. Ota-onangning aytganini qil, – mehribon qiyofa, samimiy ohangda Sherzodga maqsadini muhrlashga harakat qildi Rizo. – Ammo haftada bir marta biz bilan birga bo'! Buni haqiqiy kurash deyдилar, uka, bunday kurash bilan er yigitlar shug'ullanadi. Bu ringdagi qandaydir olihtagarchilik emas.

– Haq gapni aytding, Rizo! – hamtovog'ining gapini ma'qulladi Akobir. – Yuragida o'ti bor, qo'rqmas, mard yigitlarning maydoni bu. Sherzod bunga arziydi, unga yetadigani yo'q, – o'zini ko'rsatishga ishtiyoqi baland, maqtovlarga o'ch o'smir yigitning yuragiga o't qaladi u. – Yana ikki-uch kurashdan so'ng kurash maydonimizning qiroliga aylanadi...

Sherzod "akaxon"larining maqtovi, unga bildirgan ishonchidan tog'dek yuksaldi. "Ota-onam kurashda nimani ham tushunardi? Mushtumning zo'riligini, ko'ksimdagi yuksak orzularni mana shu akalarim biladi. Atrofga tanitgan ham shular", noto'g'ri qadamini oqlashga, ko'chadagi kurashini davom ettirishga imkon izlay boshladi. "Ringda ham, ko'chada ham eng zo'r o'zim bo'laman hali. O'shanda oyim bilan dadam meni tushunadi, mendek o'g'illari borligidan faxrlanadi. Nozima esa..." yuragi hapriqdi yigitchaning, "Nozima, albatta sevgimni rad etolmaydi". Shirin xayollarga berildi u.

O'sha kun... o'sha mudhish kundagi voqea, to'g'rirog'i, fojia Sherzodning hayotini ostin-ustun qilib yubordi. Kurash maydoniga o'zidan ko'ra gavdali yigit chiqdi.

– Sherzod! Uni ayama, sen undan kuchlisan, o'zingni ko'rsatib qo'! – "akaxon"larining biri qo'yib, biri unga "ruhan tayanch" bo'lish asnosida uqtira boshlashdi.

– Uning xohlagan joyiga musht tushirishning mumkin. Yiqitsang, bo'lgani, yutuq bizniki bo'lishi kerak.

– Ha, bu safar g'olibga katta pul tikilgan. Agar yutsang, obro'ying yanada oshadi. Unutma, biz yoningdamiz! Har bir harakatingga o'zimiz javob beramiz. Uni mushting ostida ezib tashla!..

Mashhuri jahon bo'lishni istagan yigitcha shunday qildi... Raqibi qaytib oyoqqa turmadi...

– Mahkum Turdiyev, sen bilan ko'rishgani onang keldi, tezda uchrashuv joyiga bor, – Sherzod tarbiya koloniyasi xodimining buyrug'idan hushyor tortdi.

– Xo'p bo'ladi! – dedi-yu, o'sha tomonga yugurdi.

"Onam... onajonim kelibdi, Farangizni olib keldimikan, uni juda sog'indim". Sherzodning xayolidan singilchasi nari ketmasdi. "O'tgan gal olib kelishmagandi. "Seni so'rab, akam qani, nega kelmayapti, deb xunob qildi, rasmingni qo'lidan qo'ymaydi, rasmingga qarab, tinmay seni chaqiradi. Yo'qligingga zo'rg'a ko'nikdi, shuning uchun olib kelmadi", deyishgandi. Ishqilib, olib kelishgan bo'lsin-da".

Sherzod uchrashuv xonasida birinchi bo'lib singilchasiga ko'zi tushdi. Qo'g'irchoqdek kiyinib olgan qizaloq ko'zlarini katta-katta ochib, akasiga bir muddat termilib turdi-da, "akajoon", deb unga quchog'ini ochdi.

– O'zimning jajji malikam, – u singilchasini ko'tarib, yuzini yuziga bosdi, so'ngra onasining bag'riga intildi.

Jajji jigarini sog'ingan yigitning og'ziga so'z kelmasdi. U Farangizni ko'tarib, deraza oynasidan tashqarini ko'rsatish bahonasida ko'zyoshini yashirishga harakat qilardi. O'g'lining holatini sezib turgan onaizor mujgonlari yoshga to'lgan holda uning

o'ziga kelishini kutdi. "Qanday bolam bor edi-ya! Butun mahalla havas qilardi. Ustozi jahon chempioni bo'lishiga ishonardi, – bag'ri kuyuk Mahmuda opa o'g'lga termilgan ko'yi ko'zyoshini ichiga yutardi. – Uni yo'ldan adashtirganlar davrini surib yuribdi, Sherzodbekni xayollariga ham keltirgani yo'q. Aslida hamma ayb bizda, bolamizni o'z vaqtida bu yo'ldan qaytara olmadik, yomonlar changalidan asrolmadik. Oqibatda bir yigitning umriga zomin bo'lishdi, o'zlari esa..."

– Oyi, dadam kelmadimi, ukalarim yaxshimi? – o'zini qo'lga olgan Sherzod onasidan ko'p narsani bilishni istardi. Negadir dadasi kelmayapti, ukalaridan ham darak yo'q.

– Dadang kelmoqchi edi, ishlari ko'pligidan hech yo'llari ochilmadi, – otasining yuragi ushlab, shifoxonada yotganini bildirmadi ona. – Ukalarining o'qish bilan band. Yanagi safar hammamiz birga kelamiz. Sen yaxshi ko'radigan shirinliklar olib keldim, – gapni boshqa tomonga burdi Mahmuda opa. – Issiq ovqat ham bor. Ovqatlanib olgin, bolam...

Ona-bola har doimgidek uzoq suhbatlashdi. Qarindosh-urug', do'st-yor, mahalladoshlar... Bularning barchasi Sherzod uchun qiziqarli. Agar ukalaridan birortasi kelganda sinfdoshi Nozima haqida so'ragan bo'lardi. Axir uning ko'ngil siridan ikkisinin ham xabari bor. Biroq... biroq u qizning nomini tilga olishga loyiqmikan? Eh, qani endi, bu kunlar tushga aylansa, mahkumlar safida emas, tengqurlari yonida bo'lsa...

– O'g'lim, endi uyga qaytmasak bo'lmaydi, kech tushib qoladi. O'zingni ehtiyot qil, biz yana kelamiz, – bolasidan doimo xavotirda, bedor onaizor jigarporasining dilidagini uqib turardi, go'yo. Unga qiladigan nasihati bisyor. Ammo qattiq gapirishdan o'zini tiyadi. – Hayoting hali oldinda, bolam, senga ishonamiz, sendan umidimiz katta, hammasi yaxshi bo'ladi.

– Onajon... meni kechiring... – Sherzod boshqa gap ayta olmadi.

Akasidan bir lahzga yiroqlashmagan Farangiz hushyor tortdi. Demak, yana undan ayriladi.

– Akajon, biz bilan ketasiz-a?

Singilchasining o'pkasi to'lib qayta-qayta bergan savoliga Sherzod mum tishladi. Ayniqsa, xayrlashuv chog'i onasining mungli nigohidan ko'ksiga og'riq kirdi. Ko'zyoshi yuzini yuvib, akasiga qo'lini cho'zgancha "Akamni tashlab ketmaylik. Akajoon!" – yig'lab ketayotgan qizaloqning nolasini, "Akaning ertaga uyga boradi, qizim", – onasining qaltiroq tovushi vujudini qaqshatib o'tdi.

Sherzod onasidan har gal "Bizning gapimizga kirganingda shunday kunlar hayotingda bo'lmasdi, qamoqxonada o'tirmasding", degan tanbeh kutadi. Ammo unday bo'lmaydi. Uning hayot sinovi, sabr va bardosh haqidagi nasihatlari ko'ksidagi alamni yengillatgandek bo'ladi. Biroq...

U mahkumlar safiga qaytar ekan, volidasining "Sendan umidimiz katta", degan so'zi qulog'i ostida sado berib turardi. U shunga qodirmikan, qodir bo'la olarmikan?.. Yuragini kuydirgan alamli nido og'ir tosh yanglig' qaddini egib borardi. Yigitning yig'lagisi, o'kirib yig'lagisi kelardi...

Zulfiya YUNUSOVA,
"Vatanparvar"

Xalqaro musobaqa

“VATANPARVAR” TASHKILOTI

sportchilari yana g'olib

Qirg'iz Respublikasining Issiqko'l viloyatida sportning raketamodel turi bo'yicha xalqaro musobaqa o'tkazildi.

To'rtta davlat – Rossiya Federatsiyasi hamda O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston Respublikalarining 150 dan ortiq sportchisi ishtirok etgan “Issiqko'l – 2025 kubogi” bahslarida “Vatanparvar” tashkiloti sportchilaridan iborat O'zbekiston terma jamoasi 3 ta oltin, 3 ta kumush va 5 ta bronza medalni egallab, umumjamoa hisobida birinchi o'rinni egalladi.

Jumladan, katta yoshdagi sportchi hamyurtlarimiz tomonidan quyidagi natijalarga erishildi:

1. Firuza Zayliyeva: “S-3-A”-sinfida 1-o'rin, “S-6-A”-sinfida 2-o'rin (Namangan v.);
2. Olga Ibragimova: “S-3-A”-sinfida 3-o'rin, “S-6-A” va “S-9-A”-sinflarida 1-o'rin (Sirdaryo v.);
3. Farrux Safojev: “S-4-A”-sinfida 3-o'rin (Navoiy v.);
4. Farhod Bakiyev: “S-6-A”-sinfida 3-o'rin (Samarqand v.);
5. Shamsiddin Bafojev: “S-9-A”-sinfida 3-o'rin (Buxoro v.);

Mamlakatimizning o'smir sportchilari ham g'alabaga o'zlarining munosib hissalarini qo'shdilar:

1. Saidamir Erkinov: “S-3-A”-sinfida 2-o'rin, “S-6-A”-sinfida 3-o'rin (Namangan v.);
2. Anvar Negmurodov: “S-9-A”-sinfida 2-o'rin (Buxoro v.);

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi “Vatanparvar” tashkiloti jamoasi ushbu sportchilarni samimiy muborakbod etib, kelgusida bundan-da yuksak yutuqlarga erishishlarini tilaydi.

O'zbekiston kubogi

ENG KUCHLI triatlon

SPORTCHILARI ANIQLANDI

Navoiy shahrida O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi “Vatanparvar” tashkiloti tomonidan sportning triatlon turi bo'yicha O'zbekiston kubogining ikkinchi bosqich musobaqasi o'tkazildi.

Unda mamlakatimizning turli hududlaridan kelgan 120 dan ziyod sportchi uchta yosh toifasida g'oliblik uchun bahs olib bordi.

19 yosh va undan katta yoshdagi erkaklar va ayollar hamda 16-18 yoshli o'g'il-qizlar musobaqa shartlariga ko'ra, 750 metr masofaga suzish, 20 kilometr masofaga velosipedda harakatlanish va 5 kilometr masofaga yugurish bo'yicha o'zaro bellashdi.

12-15 yoshli o'g'il bolalar va qizlardan esa 350 metr masofaga suzish, 10 kilometr masofaga velosipedda harakatlanish va 2,5 kilometr masofaga yugurish talab etildi.

Murosasiz va qizg'in kechgan kubok musobaqasi quyidagi natijalar bilan yakunlandi:

19 yosh va undan katta erkaklar o'rtasida:

- 1-o'rin: Roman Bektemirov (Toshkent sh.);
- 2-o'rin: Muhammadyusuf Abduxalilov (Andijon v.);
- 3-o'rin: Asilbek Abdugabbarov (Navoiy v.).

19 yosh va undan katta ayollar o'rtasida:

- 1-o'rin: Dilnura Xolnizoyzova (Navoiy v.);
- 2-o'rin: Malika Toshpo'latova (Qashqadaryo v.);
- 3-o'rin: Aziza Zayniddinova (Navoiy v.).

16-18 yoshli o'g'il bolalar o'rtasida:

- 1-o'rin: Azizullo Abduhojiyev (Andijon v.);
- 2-o'rin: Azizullo Qo'chqorov (Andijon v.);
- 3-o'rin: Gleb Tuchkov (Toshkent sh.).

16-18 yoshli qizlar o'rtasida:

- 1-o'rin: Lalaxan Azadova (Qoraqalpog'iston R.);
- 2-o'rin: Nadejda Troshina (Qashqadaryo v.);
- 3-o'rin: Laura Beshiyeva (Toshkent sh.).

12-15 yoshli o'g'il bolalar o'rtasida:

- 1-o'rin: Salohiddin Fayzullayev (Toshkent v.);
- 2-o'rin: Suhrob Haydaraliyev (Andijon v.);
- 3-o'rin: Grant Sayadyan (Toshkent sh.).

12-15 yoshli qizlar o'rtasida:

- 1-o'rin: Dilrabo Abdualimova (Navoiy v.);
- 2-o'rin: Madina Mansurova (Navoiy v.);
- 3-o'rin: Anelya Siyilbekova (Toshkent v.).

Jamoa hisobida:

- 1-o'rin: Navoiy viloyati;
- 2-o'rin: Qashqadaryo viloyati;
- 3-o'rin: Toshkent shahri jamoalari.

G'oliblar va sovrindorlar “Vatanparvar” tashkilotining diplom va esdalik sovg'alari bilan taqdirlandi.

Triatlon bo'yicha o'tgan oyda o'tkazilgan O'zbekiston kubogining birinchi va ushbu oyda tashkil etilgan ikkinchi bosqichlari natijalaridan kelib chiqib, final bosqichi g'oliblari ham aniqlandi. Unga ko'ra, Qashqadaryo viloyati sportchilaridan iborat jamoa 1-o'rinni egallab, kubokka ega bo'ldilar.

Targ'ibot

“SOG'LOM hayot uchun 5 000 qadam”

Toshkent harbiy okrugi qo'shinlari qo'mondonligi tomonidan Ohangaron tumanida mamlakatimiz mustaqilligining 34 yilligi munosabati bilan harbiylar ishtirokida “Vatan uchun, millat uchun, xalq uchun!” shiori ostida “Sog'lom hayot uchun 5 000 qadam” marafon tadbirlari tashkil etildi.

Ohangaron shahri markazida erta tongdan harbiy orkestr kuylari jo'rligida yosh-u qari davlatimiz bayrog'ini baland ko'tarib, “Sog'lom hayot uchun 5 000 qadam” ommaviy yurish marafonida birdamlikda ishtirok etdi. Sog'lomlashtirish aksiyasida yuzlab vatandoshlarimiz sog'lom turmush tarzini tanlaganini targ'ib etib, barchani ushbu tadbirda faol ishtirok etishga chaqirdi.

Marafon Ohangaron shahridagi maktabda harbiy-vatanparvarlik ruhida yoshlar festivaliga ulandi. Tadbirda bir qancha

davlat tashkilotlari, Toshkent viloyati mudofaa ishlari boshqarmasi, tuman mudofaa ishlari bo'limlari vakillari, harbiy xizmatchilar, 500 ga yaqin yosh, maktablarda faoliyat yuritayotgan “Vatan tayanchi” otryadi a'zolari va chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilari ishtirok etdi.

Unda so'z olgan faxriylar harbiy sohaning mashaqqatli va sharafliligi haqida gapirib, aholi, ayniqsa yosh avlodning qalbi va ongi uchun kurash kuchayib borayotgan hozirgi o'ta murakkab sharoitda harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyaning

o'rni va ahamiyati tobora ortib borayotganini ta'kidlab o'tishdi. Shuningdek, kelgusida harbiy xizmatchi bo'lish istagidagi yoshlar uchun davlatimizda faoliyat yuritayotgan harbiy ta'lim muassasalari, o'qishga kirish tartibi hamda ta'lim yo'nalishlari haqida ma'lumot berdi.

Harbiy orkestr jamoasining Vatan madhini tarannum etuvchi kuy va qo'shiqlari, faxriy qorovul vzvodining ko'rgazmali chiqishlari tadbirga o'zgacha shukuh ulashdi.

**Toshkent
harbiy okrugi
matbuot xizmati**

Bu qiziq

KOLUMBNING QABRI QAYERDA?

Xristofor Kolumb – uni Amerikani Yevropa uchun ochgan shaxs, mashhur dengizchi sifatida e'tirof etishadi. Haqiqatan ham, u hayoti davomida yuksak cho'qqilarni egalladi. Dengizchining o'limidan keyin ham shuhrati oshsa-oshdiki, aslo pasaygani yo'q. Hatto uning jasadi oddiy odamlarnikiga nisbatan yuksakroq munosabat qaratishga undadi.

1506-yil. Ispaniyaning Valyadolid shahri. Aynan shu makonda Kolumb dunyo bilan xayrlashdi. Bir umr Xudoni zikr etib, qiyin vaziyatlarda uning yordam berishiga ishonib yashagan dengizchi dindorlardek izzat-ikrom ko'rsatilib dafn etildi.

Amalga oshmaydigan ish ekanini bilsa-da, u o'limi oldidan yozgan vasiyatida o'zi kashf etgan ajib mamlakat, ya'ni “Yangi dunyo”ga dafn qilishlarini yozib qoldirdi. Karib orollari sohiliga yetganda u jannat manzaralarini ko'rayotgandek bo'ldi. Shu bois orolning tub aholisini soddadil va pok odamlar timsoli deb o'yladi. O'sha jannatmakon hudud uning kemalarida Yevropada yangi, shu bilan birga qo'rqinchli kasallik paydo qilgan bo'lsa-da, Kolumb umri oxirigacha yaxshi taassurotlar bilan yashadi.

U shu yerda o'lishni va o'zi ochgan zaminda manguga yotishni xohlardi. Uning vasiyati amalga oshmadi. Sabab qilib esa Ispaniya uchun qahramon sanalgan insonni so'nggi yo'lga kuzatish uchun arziydigan cherkov yo'qligi ko'rsatildi.

Jasad Valyadolidda dafn qilingach, 3 yil o'tib, bu yer unga arzimasligi aytili va o'sha paytlarda o'g'li hukmronlik qilgan Sevilya monastrligiga olib ketildi.

Nihoyat, oradan 18 yil o'tib, ispaniyaliklar Xristofor Kolumbning oxirgi tilagini bajarishga qaror qilishdi. Orzu qilingan kema uning tobutini olib, okean ortiga jo'nadi. Dengizchining oxirgi qo'nim topadigan joyi Santo-Domingo ibodatxonasi deb belgilandi, ammo sayohat bu bilan tugab qolmadi. Qabriston joylashgan hudud Fransiya mustamlakasiga aylangach, Ispaniya o'ziga qadrlı bo'lgan barcha narsalarni bu joydan olib ketdi. O'z-o'zidan Kolumb jasadini ham Kubaga ko'chirishdi. 1898-yilda Kuba yo'qotilgandan keyin yana tobut okean ortiga qaytib, Sevilyadagi o'g'li Fernando qabri yoniga dafn qilindi.

Tarix uchun ahamiyatli hisoblangan bu qaytish, Kolumb tasavvuridagi jannat o'zining kashfiyotchisini qabul qilmadi, deb baholandi...

Lekin XIX asrning oxiriga kelib, Kolumb qabri atrofida ko'pgina jumboqlar paydo bo'la boshladi. 1877-yilda ishchilar Santo-Domingo ibodatxonasi poydevorlarini mustahkamlash vaqtida urna (*o'liklar kuli saqlanadigan yerto'la*)da “Shuhratli erkak Kristobal Kolon” degan yozuvga duch keldi. Topilma ichida 13 ta katta, 28 ta mayda suyak bor edi. Dominikanliklar bu topilmani soxta deb bildi. Shu bilan birga ispan monaxlari ham bu voqea mutlaqo yolg'on degan fikrga keldi.

Butun XX asr davomida Ispaniyada ham, Dominikan Respublikasida ham haqiqiy tobut o'zlarida deb hisoblendi.

2002-yilda sevilyalik tarix o'qituvchisi Marsial Kastro va esteplik biologiya o'qituvchisi Serxio Algarrada bu jumboqqa yechim topishga urinib ko'rdi. Ular Kolumb va o'g'li Fernando qabridan DNKlar olib, solishtirib ko'rish maqsadida, ruhoniylar jamiyatiga murojaat qildi. Ruxsat olisholmagach, Grinad universitetining bir guruh olimlarini qiziqtirib qo'yg'an bu tajriba ishlari ruhoniylar roziligi bilan amalga oshirildi. 2004-yilga kelib, tadqiqotchilar antropologik ekspertiza natijalarini e'lon qildi. Shu narsa aniq bo'ldiki, Ispaniyaning Sevilya ibodatxonasidagi suyaklar 45 yoshli odamga tegishli edi. Kolumb esa vafot etganida 55-60 yoshlar orasida, kuchli va baquvvat shaxs bo'lgan. Xullas, olimlar asrlar davomida ispaniyaliklar o'zlarida deb bilgan dengizchi jasadi boshqa birovga tegishli ekanini bugun ishonch bilan ayta oladi.

Shu yo'sinda, bugungi qarashlarga ko'ra, Xristofor Kolumb jasadi Dominikan Respublikasidagi ibodatxonada saqlanmoqda.

Suhrob SHEROV

Qaror va ijro

Ko'rsatmalar berildi

O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasi tomonidan Qoraqalpog'iston Respublikasida o'rganishlar olib borildi.

Xususan, mudofaa ishlari boshqarmasida chaqiriluvchilar bilan ishlash, bunda axborot texnologiyalarining amalda tatbiq etilishi, faoliyatni raqamlashtirish va boshqa funksional vazifalar ijrosi o'rganildi.

O'rganishlar qator harbiy qism va muassasalarda davom ettirilib, unda xizmat o'tash sharoitlari, texnikalar shayligi va faoliyatga doir boshqa masalalarga e'tibor qaratildi.

O'rganilgan tuzilmalarda tezkor axborot almashinuvi, yoshlarni vatanparvarlik ruhida

tarbiyalash va ular o'rtasida kitobxonlikni, sportni keng targ'ib qilish ishlariga urg'u berildi.

Jarayonlarda huquqbuzarliklar, jumladan korruptsiya holatlarining oldini olish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar taqdimoti bilan tanishildi.

Yakunda mas'ullarga tegishli ko'rsatmalar berib o'tildi.

Adliya mayori Ulug'bek DAUBAYEV,
Nukus harbiy prokurorining o'rinbosari

Jarayon

Sharoitlar o'rganildi

O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasi tomonidan Milliy gvardiyaning Toshkent shahridagi harbiy qismlaridan birida o'rganish olib borildi.

Jarayonda xizmatni o'tash uchun yaratilgan qulayliklar, ta'minot turlari ahvoli, navbatchi va tezkor guruhlar shayligi, tezkor axborot almashinuvi va faoliyatga doir boshqa masalalar o'rganildi.

Harbiy nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tkazilishi, bunda zamonaviy axborot

kommunikatsiya texnologiyalari tatbiq etilishiga ahamiyat berildi.

Hududdagi yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ular o'rtasida kitobni keng targ'ib etish va sportni ommalashtirish borasidagi tadbirlar natijalariga e'tibor qaratildi.

Yakunda o'rganilgan masalalar yuzasidan mas'ullarga tegishli ko'rsatmalar berib o'tildi.

Adliya kapitani
Axror XALMUMINOV,
Toshkent harbiy prokuraturasi katta tergovchisi

Profilaktika

Huquqbuzarliklarga qarshimiz

Termiz harbiy prokuraturasi tomonidan “Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” doirasida qator huquqiy targ'ibot-profilaktika tadbirlari amalga oshirildi.

Xususan, Surxondaryo viloyati favqulodda vaziyatlar boshqarmasi shaxsiy tarkibi bilan “Korruptsiya – taraqqiyotga tahdid” mavzusida o'tgan muloqotda korruptsiya jinoyatlar haqida suhbatlashildi.

Unda korruptsiya tushunchasi, u bilan bog'liq jinoyatlar va javobgarlik masalalari haqida so'z bordi.

Shuningdek, muloqot davomida qonunda nazarda tutilgan korruptsiyaga qarshi

kurashish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi va unda ishtirok etuvchi organlar, tashkilotlar hamda ularning vakolatlari haqida ma'lumot berildi.

Shu kabi viloyat mudofaa ishlari boshqarmasida o'tkazilgan profilaktik tadbir fribgarlik va u bilan bog'liq jinoyatlar, ularning salbiy oqibatları, qonunchilikda mazkur qilmishlar uchun belgilangan javobgarlik asoslari xususida bo'ldi.

Bugungi kunda jamiyatda zamonaviy axborot texnologiyalari orqali sodir etilayotgan kiberjinoyatlar haqida atroflicha tushunchalar berilib, ularning qurboniga aylanib qolmaslik borasida amaliy tavsiyalar berib o'tildi.

Adliya polkovnigi
Sherzod MIRZAYEV,
Termiz harbiy prokurori

Chora-tadbirlar

“YASHIL” energetika sari

Yoqilg'i-energiya resurslaridan noqonuniy foydalanish va behuda sarflanishining oldini olish hamda energiya samaradorligini oshirish bo'yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasi mahkamasi mas'ul xodimlari tomonidan bu borada Buxoro viloyatining Qorovulbozor tumanida, Jizzax viloyatining Jizzax shahrida, Toshkent viloyatining Ohangaron, Chirchiq shahri va Chinoz tumanida o'rganishlar o'tkazildi.

Jarayonda idoralararo ishchi guruh tomonidan davlatimiz rahbarining “Yoqilg'i-energiya resurslaridan noqonuniy foydalanish va behuda sarflanishining oldini

olish hamda energiya samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni takomillashtirish to'g'risida”gi qarori ijrosi doirasida amalga oshirilayotgan ishlar ahvoli o'rganildi.

Energiya resurslarini iqtisod qilish, noqonuniy foydalanish holatlarini aniqlashda reyd tadbirlari samaradorligini oshirish, energiya resurslarini aholi va iqtisodiyot tarmoqlariga uzluksiz yetkazib berish masalalariga e'tibor qaratilib, bu borada tegishli ko'rsatmalar berib o'tildi.

Adliya polkovnigi
Davlatyor RAXMONOV,
O'zbekiston Respublikasi Harbiy prokuraturasi bo'lim harbiy prokurori

Uchrashuv

Yoshlar bilan muloqot

“Dolzarb 90 kun” doirasida va yaqinlashib kelayotgan mustaqillik bayrami munosabati bilan Andijon harbiy prokuraturasi tomonidan O'zbekiston Yoshlar ittifoqi viloyat kengashi va mudofaa ishlari boshqarmasi hamkorligida “Vatan uchun, millat uchun, xalq uchun!” shiori ostida yoshlar bilan uchrashuv tashkil etildi.

Chaqiriluvchilarni harbiy texnika mutaxassisliklari bo'yicha tayyorlash markazida o'tgan muloqotga faxriylar ham taklif etilgani uch avlod vakillarini bir joyda birlashtirdi.

Tadbirda milliy armiyamizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, harbiylar va ularning oila a'zolari uchun yaratilgan sharoit va imkoniyatlar, imtiyozlar haqida so'z yuritildi.

Shuningdek, harbiy prokuratura organlarida boshlangan tub islohotlar davrida tizimda yuz

bergan yangiliklar, eng muhimi, “Harbiy prokuratura – armiya prokuraturasi” g'oyasi hayotda amaliy ifodasini topayotgani ta'kidlandi.

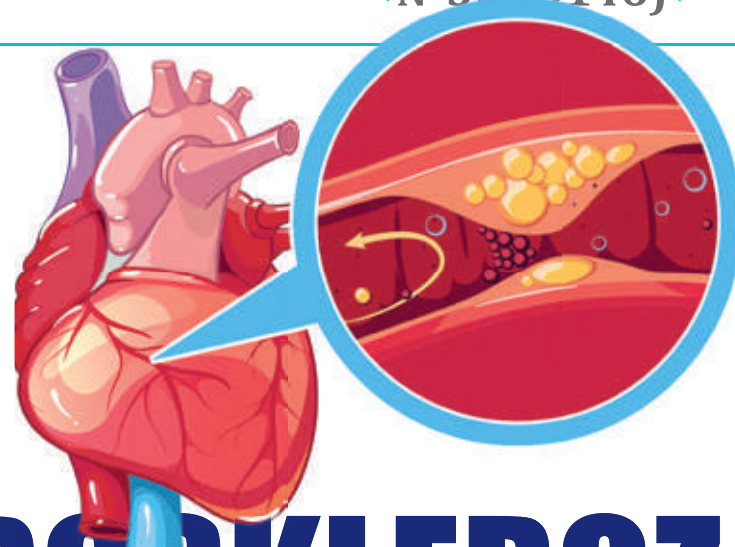
Faxriylarning xotiralari yoshlarda katta taassurot qoldirdi.

Samimiy va ochiq muloqot chog'ida ishtirokchilar o'zlarini qiziqtirgan savollarga atroflicha javob oldi.

Adliya podpolkovnigi Nodir BOYXONOV,
Andijon harbiy prokurorining katta yordamchisi

Salomatlik

Ateroskleroz deb qontomirlarining torayishi, qattiqlashishi natijasida organlarga qon va kislorodning yaxshi yetib bormasligiga aytiladi. Ma'lumki, yosh o'tgan sari tomirlar ichki devorida patologik o'zgarishlar natijasida yog' moddalari toshma ko'rinishida to'planib boradi. Ushbu aterosklerotik toshmalarda biriktiruvchi to'qimaning o'sishi va kalsiy tuzlarining to'planishi hisobiga arteriya tomirlarining teshiklari asta-sekin torayib boradi. Og'ir holatlarda butunlay yopilib qolishigacha yetib boradi.

ATEROSKLEROZ

organlar faoliyatini izdan chiqaradi

Bu esa, o'z navbatida, kasallangan arteriya orqali qon bilan ta'minlanuvchi a'zo faoliyatini izdan chiqaradi. Ya'ni qontomirlarining ichki devorlari torayishi bilan undan ma'lum vaqt ichida o'tadigan qon hajmi ham kamayadi va bu tomir qon bilan ta'minlaydigan a'zo qon orqali normadan kamroq oziq moddalari va kislorod ola boshlaydi. Natijada a'zo o'z vazifasini to'liq bajara olmay qoladi, oziq moddalari yetishmasligi sababli asta-sekinlik bilan to'qimalar o'ladi va yemirilib boradi. Shunday vaziyatda ko'p hollarda arteriya teshigi tromb bilan, ya'ni quyushtirib qolgan qon laxtasi bilan butunlay berkilib qolishi ham mumkin. Bunday jarayon tromboz deb ataladi. Trombozda ushbu arteriya oziqlantiradigan a'zoda keskin ravishda nekroz (*chirish*) jarayoni boshlanib ketadi.

RIVOJLANISH SABABLARI

Ateroskleroz ko'pincha 50-60 yoshdagi erkaklarda va 60 dan oshgan ayollarda uchraydi. Lekin kasallikning ancha oldin rivojlanish ehtimoli ham yo'q emas, bunga giperxolesterinemiya sabab bo'lishi mumkin. Giperxolesterinemiya qonda ortiqcha miqdorda xolesterin moddasining to'planishidir. Ushbu modda kerakli miqdorda organizmda muhim rol o'ynaydi. Aynan xolesterindan jinsiy gormonlar yaratiladi, bu modda o't suyuqligining ham asosi sanaladi. Yana D vitamini sintezi ham unga bog'liq. Xolesterin hayvon yog'larida ko'p bo'ladi. Sog'lom odam ko'p miqdorda hayvon yog'ini iste'mol qilsa, odatda, ortiqcha xolesterin organizmdan chiqarib yuboriladi. Biroq ayrim insonlarda ba'zi sabablarga ko'ra, organizmda ortiqcha zararli moddalar qolib ketadi. Bunga sabab masalan, nasliy moyillik, arterial gipertenziya (*yuqori qon bosimi*), gipodinamiya (*kamharakatlik*), qonning quyushtirishuv, qandli diabet va boshqa omillar bo'lishi mumkin. Chekish va semizlik ham mazkur kasallikka olib keladi. Chunki bunda ham qontomirlari ichki yuzasini yog' bosib, ateroskleroz kasalligi rivojlanadi.

BELGILARI QANDAY?

Tashqi ko'rinish orqali – bemor yoshiga qaraganda keksaroq ko'rinadi, vazni ortib ketadi.

Ksantomalar – xolesterin terida sariq dog' ko'rinishida (*yunon. "ksantos" – sariq degani*). Odatda, bunday dog'lar tirsak, qovoqlarda paydo bo'ladi.

Giperxolesterinemiya – qonda umumiy xolesterin miqdori 5,2 mmol/l yoki 200 mg/dl (*mg %*) dan ortib ketadi.

Kasallikning nasliy shaklida bu ko'rsatkich me'yordan 4-5 baravarga oshib ketishi kuzatiladi.

Tananing qaysi a'zosi yoki qismi ko'proq zararlanganiga qarab, ateroskleroz sabab bo'lgan kasalliklarni farqlash mumkin.

Aksariyat kishilar alomatlar ko'rinish bermagani sababli kasallikdan bexabar bo'lishadi. Aterosklerozni ilk bosqichlarda mustaqil aniqlashning aslo iloji yo'q. Hech bo'lmaganda, yilda bir marta organizmni to'liq tekshiruvdan o'tkazib turmaslik oqibatida kasallik og'ir darajaga yetishi va yog' qatlami qon aylanishini to'sib qo'ygandagina undan boxabar bo'lish mumkin.

O'rta va og'ir darajadagi ateroskleroz alomatlari aynan qaysi tomirlar zarar ko'rganiga qarab farqlanadi. Shifokorlarning so'zlariga ko'ra, tez-tez uchrab turuvchi ushbu xastalik birdaniga bir necha organ qontomirlariga ta'sir qiladi.

Yurak qontomirlarida. Ko'krak qafasida bosim va noqulaylikni sezish mumkin. Og'riq orqa tomon, bo'yin, yelka, qo'l va tirsaklarga o'tishi ham ko'p kuzatiladi. Yana shuningdek, nafas qisishi, aritmiya (*yurak urishi tezlashishi*), uyqusizlik va kuchli charchoq hissi ham paydo bo'ladi.

Bosh miya tomirlarida. Asosiy alomatlari – to'satdan qotib qolish yoki qo'l-oyoqlarda holsizlik, nutq chalkashishi, ya'ni tushunarsiz gap-so'z, vaqtincha ko'rish qobiliyatining sustlashishi, bosh aylanishi, yurganda noaniq qadam tashlash, kuchli bosh og'rig'i, hushdan ketish.

Qo'l-oyoq tomirlarida. Organizmning bu qismlaridagi arteriyalar qisqarsa, asosan harakat davomida og'riq va uvushish kuzatiladi.

Buyrak tomirlarida. Buyrak arteriyalaridagi yog' toshmalari buyrak yetishmovchiligi rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Uning asosiy belgilari: holsizlik, ishtaha yo'qolishi, ko'ngil aynishi, juda tez yoki kam siyish, qo'l-oyoqlarda shish, fikrni jamlashdagi muammolar, teri qichishishidir.

NIMA MUMKIN-U, NIMA MUMKIN EMAS

Aterosklerozda ovqatlanishning asosi cheklovdir. Bemor yog' va xolesteringa qattiq to'yingan mahsulotlar – jigar, buyrak, seryog' go'sht, kolbasa, yog'li sut va shu kabilardan voz kechish lozim. O'simlik yog'lari va dengiz balig'ining yog'lari, yengil margarinlar, yong'oqlar, yog'siz sut mahsulotlari esa foydali hisoblanadi. Yog'siz mol va parranda go'shti, yog'i olingan tvorog, haftasiga 2-4 tadan tuxum tavsiya etiladi. Ovqat tarkibida yog' ulushi kamayishi hisobiga quvvat kamayishining o'rni qoplash uchun uglevodlar ko'proq iste'mol qilish tavsiya etiladi. Ozuqa mahsulotlari, eng avvalo, sabzavot, ho'l meva, yong'oqlar, shuningdek donli va shunga yaqin mahsulotlarni ko'proq

iste'mol qilish foydali.

Vitaminlar yetishmovchiligini kamaytirish uchun kunlik me'yordan oshmagan miqdorda multivitaminli preparatlarni qabul qilish mumkin.

KASALLIKNI DAVOLASH

Ateroskleroz rivojlanishiga sababchi bo'ladigan omillarga qarshi harakatlar davolash asosini tashkil etadi. Bunda chekishni tashlash, gipodinamiyani bartaraf etish jismoniy faollikni oshirib, jismoniy mashqlar qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Yana arterial bosim va qonda qand miqdorini nazorat qilib, rejim bilan ovqatlanish kerak. Shu qoidalariga rioya qilinganda, qonda xolesterin miqdorini mo'tadillashtiruvchi maxsus dorilar ichish shart bo'lmaydi.

Ateroskleroz sekin yillar davomida rivojlanadigan kasallik. Bu kasallikda bemor faqat dorilar va muolajalar yordamida tuzalib ketaman, deb o'ylasa, xato qiladi. Chunki hech qanday dori qontomirlarini asl xoliga qaytara olmaydi. Bunda bemor o'z sog'lig'iga har tomonlama e'tibor berishi va hayot tarzini keskin o'zgartirishi kerak bo'ladi. Aslida bu kasallikka uchrashning o'zi bemorning o'tgan yillar davomida nosog'lom turmush kechirganidan dalolat beradi.

EFFERENT (SORBSION) TERAPIYA

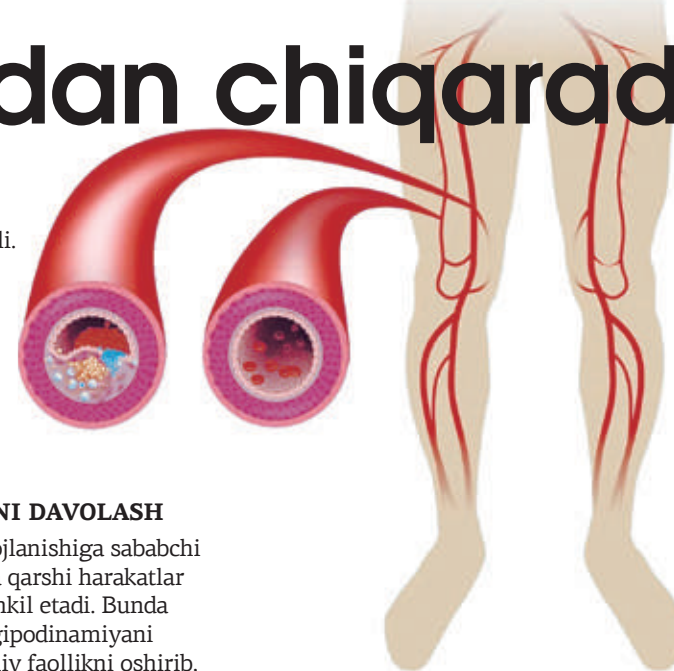
Aterosklerozning murakkablashgan shakllarida lipid almashinuvini mo'tadillashtirish uchun efferent terapiyaning turli usullari qo'llanadi. Odatdagi muolaja samarasizligi va umumiy xolesterin miqdorining g'oyat yuqoriligi bunga ko'rsatma bo'lib xizmat qiladi.

Muolajaning sorbsion usullarida maxsus apparat yordamida qon zararli moddalardan tozalanadi. Apparat bemor qonini so'rib olib, uni filtrdan o'tkazadi va yana qaytadan organizmga jo'natadi. Lekin bu usulning ta'siri sezilishi uchun muolajalarni ko'p marotaba va uzoq muddat takrorlash talab etiladi.

JARROHLIK YO'LI BILAN

Bu kasallikni jarrohlik yo'li bilan davolash ham mumkin. Operatsiya kasallikdan to'liq qutulish uchun emas, balki zararlangan tomir oziqa bilan ta'minlaydigan a'zoning ahvolini yengillashtirish uchun qilinadi. Ya'ni bu usul kasallik sababini bartaraf qila olmaydi, lekin ateroskleroz asoratlarini bir muncha yumshatadi.

Qon ta'minoti buzilishiga barham berish uchun aorta, yurak arteriyalari, bosh miya, buyrak, oyoqlarda turli xil jarrohlik amaliyoti bajariladi. Jarrohlik amaliyotida rentgen apparati nazorati ostida tomirni teshish orqali kichik invaziv operatsiya

– ballonli angioplastika, stentirish va boshqalar qo'llaniladi. Bundan tashqari, ochiq jarrohlik operatsiyalari – protezlash, shuntlash, angioplastika ham qo'llaniladi.

Ayrim hollarda lipid almashinuvini mo'tadillashtirish uchun ingichka ichakning bir qismi olib tashlanishi mumkin. Yoki jigarni ko'chirib o'tkazish kabi jarrohlik ishlari bajariladi. Bunday aralashuvlarga xolesterin darajasining juda balandlashib ketishi va giperxolesterinemianing irsiy shakli sabab bo'ladi. Zero ularni konservativ terapiya bilan tuzatishning iloji bo'lmay qoladi.

XALQ TABOBATI USULLARI BILAN DAVOLASH

O'rmon yong'oqlari (*leshinalar*) va xurmoni muntazam iste'mol qilish ateroskleroz rivojlanishining oldini olishda yordam beradi.

Aterosklerozdan kelib chiqqan gipertoniyani davolash uchun asalga aralashtirilgan yong'oq 45 kun davomida 100 g dan iste'mol qilinadi.

Bu kasallikka sarimsoqpiyoz qaynatmasi ham foydali. Bunda: 1 stakan suvga bir bosh sarimsoqni solib, 1 daqiqa qaynatiladi, so'ng sovutiladi. Bu qaynatma kuniga 1-2 osh qoshiqdan ichiladi.

Yurak va tomirlarni sog'lomlashtirish uchun esa sarimsoqpiyoz nastoykasi tavsiya etiladi.

U quyidagicha tayyorlanadi: bir shisha aroqqa (0,75 l) 1 choyqoshiq qirilgan sarimsoqpiyoz solinadi va bir oy qorong'i joyga qo'yib qo'yiladi. Bir oydan so'ng dokada suzib olinib, kuniga 3 mahal 40 tomchidan 30 kun ichiladi. Bir yildan keyin muolaja takrorlanadi: 200 g yangi karafs ko'kati 200 g asalga aralashtiriladi va 5 daqiqa qaynatiladi. Bir hafta davomida kuniga uch mahal bir osh qoshiqdan ichiladi.

Choy o'miga chetan (*ryabina*) yoki bodrezak mevalari nastoykalarini ichish ham foydali. Bunda: 2 osh qoshiq quruq meva termosga solinadi. Ustidan 0,5 l qaynoq suv quyiladi, 2 soat tindirilib, dokada suziladi va kunda 2 mahal ichiladi.

G. HOJIMURODOVA tayyorladi.

Mudofaaga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkilotlarida

ISHLAR TIZIMLI VA SAMARALI

**Keyingi yillarda
O‘zbekiston Respublikasi
mudofaasiga
ko‘maklashuvchi
“Vatanparvar”
tashkilotining
Qashqadaryo viloyati
kengashi tasarrufidagi
G‘uzor tumani o‘quv
sport-texnika klubida
yoshlarni harbiy-
vatanparvarlik
ruhida tarbiyalash
borasidagi ishlar
tizimli bosqichma-
bosqich hamda
samarali tashkil
etilmoqda.**

Xususan, shu maqsadda tumandagi barcha mahalla fuqarolar yig'inlari, o'quv muassasalari va chekka hududlarda ham ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, sportning texnik va amaliy turlari bo'yicha ko'plab ko'rgazmali chiqishlar tashkil etilyapti. Birgina joriy yilning o'tgan oylari mobaynida tashkilot tomonidan harbiy-vatanparvarlik yo'nalishi bo'yicha 9 ta, ma'naviy-ma'rifiy 6 ta hamda o'ndan ortiq ommaviy sport tadbirlari o'tkazildi.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, ayni paytda klubda sportni ommalashtirish va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'STK qoshida "Havo miltig'idan o'q otish", "Motokross", "Raketamodel" kabi seksiya va to'garaklar faoliyat olib barmoqda.

– Tashkilotimizdagi to'g'arak va seksiyalarda 50 nafarga yaqin iqtidorli yosh mavjud sport turlari bo'yicha muntazam shug'ullanib kelmoqda, – deydi O'STK boshlig'i Olimjon Sulaymonov. – Turli muhim

sanalarga bag'ishlab belgilangan reja asosida tuman miqyosda bir necha bor sport musobaqalari tashkil etildi. Buning natijasi o'laroq, sportchilarimiz respublika, viloyat miqyosidagi musobaqalarda muvaffaqiyat qozonib kelmoqda. Shuningdek, harbiy-vatanparvarlik, ma'naviy-ahloqiy tarbiyani yuqori saviyada tashkil etish hamda uni amalga oshirish borasida ham targ'ibot-tashviqot yuritish kabi tadbirlar ham doimiy ravishda tashkil etilmoqda.

Albatta, O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining 34 yilligi munosabati bilan "Vatan uchun, millat uchun, xalq uchun!" degan ezgu g'oyani o'zida mujassam etgan harbiy-vatanparvarlik va sport tadbirlarining barchasi "Vatanparvar" tashkiloti viloyat kengashi, tuman hokimligi, mudofaa ishlari, maktabgacha va maktab ta'limi bo'limlari hamda Yoshlar ishlari agentligi bilan hamkorlikda tashkil etilmoqda.

Shu kunlarda tashkilotning yana bir muhim yo'nalishi bo'lgan haydovchilar tayyorlash va qayta tayyorlash, ularning malakasini oshirish borasida ham muayyan natijalarga erishilmoqda. Ayni paytda bu yerda "A", "B", "BC", "BE", "CE" hamda "D" toifali haydovchilar tayyorlanmoqda. Buning uchun Sardor Aliyev, Azamat Hakimov, Nasriddin To'laboyev, Bo'ri Primov, Akmal Abdusalomov kabi jonkuyar o'qituvchi va amaliy boshqarishni o'rgatuvchi-ustalar samarali faoliyat olib bormoqda.

O'z navbatida, malakali mutaxassislar tayyorlash uchun tashkilot yetarli moddiy-o'quv bazaga ega. Zamonaviy sinfxonalari, zarur shart-sharoitlar, barcha kerakli texniki qurilmalar hamda transport vositalari bilan ta'minlangani bo'lajak haydovchilar malakasini oshirishda har tomonlama qo'l kelmoqda.

Akbar ALLAMURODOV

REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA
REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA REKLAMA

Qahramonlar nomi barhayot

JANGCHI

Sayyor

Leytenant Sayyor Saidovich Sadinov
1976-yil 18-noyabrda Samarqand viloyati
Kattaqo'rg'on tumanida tug'ilgan.
Surxondaryo viloyatining Sariosiyo va Uzun
tumanlariga bostirib kirgan terrorchilar bilan
janglarda qahramonlarcha halok bo'lgan.

Xurshid ABDURASHID,
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zosi

O'shanda ham firoq bor edi,
Va bu so'zdan yuraklar og'rir.
Qurib ketsin, ayriliq yomon,
Qurib ketsin, judolik og'ir.

O'shanda ham bor edi mardlar,
Bu tuproqni qon-la sug'organ.
Dushman kelsa, yurt so'rab agar,
Yov yoniga Yalangto'sh borgan.

Ayamagan jonini aslo,
Qizg'anmagan hatto umrini.
O'ylamagan bechora ona –
Ul mushtipar, munis qumrini.

Jazirama yoz ham o'shaydi,
Qaynoq edi qaro yer bag'ri.
Vatan uchun bitta jon tortiq,
Bu jon nima? Birzumlik og'riq.

U o'lmadi!
Yo'q, u o'lmadi!
Vatan bo'ldi uning o'zi ham.
U qo'shildi yurt tuprog'iga,
Sodiq askar, yotgin xotirjam.

Ona yig'lar, yuragi to'lib:
"Qani, mening dastyorim, bolam?
Bu dunyoga bir qushday kelib,
Qayga uchding, Sayyorim, bolam?"

Otang ham yo'q, endi osmonga
Nahot ko'chdi ikki yulduzim?
Nega shoshding, nega yugurding,
Chimildiq ham ko'rmagan qo'zim?

Zuryoding yo'q, erkalay desam,
Ovunchog'im, munchog'im, bolam.
Bu dunyoni netarman endi,
Jonimdan bir ushog'im, bolam?"

Azalarni ko'p ko'rgan dunyo
Faryodlarga ko'p solgan quloq.
Onalarning ohidan zamin,
Bo'lib borar kundan kun qurg'oq.

Tog'lar boshi bejiz qor emas,
Sahro bejiz suvga zor emas.
Dunyo o'sha eski boziron,
Savdo qilar, birzum horimas.

Mard bir keldi, bir ketdi. Tamom.
Qisqagina umr ertagi.
Bu hikoya asli bir qonun:
"Yurtim" deydi yurtning erkagi.

Faqat ona iztirobida,
U hamisha oh bo'lib qalqar.
O'z-o'zini qo'rimoq uchun,
Qahramonlar tug'adi xalqlar.

Butun millat do'nar nogahon,
Munglig' ona qiyofasiga.
Faryod chekar gulday bolasin
Fojiali hikoyasiga:

"Qani mening, yolg'iz suyanchim,
Qani, mening dastyorim, bolam?
Bu dunyoga bir qushday kelib,
Qayga uchding, Sayyorim, bolam?"

Qurt-qumursqa, gazandada ham
Bor edi-ya senda yo'q tinim.
Bu dunyoni tor qilib ketding,
Ko'zlarimga axir, lochinim!

Voh, dushmanning qo'llari sinsin,
Faryodlarim toshar bo'g'zimga.
Bo'lmasmidi tekkanda axir
O'sha o'qlar mening ko'ksimga?

Joyginangda omon yot endi,
Yurt g'amiga tayyorim, bolam.
Bu dunyoda safari qisqa,
U dunyoga Sayyorim, bolam".

... O'shanda ham firoq bor edi,
Va bu so'zdan yuraklar og'rir.
Qurib ketsin, ayriliq yomon,
Qurib ketsin, judolik og'ir.

VATANPARVAR

MUASSIS
O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MUDOFAA
VAZIRLIGI

www.mudofaa.uz

Tahririyat kengashi:
general-mayor Hamdam Qarshiyev
polkovnik Otabek Yuldashev
Maqsud Abilov

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz
qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan
farqlanishi mumkin.
Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
departamenti – "Vatanparvar" birlashgan
tahririyatining kompyuter markazida
sahifalandi.

Bosh muharrir:
podpolkovnik Ahror Ochilov

ISSN 2010-5541

Gazeta O'zbekiston Matbuot
va axborot agentligida 2008-yil
6-iyunda 0535 raqami bilan
ro'yxatga olingan.

Telefonlar:
kotibiyat: 55 511-25-90
buxgalteriya: 55 511-25-76
yuridik bo'lim: 55 511-25-72

Navbatchi: podpolkovnik Gulnora Xodjamuratova
Sahifalovchi: Begali Eshonqulov
Musahhih: Mastura Qurbonova

Buyurtma: V-6002
Hajmi: 6 bosma taboq
Bichimi: A3
Adadi: 32 318 nusxa
Bosishga topshirish vaqti: 14:00
Topshirildi: 14:30

Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani
rasmiylashtirgan tashkilot javobgar.
Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop
etilishiga "O'zbekiston" NMIU mas'ul.

Gazeta juma kuni chiqadi.
Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqqa
boshlagan.

Nashr ko'rsatkichi: 114.
Bahosi: kelishilgan narxda.

"O'zbekiston" nashriyot-matbaa ijodiy uyi
bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahri,
Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz: 100095, Toshkent shahri,
Olmazor tumani, Sag'bon ko'chasi, 382-uy.

t.me/mv_vatanparvar_uz
t.me/mudofaavazirligi

www.mv-vatanparvar.uz
vatanparvar-bt@umail.uz

mudofaavazirligi

mudofaavazirligi

www.youtube.com/c/UzArmiya